

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

1814

170 JAAR
KONINKLIJKE
MARECHAUSSEE

1984

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:
Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis
generaal-majoor der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij
commodore van de Koninklijke
luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch
majoor der cavalerie
ir. G. M. van der Laan
brigade-generaal van de techn. staf
W. C. Louwerse
kolonel van de Koninklijke
luchtmacht
drs. J. W. M. Schuiten
luitenant-kolonel van de
verbindingsdienst

CORRESPONDENTIE:

Spui 47, 2511 BL Den Haag
Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar.
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 7 09 11
Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

- 478 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht
- 479 170 jaar Koninklijke marechaussee, door generaal-majoor F. J. van Lier, CKmar
- 481 Schijnwerper op de Kmar
- 482 Het Takenbesluit
- 483 Het Wapen der Koninklijke marechaussee van 1814 tot heden, door G. van Zuijdam, luitenant-kolonel Kmar
- 502 Vreemdelingen en grensbewaking, door W. Johannis, luitenant-kolonel Kmar
- 511 Bijstand ter handhaving van de openbare orde, door R. Verboom, kapitein Kmar
- 515 De Koninklijke marechaussee bij internationale vredesoperaties, door W. A. M. van Dijk, majoor Kmar
- 521 Het Museum der Koninklijke marechaussee
- 522 De gedragswetenschapper in de Koninklijke marechaussee, door drs. B. T. Karsseboom, luitenant-kolonel mpsd
- 527 Koninklijke marechaussee en beveiliging, door A. W. Velhuis, majoor Kmar
- 533 1814-1984 . . . te voet en bereden

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

- LuO 84504 (51.2/92).** Richtlijnen voor de herhalingsoefeningen bij de Koninklijke luchtmacht.
- LaO 84003 (23.2/16).** Instelling van de functie van inspecteur van het reservepersoneel KL.
- LuO 84505 (55.3/233).** Internationale vierdaagse afstandmarsen.
- LuO 84506 (15.16/32).** Het deelnemen aan verkiezingen.
- LuO 84507 (78.104e).** Wijziging samenstelling commissie sociale wetenschappen beroeps-officieren KLu.
- LaO 68024 (55.14/38).** Premiespaarregeling rijksambtenaren 1968 (herdruk, mei 1984).
- LaO 62035 (55.17/52) / LuO 62540 (55.17/50).** Verplaatsingskostenbesluit 1962 (herdruk, mei 1984).
- LaO 73005 (55.17/81) / LuO 73504 (55.17/81).** Tegemoetkoming vaardigheidsdiploma NSF (herdruk, mei 1984).
- LaO 78016 (81/44) / LuO 78515 (81/38).** Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, mei 1984).
- LaO 63058 (51.15/68).** Regeling verlof, bewegingsvrijheid en vervoer voor rijksrekening (herdruk, mei 1984).
- LaO 83005 (51.15/113) / LuO 83503 (51.15/106).** Regeling vervoer voor rijksrekening bij verlof voor in het buitenland verblijvende militairen (herdruk, mei 1984).
- LaO 68024 (55.14/38) / LuO 68533 (55.14/39).** Premiespaarregeling rijksambtenaren 1968 (tweede herdruk, mei 1984).
- LaO 81006 (55.15/17) / LuO 81501 (55.15/17).** Regeling uitkering t.b.v. werkloze schoolverlaters uit gezinnen van defensiewerknemers in het buitenland (herdruk, juni 1984).
- LaO 62035 (55.17/52) / LuO 62540 (55.17/50).** Verplaatsingskostenbesluit 1962 (herdruk, mei 1984).
- LaO 73005 (55.17/84) / LuO 73504 (55.17/81).** Regeling dagelijks reizen tussen woning en plaats van tewerkstelling (herdruk, juni 1984).
- LuO 65542 (78/98).** Voortgezette vorming officieren (cursussen Luchtmachtstafschool) (herdruk, mei 1984).
- LaO 78016 (81/44) / LuO 78515 (81/38).** Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, mei 1984).
- LaO 73020 (82.2/12) / LuO 73517 (82.2/12).** Regeling vervoer ter zake van gezinsbezoek (herdruk, mei 1984).
- LaO 76014 (82.2/13) / LuO 76509 (82.2/13).** Regeling vervoer voor rijksrekening bij bewegingsvrijheid, buitengewoon verlof, e.d. (herdruk, mei 1984).
- LaO 63058 (51.15/68).** Vervoer voor rijksrekening voor militairen geplaatst in de Duitse Bondsrepubliek (herdruk, juli 1984).
- LaO 84005 (55.1/9ar) / LuO 84508 (55.1/9ao).** Wijziging boekwerk regeling inkomsten militairen KL en KLu (46e wijziging; herdruk, juli 1984).
- LaO 81007 (55.5/84) / LuO 81507 (55.5/81).** Regeling ziektekosten overheidspersoneel (herdruk, juli 1984).
- ★
- Lamed 014-66 (51.2/82) / Lumed 510-66 (51.2/62).** Stichting rechtsbijstand dienstplichtigen (herdruk, juni 1984).
- Lamed 007-84.** Opleiding tot automatiseringsdeskundige voor officieren voor speciale diensten.
- Lacirc 004-84.** Instructie voor het opstellen van berichten die op particuliere adressen moeten worden afgeleverd.
- VS 2-1100.** Landmachtcirculaires, 3e druk.
- Lamed 032-73 (04.1/16) / Lumed 520-73 (04.1/16).** Lijst van vrijstellingen (herdruk, augustus 1984).
- Lamed 008-84 (78/515).** Omscholing tot materieelbeheerder.
- Lamed 009-84 (78/516).** Studie hogere technische vorming, studie rechtsgelerdheid, studie in de sociale wetenschappen en studie in de economische wetenschappen.
- Lumed 508-84 (78/177).** Universitaire studien.
- Lacirc 005-84 op VS 2-1100 (21-4).** Richtlijn voor het aanvragen van een organisatieonderzoek.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

170 jaar Koninklijke marechaussee

Door een van mijn voorgangers, generaal-majoor mr. W. van den Hoek, zijn twee lijvige boekwerken gewijd aan de geschiedenis van het Wapen der Koninklijke marechaussee. Daarnaast getuigen archieven en het onvolprezen korpsmuseum in de Betuwse stad Buren van een rijke historie van ruim anderhalve eeuw. Zowel de geschiedenis van het krijgsmachtonderdeel Kmar als van het politiekorps Kmar kregen volop aandacht en u zult ook in dit nummer van de Militaire Spectator een en ander over die historie voorgeschoteld krijgen.

Hoe belangwekkend ook, voor de nú bij het Wapen dienenden en voor u lezer, is het ten minste even belangrijk te weten wat van de Koninklijke marechaussee nu en in de toekomst wordt verwacht. Ervan uitgaande dat een grote meerderheid van de Nederlandse volksvertegenwoordiging vindt dat de Koninklijke marechaussee met het huidige takenpakket (zie elders in dit nummer) dient te worden gehandhaafd ten dienste van de Nederlandse gemeenschap, zou ik kunnen stellen dat er voor het Wapen geen vuiltje aan de lucht is. Dat zou echter een lichte vorm van zelfbedrog zijn! Het staat immers evenzeer vast dat, in het kader van heroverwegingen, bezuinigingen, ombuigingen en politieke ontwikkelingen, een organisatie als die van het Wapen niet ongemerkt door de mazen kan glijpen. Weliswaar hebben bewindslieden verklaard dat de politie (en dus ook de Kmar) zal worden ontzien bij de bezuinigingsoperaties, maar dat wil niet zeggen dat bijvoorbeeld de heroverwegingsstudies en de politieke ontwikkelingen met een grote bocht om het Wapen heen zullen gaan. Daarom alleen al is het goed zich te bezinnen op organisatie, werkwijze en taken.

Heel in het kort wil ik hier mijn visie op de ontwikkelingen in deze geven. De taak „waken voor de veiligheid van het Staatshoofd en Haar familie”

wordt verricht in samenwerking met andere politiediensten. Van oudsher is vooral het ceremoniële gebeuren rond ons Koningshuis een zaak voor militairen geweest. Juist nu de beveiliging van ons staatshoofd in deze tijd helaas niet meer is weg te denken, zal daaraan ook bij de verrichting van ceremoniële diensten afdoende aandacht moeten worden besteed. De beveiliging van de verblijfplaatsen van ons staatshoofd is eveneens een voortdurende politiezorg, toevertrouwd aan het Wapen. Beide taken vergen tactvol, gedisciplineerd, uniform optreden, gebaseerd op een militaire, tevens politieopleiding zoals die wordt gecombineerd in de Kmar-opleidingen. Het blijft te betreuren dat bij de beveiliging van ons staatshoofd altijd ten minste drie verschillende soorten politiemensen in actie komen. Gelukkig is de samenwerking op het werkniveau zeer goed, zodat zich tot nu toe — behoudens wat gehacketak over bevoegdheden — weinig problemen hebben voorgedaan.

Een andere belangrijke taak van het Wapen is de grensbewaking. Aan de zuidgrens is die bewaking reeds lang opgeheven en in feite vervangen door enigerlei vorm van vreemdelingtoezicht binnenwaarts. Langs de oostgrens en de buitengrenzen (havens en luchthavens) is er nog steeds personencontrole. Deze wordt op de grote doorlaatposten verricht door de Kmar. Op de kleinere posten doet de douane dat „erbij”. Dit nu is een typisch Nederlandse oplossing: alleen maar kijkend naar de centen die het kost. Principieel is die oplossing volstrekt onjuist. Aan de grens onderscheiden wij goederencontrole (een zaak voor Invoerrechten en Accijnzen) en personencontrole (een taak voor politie). De personencontrole is van oudsher erkend als een politiezaak, waarvoor de (politieke) verantwoording ligt bij de minister van justitie. Die controle te laten verrichten door een douane-

korps, dat géén politiekorps is en dat — voor zover mij bekend — ook niet wil worden, is een minder gelukkige keuze, die niet bijdraagt aan de doorzichtigheid van ons politiebestedel. In vrijwel alle democratische landen is de goederencontrole/personencontrole consequent gesplitst, door de ene te laten verrichten door de douane (al dan niet militair georganiseerd) en de andere door de politie (eveneens al dan niet militair georganiseerd). Het zou goed zijn als dat hier ook zo was, al moet ik toegeven dat het systeem — ook weer dank zij de goede samenwerking aan de basis — werkt.

Dat de grensbewakingstaak, speciaal die aan de oostgrens, ongewijzigd zal blijven is mijns inziens een utopie. In het kader van de Europese samenwerking zal blijvend worden worden gestreefd naar versoepeling van de mogelijkheden tot grensoverschrijding. Dat is op zich een goede zaak, waarmee wij rekening dienen te houden voor de toekomstplannen.

Voor wat betreft de bijstandtaak kan worden gesteld dat, door de gemoderniseerde opleiding en de verbeterde middelen, is bereikt dat het Wapen op dit moment optimaal in staat is die taak uit te voeren. In de huidige Politiewet zijn regelingen daaromtrent getroffen, die in hoofdlijnen zullen worden gecontinueerd in een op komst zijnde nieuwe Politiewet. Met velen hoop ik dat uitvoering van bijstand aan de civiele politie slechts sporadisch zal behoeven plaats te vinden.

Last but not least de hoofdtak van het Wapen, de politiedienst ten behoeve van de strijdkrachten. Dat is wel de belangrijkste en omvangrijkste taak,

opgedragen aan de Koninklijke marechaussee. Ik noem het graag de kurk waarop het Wapen drijft. Ook rond die politietaak zijn ontwikkelingen gaande, die het Wapen niet onberoerd zullen laten. Invoering van het nieuwe militaire straf- en tuchtrecht zal het aantal onderzoeken, te verrichten door de Kmar, zeker doen toenemen, omdat het houden van huishoudelijke onderzoeken in dat kader niet meer mogelijk is. Daarvoor zal dus meer personeel nodig zijn. Voorts zie ik voor de toekomst op het gebied van de preventieve politiezorg — waartoe ook de beveiliging behoort — nog perspectieven voor het Wapen. Wellicht is het goed hier in herinnering te brengen dat het Wapen ook een voortzetting is van het befaamde Korps Politietroepen, dat vóór de Tweede Wereldoorlog onder meer was belast met strategisch beveiligingswerk. Als *militair* politiekorps mag dat soort werk ons niet vreemd voorkomen.

Voor de uitvoering van de gehele militaire politietaak, zowel repressief als preventief, staat Commandant Koninklijke marechaussee rechtstreeks onder de bevelen van de bevelhebbers der krijgsmachtdelen. Dat er dan toch in enkele krijgsmachtdelen een soort militaire politie moet bestaan, meer speciaal belast met beveiligings-taken, doch ook wel met toezicht op discipline en tucht, is wellicht een heroverweging waard!

Alles bijeen geloof ik zeker dat er voor het Wapen in de toekomst goede perspectieven zijn, waardoor wij het nu reeds 170 jaren gevoerde devies „Zonder vrees en zonder blaam” beslist ook in de komende decennia zullen moeten waarmaken.

de Commandant Koninklijke marechaussee,
de generaal-majoor,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'F. J. van Lier', written in a cursive style.

F. J. VAN LIER

Schijnwerper op de Kmar

MS Van tijd tot tijd doet zich de mogelijkheid voor, de aandacht van de lezers van de Militaire Spectator in het bijzonder te vestigen op een specifiek deel van de militaire organisatie dat normaliter niet zozeer in het middelpunt van de belangstelling pleegt te opereren. Een gerede aanleiding daartoe kan misschien zijn dat het bewuste krijgsmachtdeel, wapen of dienstvak, instituut of onderdeel een heuglijk feit herdenkt en daarbij een karakteristieke mijlpaal passeert of bijvoorbeeld een belangrijke rol krijgt toebedeeld in het kader van ophanden zijnde organisatiewijzigingen. Nu kan moeilijk worden staande gehouden dat de Koninklijke marechaussee gewoonlijk niet of nauwelijks in het licht van de openbaarheid treedt: niet alleen de leden van de krijgsmacht maar ook de burgers hebben immers ruimschoots gelegenheid de activiteiten gade te slaan van hen die behoren tot het korps dat door de insiders nadrukkelijk wordt betiteld als HET — met drie hoofdletters — Wapen. Ook ziet het momenteel — gelukkig — niet uit naar reorganisaties waarin de Kmar wellicht veren zou moeten laten, hoewel plannen voor „kvv”-paleisbewaking wel degelijk enige begrijpelijke onrust onder het personeel hebben teweeggebracht. Rest derhalve als enige plausibele aanleiding voor het verschijnen van dit speciale nummer: het passeren van een zekere mijlpaal.

Inderdaad, op 26 oktober jl. bereikte de Koninklijke marechaussee de eerbiedwaardige leeftijd van 170 jaar, omdat Koning Willem I bij Souverein Besluit van 26 okt. 1814 No. 498 een „Corps Marechaussee” instelde, belast met het handhaven van de orde, het verzekeren van de uitvoering van de wetten en het waken over de veiligheid aan

de grenzen en op de grote wegen. Die 170e verjaardag moge dan niet zo opzienbarend zijn als de herdenking van een honderd- of honderdvijftigjarig bestaan, toch mocht daarin een goede reden worden gevonden voor het richten van de schijnwerper op een wapen dat weliswaar veelvuldig kan worden opgemerkt aan de weg waarvan wij gebruik maken, maar dat toch zeker niet daaraan pleegt te timmeren! Integendeel, hóé opvallend de „kalkemmers” of „eierdoppen” — zoals hun witte helmen soms badinerend worden betiteld — ook zijn, hun aanwezigheid in functie van hun onderscheidene taken wordt door het gros van de militairen als zó vanzelfsprekend ervaren dat men nauwelijks geïnteresseerd lijkt in de feitelijke inhoud van het Kmar-takenpakket. Misschien dat deze of gene eens terloops kennis neemt van wat de wervingsadvertenties daaromtrent behelzen, maar zeer velen zijn ermee tevreden dat er een Koninklijke marechaussee bestaat, zonder zich erom te bekommeren hóé het nu precies zit met dat politieorgaan ten behoeve van de Nederlandse en de op ons grondgebied verblijvende buitenlandse strijdkrachten.

Welnu, de 170e verjaardag van HET Wapen bood een welkome gelegenheid voor het verschaffen van een uitgebalanceerde hoeveelheid informatie terzake. Daarbij was het verheugend te constateren dat de bekwaamheid tot schrijven zich in de gelederen van het Wapen zeker níet beperkt tot het boekstaven van de wandaden van overtreders van wetten en verordeningen: de aangeboden kopij voor het thans voorliggende nummer was dermate overvloedig dat een overschot nog zal kunnen worden geplaatst in enkele latere nummers, zodat de voor het Wapen gevraagde aandacht kan worden gecontinueerd en verdiept.

Al met al is het goed dat de Koninklijke marechaussee ditmaal van verschillende kanten wordt belicht. De recente verjaardagsviering bood daarvoor een geschikte gelegenheid. Het Wapen mag terecht aanspraak maken op ons aller collegiale waardering voor het vele dat zijn leden ten behoeve van de krijgsmacht als geheel presteren, nog afgezien van de buiten het defensieapparaat liggende taken. Daarom op deze plaats onze hartelijke gelukwensen aan heel het korps: moge het zijn voortreffelijke staat van dienst nog vele jaren blijven voortzetten en vervolmaken!

TAAK KONINKLIJKE MARECHAUSSEE

KONINKLIJK BESLUIT van 6 februari 1954 (Stb. no. 45), houdende vaststelling van de taken van de Koninklijke Marechaussee. Gewijzigd laatstelijk bij K.B. van 16 maart 1983, Stb. 125.

Enig artikel.

Onverminderd de bevoegdheden van de Rijks- en gemeentepolitie, zijn aan de Koninklijke Marechaussee de volgende taken opgedragen:

1. Het waken voor de veiligheid van Ons en van de Leden van Ons Huis, in samenwerking met andere daartoe aangewezen organen.

2. Het uitoefenen van de politietaak ten behoeve van de Nederlandse strijdkrachten en ten aanzien van tot die strijdkrachten behorende personen.

2a. Het uitoefenen van de politietaak ten behoeve van andere dan Nederlandse strijdkrachten, alsmede internationale militaire hoofdkwartieren, als bedoeld in het op 28 augustus 1952 te Parijs ondertekende Protocol (*Trb.* 1953, 11).

De politietaak wordt eveneens uitgeoefend ten aanzien van tot die strijdkrachten en hoofdkwartieren behorende personen, alsmede ten aanzien van de echtgeno(o)t(e) van niet-Nederlandse personen behorende tot die strijdkrachten en hoofdkwartieren en hun kinderen, die voor hun onderhoud van hen afhankelijk zijn.

3. Het uitoefenen van de politietaak op plaatsen onder beheer van het Ministerie van Defensie, en op verboden plaatsen, welke ten behoeve van de landsverdediging krachtens de Wet Bescherming Staatsgeheimen als zodanig zijn aangewezen.

4. De uitoefening van de grensbewaking overeenkomstig de Vreemdelingenwet (Wet van 13 januari 1965, *Stb.* 40) en de daarop berustende voorschriften, waaronder begrepen de bediening van de daartoe door Onze Minister van Justitie aan te wijzen doorlaatposten.

5. Het op aanvraag van de daartoe bevoegde organen verlenen van bijstand aan de politie ter handhaving van de openbare orde.

6. Het tijdens de uitoefening van de grensbewaking op verzoek van de daartoe bevoegde organen verlenen van medewerking bij de aanhouding of voorgeleiding van een verdachte en de tenuitvoerlegging van strafvonnissen.

7. De uitoefening van taken bij bijzondere wetten en besluiten aan de militairen van het wapen opgedragen.

8. Het in opdracht van Onze Ministers van Justitie en van Defensie ten behoeve van de Nederlandsche Bank N.V. verrichten van beveiligingswerkzaamheden.

Het Wapen der Koninklijke marechaussee van 1814 tot heden

Voulant établir un corps de Marechaussée dans les Provinces de la Belgique à l'effet de concourir au maintien des lois, d'assurer la tranquillité publique et de veiller à la sûreté des habitants . . .

Aldus de overwegingen van Willem, Soeverein Vorst der Verenigde Provinciën, om te komen tot het oprichtings- en formatiebesluit dat hij tekende te Den Haag op 26 oktober 1814, doch niet dan nadat hij eigenhandig in de considerans het woord „gendarmerie”, beladen door revolutie en inlijving, had vervangen door „marechaussée”, zonder daaraan de titel „royale” toe te voegen die was verbonden aan een waardigheid die hij zelf eerst op 16 maart 1815 zou aannemen. De usance het Wapen „Koninklijk” te noemen zou mettertijd in benoemings- en uitbreidingsbesluiten veelvuldig worden bevestigd.

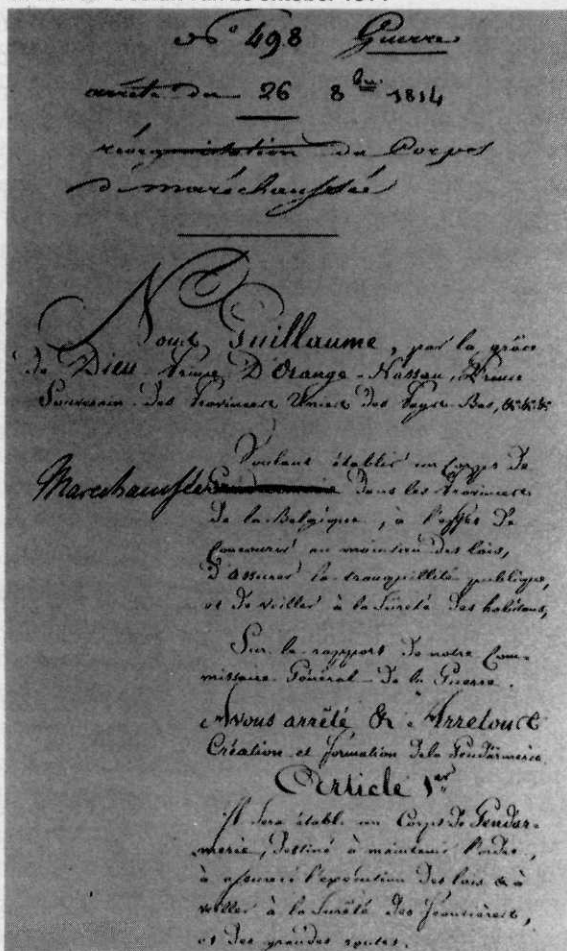
Origine

In Frankrijk werden van de 13e eeuw af de militaire rechtspraak en de actieve politie namens de koning uitgeoefend door de Maréchaux de France. De maréchal (van het oud-Saksische mare = merrie of paard, en scalc = bediende of knecht), aanvankelijk uitsluitend stalmeester van de koning, liet zijn bevoegdheden uitoefenen door Prévôts (provoosten), die over een troep Sergents de Maréchaux beschikten. Zij behoorden sinds 1548 tot de „Gens d'armes du Roi, force militaire permanente”. In tegenstelling tot de in tijd van oorlog aangeleverde of gehuurde troepen waren zij in vaste dienst van de koning als „gens de guerre, disciplinés, chargés de contrôler et de surveiller d'autres gens de guerre débandés et pillards”. Als dienaars van de maarschalk wiens hoofdkwartier of verblijf het „Hôtel de la maréchalceé” later „maréchaucée” was, werden zij gens, archers of cavaliers de la Maréchaucée genoemd, op den

duur verkort tot dat woord en begrip dat onze Soevereine Vorst aansprak.

Wanneer er geen oorlog werd gevoerd, was er op het platteland en langs de grote wegen allerminst sprake van orde en veiligheid. De afgedankte huurlingen, gens de guerre débandés en andere vagebonden, vaak in benden vereend, zwierven plunderend en rovend rond, onderdrukten de bewoners en schudden reizigers uit of vermoordden hen. In de 16e eeuw breidde de koning de jurisdic-

Soeverein Besluit van 26 oktober 1814

tie van de prévôts en de bevoegdheden van hun maréchaussées, tot dan beperkt tot de militairen te velde en in de garnizoenen, uit tot het straffen van schuldigen, wie zij ook waren. Van de maréchaussée is sprake sedert de ordonnantie van 1720, nog steeds de structurele basis van de huidige Gendarmerie Nationale, waarbij over geheel Frankrijk binnen het kader van 30 compagnieën, gecommandeerd door prévôts met luitenants toegevoegd, 560 brigades van elk vijf man worden uitgezet, gecommandeerd door een brigadier. Bij ordonnantie van 1769 werd bepaald dat er nog eens 200 brigades bijkwamen en dat onderofficieren en manschappen met hun paarden in door de gemeenten te verschaffen kazernes zouden worden gehuisvest. De prévôts werden gelijkgesteld met de rang van luitenant-kolonel der cavalerie en de overigen met de rang één hoger dan de hunne. In 1791 werd ook ten aanzien van de marechaussee met het Ancien Régime afgerekend. De pre-votale rechtspraak werd afgeschaft, de Marechaussee werd onttrokken aan de bevoegdheden van de maarschalken en onder de minister van oorlog gebracht, en de naam werd gewijzigd in Gendarmerie Nationale. Na de turbulente jaren van de revolutie werden alle bepalingen betreffende de gendarmerie samengevat in één Wet op de gendarmerie van 28 Germinal An VI (17 april 1798).

Napoleon definieerde zijn Gendarmerie Impériale aldus:

C'est une organisation à part qui n'existe dans aucun pays d'Europe (. . .); c'est la manière la plus efficace de maintenir la tranquillité d'un pays (. . .); c'est une surveillance moitié civile, moitié militaire, répandue sur toute la surface (. . .).

Gendarmerie, principe en systeem

Het in Frankrijk geboren gezagsapparaat zou zich verder ontwikkelen en perfectioneren op de volgende grondbeginselen:

- *het militair zijn*, waardoor een strakke organisatie, een eenvoudig te handhaven tucht, uniformiteit en esprit de corps;
- *het gekazerneerd zijn*, waardoor een hoge graad van paraatheid en operationele inzet, onafhankelijkheid en saamhorigheid;
- *het bereden zijn*, waardoor mobiliteit snel voert tot de plaats des onheils.

De *werkwijze* stond in onvoorwaardelijke relatie tot de organisatie:

- brigades worden zoveel mogelijk langs de grote wegen uitgezet zodat zij aan beide zijden ongeveer 20 km van de weg te bewaken hebben;
- een patrouille van twee man zal elke dag worden gereden langs wegen en plaatsen in een vastgesteld bewakingsgebied;
- nevenbrigades zullen elkaar ten minste eenmaal per week ontmoeten op het zogenaamde middenpunt: deze „correspondentie” diende tot het overgeven van arrestanten, berichten en orders alsmede tot het uitwisselen van gegevens;
- de brigadecommandanten zullen eenmaal per maand op de standplaats van de luitenant komen om instructies en tractement te ontvangen;
- personeel op de hoofdplaats wordt geconcentreerd voor het doen van exercities of het vormen van een detachement;
- de brigades zullen zich op de flanken van en achter de doortrekkende troepen begeven teneinde alle wanorde te keren.

Dat systeem, beproefd om het gezag van de overheid uit te oefenen en de burger te beschermen, benutte Napoleon om zijn gezag te vestigen in de bezette of ingelijfde gebieden van het Europese continent. Het bleef echter niet langer uniek in Frankrijk, want na het vertrek van de keizer werd ondanks bittere nasmaak het op Franse leest geschoeide apparaat onder eigen kleuren weer opgericht en gekoesterd zoals thans nog — met enkele nuances in de opgedragen taken — ook de Guardia Civil in Spanje, de Carabinieri in Italië en de Rijkswacht in België.

De voorlopers van 1805-1813

In de Bataafse Republiek werd de politie nog puur plaatselijk uitgeoefend. In de steden was er de schout met dienaren van politie en 's nachts een ratelwacht. In de grote steden was er ook nog schutterij. Op het platteland benoemde de baljuw of de heer schout en schepenen, bijgestaan door rakers. Van enige organisatie of uniformiteit was geen sprake en de onveiligheid was groot. In 1802 richtte de gepensioneerde kapitein Van Wiedenkeller, reeds 28 jaren te Vught ten plattelande wonend, zich tot het Staatsbewind met de mededeling „dat geen politie of justitie hoe vigilant de-

zelve ook worde uitgeoefend in staat is een kwaad uit te roeien dat duizenden wortelen heeft geschooten". Hij voegde eraan toe dat in overeenstemming met Departementaal Bestuur, het Hof van Justitie en gemeentebesturen hiertoe, waar

... zelfs een temporair verblijf van een detachment cavalerie ontoereikende is, volstrekt gevorderd wordt de oprichting van een permanent binnen dit departement verblijvend korps lichte ruiterte, dat in navolging van hetgeen in de naburige landen plaats heeft, als gens d'armes, marechaussée of strikruiters dienst doende, alleen en exclusief zoude moeten dienen tot handhaving van orde, politie en justitie en mitsdien tot een secure beveiliging van personen, goederen en eigendommen der ingezetenen tegen diegenen, welke inderdaad moeilijker dan buitenlandse vijanden zijn te ontdekken.

In Brabant was het al niet anders dan in het uitgestrekte Frankrijk. Ook in het Limburg van de tweede helft van de 18e eeuw was het zeer onveilig geweest door opererende benden, waarvan die der Bokkenrijders de bekendste was.

De Commissie van oorlog bevond in haar advies aan het Staatsbewind dat „geen departement zodanig aan roverijen was geëxponéerd als dat van Brabant", dat het zenden van een eskadron cavalerie niet voldoende was en dat tot oprichting van een Korps marechaussee moest worden overgegaan. Het Staatsbewind besloot derhalve in 1803 tot oprichting van een compagnie marechaussee, met als ritmeester-commandant Van Wiedenkiller. Door „vele samenlopende omstandigheden" kwam echter de compagnie niet van de grond. Van Wiedenkiller werd weer gepensioneerd.

Inmiddels was weer een aanzienlijke hoeveelheid cavalerie langs de grens gestationeerd om „fraudes tegen te gaan". De Raadpensionaris besloot derhalve in 1805 tot oprichting van een compagnie gendarmes, deels ten laste van het Departement Brabant, deels van Financiën, waardoor 18 rijdende kommiezen konden worden afgedankt en de cavalerie terug kon naar de regimenten. De secretaris van Staat merkte in zijn voorstel op dat, hoewel het korps hoofdzakelijk dienst zou doen voor de convoijen en licenten, het hem nochtans voorkwam „dat speciaal tot beveiliging van Bataafs Brabant, hetwelk meer dan enig ander gewest voor vagabonden en ander slecht volk open lag, ook aan hetzelfde kon worden opgedragen de poli-

tie te maintaineren". In een rapport, uitgebracht in 1806, berichtte de met de oprichting belaste commandant Ikol Van Wiedenkiller „van de cavalerie te hebben ontvangen niet alleen een aantal versleten en tot de dienst onbekwame paarden, maar ook een groot aantal liederlijke en (vooral tot de dienst der gens d'armes) onbekwame manschappen, waarvan het drie vierde gedeelte, waaronder zelfs brigadiers, niet lezen of schrijven konden". Voorts berichtte hij dat hij er 20 van zijn korps had weggejaagd en klaagde dat er van het ontvangen personeel wel 24 gehuwd waren.

Dat de oprichting van een korps gewapende mannen, die ook nog moesten kunnen lezen en schrijven, geen sinecure was, vormt wel de reden dat wij wat uitvoeriger erop zijn ingegaan: het zou zich ook bij de oprichting van onze marechaussee in 1814 voordoen. Maar voor het zover was, dient vermeld dat in 1806 het Koninkrijk Holland was gevestigd. Koning Lodewijk Napoleon liet een Franse gendarmerieofficier in dienst van zijn Koninkrijk overgaan. Na een ambitieus plan voor een korps met Staf en 10 compagnieën, bleven er om budgettaire redenen slechts 5 over, die in 1808 dienst deden aan de Noordzeekust om de communicatie met Engeland tegen te gaan. In 1807 kwam het Reglement voor de Gendarmerie tot stand, een bewerking van de reeds genoemde Franse Wet van 28 Germinal An VI, aangepast aan de toestand hier te lande. Een uitstekend stuk: telde de wet 236 artikelen, het Reglement telde er slechts 98.

Vanwege bezuinigingen bleef er van de Koninklijke Hollandse Gendarmerie in 1809 nog maar één eskadron à twee compagnieën over, dat als Eskadron Politiewacht te Amsterdam het Koninkrijk uitdiende en eind 1810 overging naar de Keizerlijke Gendarmerie die hier in dat jaar van inlijving de dienst had overgenomen.

In elk van de zeven departementen ten noorden van de grote rivieren (Brabant en Zeeland had Lodewijk bij annexatie al eerder aan zijn broer moeten afstaan) kwam een compagnie met luitenant-schappen in de arrondissementen en brigades in de gemeenten. Drie compagnieën vormden het 32e Legioen (standplaats Amsterdam), en vier het 33e (standplaats Groningen). Er waren 86 brigades te paard en 55 te voet met een organiek totaal van 921 hoofden. Napoleon had bepaald dat de helft van de sterkte uit „inboorlingen" zou bestaan.

Door ongeschiktheid, onwil en afkeer om de Franse belangen te dienen werd een aantal van 200 nog niet gehaald. Niettemin meldde Inspecteur-Generaal Radet begin 1813 dat hij zijn gendarmerie in de Hollandse departementen in goede orde had aangetroffen. In november van dat jaar trok met het Franse bestuur ook de gendarmerie terug. In de noordelijke provinciën zou een dergelijk korps voorlopig niet terugkeren . . .

Een bewogen begin, 1814-1843

Keren wij terug naar de overwegingen leidende tot het besluit van de Soevereine Vorst. Kennisneming van het voorgaande maakt het de lezer mogelijk zich in te leven in de situatie waarmee ook de Vorst en zijn adviseurs werden geconfronteerd. De toestand in de Zuidelijke grensprovinciën week niet veel af van die waarover Van Wiedenkeller al berichtte. Verantwoordelijkheid voor de aan zijn voorlopig bewind toevertrouwde provinciën deed de Vorst kiezen voor de juiste remedie: „il sera établi un Corps de Marechaussée” met als doel het samenwerken (*concourir*) met het plaatselijke gezag van de *maire* met zijn *garde-champêtre* om de handhaving van de wetten de nodige kracht bij te zetten.

In het Noorden handhaafde men na de bevrijding de Franse staatsinstellingen; geen herstel dus van de al te gedifferentieerde bestuurlijkheden van de voormalige Republiek. In de eerste dagen was er zelfs een commissaris-generaal van politie, een functie die echter in 1814 al werd waargenomen door de procureur-generaal van het Hoog Gerechtshof: de centrale leiding werd al spoedig minder krachtig . . .

In de grote steden waren commissarissen met agenten van politie en in de dorpen troonde nog steeds de schout, nu burgemeester geheten, met de veldwachter. Bij de gerechten werden als voorlopige maatregel gerechtsdienaren aangesteld louter voor het transporteren van gevangenen: zij werden niet beëdigd en droegen geen ambtskleding . . .

Intussen kwam de formatie van de *marechaussee* te Brussel op gang. Tot commandant had de Vorst de kolonel baron Willem de Roisin benoemd die erin slaagde, deels uit de in februari reeds opgerichte provisionele *marechaussee*, de benodigde compagnieën te formeren. Telkenmale wanneer

een compagnie was geformeerd en geïnstrueerd, vertrok zij naar het toegewezen departement en werd vervolgens in brigades uitgezet.

Bij Besluit van 30 jan. 1815 werd het „Reglement op de politie, de discipline en de dienst der *marechaussee*” vastgesteld, uiteraard geboren uit de hiervoor reeds genoemde Franse wet op de gendarmerie van 1798 en via het Reglement van 1807 tot ons gekomen. Waren de eerste 34 artikelen al opgenomen in het oprichtings- en formatiebesluit van 26 okt. 1814, de overige 61 artikelen werden vrijwel geheel in het Reglement op de politie ondergebracht. Het regelt de verhoudingen tot de departementen van oorlog en justitie: organisatie, materieel en discipline behoren tot het gebied van de eerste, al wat betrekking heeft op de handhaving van de openbare orde en de dienst der justitie tot dat van de tweede. Over de betrekkingen tot de linietroepen zegt art. 35 dat het korps een „ge-deelte uitmaakt der landmagt” en art. 37 dat de *marechaussee* in bijeenkomst met de infanterie of kavalerie van linie „steeds den regter vleugel zal hebben en aan het hoofd der kolonne marcheren”. Troepencommandanten mogen de leden van het korps niet terughouden van de werkzaamheden als in het Reglement beschreven. Bij Besluit van 20 maart 1815 volgde het Algemeen Reglement voor de inwendige dienst der *marechaussee*.

Inmiddels was, op 1 maart 1815, Napoleon te Cannes geland en rukte op naar het noorden. Vorst Willem, nu koning, gaf opdracht de zuidelijke vestingen in staat van verdediging te brengen en besloot in dat verband op 29 april 1815 tot oprichting van een compagnie te Maastricht met als commandant ritm Pelerin. Toen, na het keren van de vijand bij Waterloo, de koning op 21 september 1815 te Brussel werd ingehuldigd, viel de *marechaussee* de eer te beurt te escorteren.

In dat zelfde jaar al droeg de koning aan de betrokken ministers op hem een voorstel te doen tot uitbreiding van het korps over het gehele rijk. De kosten bleken dermate hoog dat de koning moest besluiten voorlopig van het plan af te zien. Hetzelfde zou zich in 1823 herhalen toen deze „door de koning dringend begeerd wordende zaak”, mede door onenigheid bij de betrokken departementen over de verdeling van de kosten, geen doorgang kon vinden.

Intussen was Noord-Brabant letterlijk de uitloper van de Zuidelijke provinciën geworden. Veel mis-

dadigers en deserteurs weken uit naar de uitgestrekte provincie met haar bossen en heidevelden om zich daar te verbergen. Bovendien moest de marechaussee de gevangenen veelvuldig buiten hun ressort transporteren, waar geen contact met gerechtsdienaren bestond. Door het plaatsnemen van een compagnie in die provincie zou de dienst van de marechaussee tot aan de rivieren zijn verzekerd en afgerond. Zo kwam het KB van 3 april 1818 tot stand, waarbij de Compagnie van Brabant te 's-Hertogenbosch werd opgericht, sterkte 5 officieren en 168 overigen met 3 luitenantschappen (behalve in de hoofdstandplaats ook in Breda en Eindhoven) en 28 brigades, waarvan 5 onberekend. Door bij de oprichting tevens openbare werking toe te passen, zou deze compagnie vrijwel geheel uit „Nederduitstaligen” bestaan. De compagnie werd met die van Limburg ondergebracht in de 4e afdeling. De totale sterkte van het korps was nu ongeveer 1200 man.

De afscheiding

Ook op het gemoed van de marechaussee in het zuiden zal de aria „Amour sacré de la Patrie” uit de opera „La Muette de Portici”, die op 25 augustus 1830 in de Brusselse Muntshouwborg werd opgevoerd, wellicht invloed hebben gehad. Niettemin werden van de ongeveer 50 in Brussel aanwezige marechausseeën enkele detachementen te paard uitgezonden die niet erin slaagden het oproer te beteugelen. („Bij de revolutie zal de marechaussee, bestaande uit een meerderheid van Belgen, de beweging volgen en het zijn de enkele Hollandse elementen die, in hun land teruggekeerd, er de grondslag van de marechaussee zullen leggen”, aldus in 1960 de visie van de toenmalige kap Beaurir, later commandant van de Rijkswacht, in de kroniek van dat wapen.)

Na een gefaseerd teruggaan met de overige troepen kwamen de restanten van de marechaussee uiteindelijk te Dordrecht aan. Daar werd door de inspecteur-generaal Aberson bekendgemaakt dat de koning — evenals voor de troepen was geschied — de vrije keus liet aan hen die in de zuidelijke provinciën waren geboren: 9 officieren en 102 overigen vroegen eervol ontslag. Voor het overgebleven personeel werd bij besluit van 31 dec. 1830 een voorlopige organisatie vastgesteld: de Compagnie van Brabant bleef bestaan, van de Com-

pagnie van Limburg — welke provincie inmiddels door de Belgen was bezet — bleef een detachement in de vesting Maastricht, er werd een veldeskadron met twee compagnieën opgericht voor indeling bij het gemobiliseerde leger, en ten slotte werd een depot gevestigd te Dordrecht, waar ook de commandant van het korps, lkol Van Ingen zich vestigde. De sterkte bedroeg nu 17 officieren en 323 overigen. (Te Brussel werd inmiddels door de voorlopige „revolutionaire” regering een corps Gendarmerie Nationale, de Rijkswacht, opgericht bij besluit van 19 november 1830.)

De Tiendaagse Veldtocht

In februari 1831 meldde majoor Brummel aan de opperbevelhebber dat zijn veldeskadron zich volkomen in staat bevond „in campagne te treden”. Het eskadron verrichtte de kenmerkende militaire politiediensten. Een detachement was ingedeeld bij het hoofdkwartier en een aantal marechausseeën bij de staven van divisies en brigades. Er werd geëscorteerd tijdens de marsen, gesurveilleerd in de kantonnementen, er werden deserteurs en achterblijvers gevat en naar hun korpscommandanten of naar de krijgsraad getransporteerd. Voorts werden ordonnans- en verkenningsdiensten uitgevoerd. Daarbij gebeurde het dat reeds op 2 augustus de wmr Schrijvers het handgemeen aanging met vier Belgische douanen die zich in een korenveld trachtten te verschuilen. Het zou deze wachtmeester zijn geweest die in de veldtocht de eerste sabelhouw uitdeelde.

Na de veldtocht werden elf militairen van het Wapen benoemd tot ridder 4e klasse der Militaire Willemsorde, tien werden eervol vermeld, en genoeg allen ontvingen het Metalen kruis vanwege het metterdaad deelnemen aan de krijgsvieringen.

Toen in 1839, bij vredesverdrag met België, Limburg bij Nederland werd gevoegd, kreeg de 1e Compagnie van het veldeskadron opdracht de provincie binnen te trekken. Op 4 augustus kwam de compagnie onder kap Hoppenbrouwers aan om zich onder de bevelen van maj Pelerin te stellen en werd bij dagorder bekendgemaakt dat de naam voortaan „Compagnie van Limburg” zou zijn.

Intussen had de Belgische affaire het Koninkrijk veel geld gekost; dus stonden ingrijpende bezuinigingen te gebeuren. Bij het Wapen bleef dat nog

even beperkt tot de opheffing van de depotcie te Dordrecht en, uiteraard, de ontbinding van de 2e cie van het veldeskadron.

Tussen opheffing en uitbreiding, 1843-1889

Naar de mening van de Tweede Kamer was op de begroting van oorlog voor 1844 en 1845 niet genoeg bezuinigd. De minister had de keus uit opheffing van het Wapen of vermeerdering van het aantal gerechtsdienaren. De onveiligheid op het platteland vormde nog steeds een bedreiging voor de bevolking. Van de zijde van de besturen der betrokken provincies kwamen dan ook de ernstigste protesten. Ook uit de provincies aan de oostgrens kwam de roep om marechaussee, „van Mook tot Winschoten”. Bovendien was het de bedoeling, vanwege de nieuwe zuidgrenzen van het Rijk aldaar in een bijzondere bewaking te voorzien. Was daartoe niet reeds in 1840 een luitenant-schap Zeeland opgericht met brigades in Zeeuws-Vlaanderen? Op 9 december 1843 besloot de koning de staf van het Wapen op te heffen en de compagnieën rechtstreeks te plaatsen onder algemeen toezicht van de Inspecteur der Cavalerie. Het luitenant-schap Zeeland werd bij de compagnie van Noord-Brabant ingedeeld. Voor het overige bevatte de bezuiniging een vermindering met 86 hoofden. Met de afvloeiing daarvan werd overigens geen haast gemaakt omdat men dacht met dat personeel de compagnie voor de oostgrens te kunnen vullen, waarvoor een ontwerpbesluit was ingediend.

In 1844 besloot de koning tot oprichting van de 3e compagnie niet te kunnen overgaan „op een moment dat de armée zozeer besnoeid werd”.

Generaal Dumonceau, als Inspecteur der Cavalerie tot 1854 belast met het algemene toezicht op het Wapen, heeft daaraan door zijn bekwaamheid en groot gezag belangrijke diensten bewezen.

Om de veiligheid op het platteland toch enigszins te verbeteren werd een „hulpmarechaussee” ingesteld: detachementen cavalerie werden gedurende de wintermaanden op het platteland geplaatst om daar, met het Reglement op de Policie in de zadeltas, dienst te verrichten.

Wettelijke regelingen voor de politie

In 1851 kwam de Gemeentewet tot stand, waarin

ten aanzien van de gemeentepolitie en gemeenteveldwachters werd aangegeven dat zij zouden staan onder de bevelen van de burgemeester. In het Rijkspolitiebesluit 1851 werd het beheer en beleid der algemene of rijkspolitie in handen gelegd van de minister van justitie. Het Rijk werd verdeeld in vijf districten, aan het hoofd waarvan een directeur van politie het gezag zou uitoefenen over de ambtenaren van rijkspolitie, in hoofdzaak de leden van de marechaussee en van de hulpmarechaussee, en de waterschouten. Om reden van bezuiniging werden de procureurs-generaal in de 5 ressorten aangewezen als fungerend Directeur van Politie. Ten slotte werden de gerechtsdienaren en jachtopzieners aangewezen als rijksveldwachters en per 1 jan. 1858 samengevoegd in een Korps Rijksveldwacht. Het korps werd voornamelijk uitgezet waar geen marechaussee was. Uiteraard werd in dat zelfde jaar nog een commissie ingesteld om te onderzoeken hoe een goed verband tussen beide korpsen kon worden bewerkstelligd. Als uitkomst werd geadviseerd tot samenvoeging van beide korpsen onder de minister van justitie onder handhaving van een militaire tucht in het nieuwe korps. De minister wees dat af: hij gaf de voorkeur aan het behoud van de rijksveldwacht en uitbreiding van de marechaussee aan de oostgrens . . . waarvan voorlopig niets kwam.

De Kroonprins op de bres voor het Wapen

Bij KB van 13 maart 1861 werd 's konings oudste zoon Willem, Prins van Oranje, aangesteld tot Inspecteur der Cavalerie en belast met het algemene toezicht over het Wapen der Koninklijke marechaussee. De „vergeten kroonprins”, die tot 1877 die functie zou vervullen, gaf een dagorder uit waarin hij onder meer deed weten:

Bij het aanvaarden dezer gewichtige betrekking, wens ik de verzekering te geven, dat bevordering van het welzijn van het Wapen in het algemeen steeds mijn streven zal zijn.

Op door hem gedane voorstellen besloot de koning in 1862 het dragen van de nestel ook toe te kennen aan de onberedenen, hetgeen het uniforme aanzien van de marechaussee verhoogde (de nestel is vanouds een erekoord ter versiering van de uniform, gedragen door koninklijke troepen of dienaren des konings zoals adjudanten, koetsiers,

enz.). In 1863 werd de benaming compagnie gewijzigd in divisie.

Bepaald zwaarwichtig was de opstelling van de Prins in 1873 toen de minister van justitie aan zijn ambtgenoot van oorlog voorstelde, ter opheffing van een tekort aan 52 hoofden bij het Wapen één divisie op te heffen en te vervangen door rijksveldwacht. De minister was daartoe wel geneigd, doch niet zonder advies in te winnen bij de Inspecteur der Cavalerie. De Prins antwoordde dat onverkorte instandhouding van het Wapen was geboden, zowel in het belang van de dienst waartoe dat Wapen was bestemd bij mobilisatie van het leger (in de mobilisatie van '70 was de Prins tot opperbevelhebber benoemd) als in het belang van de vredesdiensten:

Op grond van het bovenstaande en met het oog op de noodzakelijkheid om, vooral tegenwoordig, de middelen tot handhaving van orde en gezag zoveel mogelijk in stand te houden en te verbeteren, zou ik er niet toe kunnen medewerken een korps, waarin die middelen door de aard zijner samenstelling zo krachtig voorhanden zijn, geheel of gedeeltelijk op te heffen.

Toch kwam de minister erop terug, zich uitdrukkelijk conformerende aan het voorstel van zijn collega van justitie, aan wie de zorg voor de politie was toevertrouwd. Hij sprak de hoop uit dat de Prins zich alsnog met zijn zienswijze zou kunnen verenigen en verzocht hem aan te geven welke divisie het eerst voor opheffing in aanmerking zou komen. De Prins bleef bij zijn standpunt zich van medewerking aan de opheffing van een divisie te willen onthouden:

Als een consequent gevolg daarvan heb ik de eer Uwer Excellentie beleefdelijk te verzoeken, alvorens tot die opheffing over te gaan, mijn verlangen om van het algemeen toezicht over het Wapen der Koninklijke marechaussee te worden ontheven, aan de inwilliging van Zijne Majesteit de Koning te willen onderwerpen.

Na dat antwoord gaf de minister de voorkeur eraan de zaak maar niet verder door te zetten.

Onlusten in de venen, marechaussee boven de rivieren

In 1880 verklaarde de minister van justitie dat hij

versterking van de marechaussee en plaatsing aan de oostgrens nodig achtte. Een daartoe ingestelde staatscommissie adviseerde tot uitzetting van bereden brigades van de marechaussee als grenspolitie en rijksveldwacht in meer binnenwaarts gelegen gemeenten.

Alhoewel er geen krijgsbelang aan ten grondslag lag „doch omdat het nut van bedoelde maatregel in het belang van het politietoezicht en dus van de staat, bij hem boven twijfel verheven was” bracht de minister reeds de helft van de gelden, benodigd voor een derde divisie, op de begroting van oorlog van 1882. Bij de behandeling daarvan ontstond krakeel in de Tweede Kamer: vooral de afgevaardigden uit het noorden, waar de marechaussee onbekend en dus onbemind was, zetten zich af:

De marechaussee heeft een tweeslachtig karakter: het zijn militairen onder commando van Mars ten dienste van Themis. Ik kan mij voorstellen dat een dergelijke politie past in een land, hetwelk in staat van beleg verkeert; dat het uitmuntend kan werken kort na de oorlog langs de grenzen. Maar ik acht het bedenkelijk om in tijd van vrede onder een vreedzame bevolking een dergelijke militaire macht te zenden . . .

Ook waren er leden die tegen partiële uitbreiding van de politie waren, omdat zij op dat stuk een regeling bij wet wensten (zij moesten tot 1957 wachten). Na een langdurig debat nam de minister zijn aanvraag om de benodigde gelden voorlopig terug. Maar de militaire macht kwam wèl . . . In het kielzog van een sinds 1885 toenemende sociale onrust in het gehele land braken in mei 1888 in de venen van de drie noordelijke provincies werkstakingen uit, gepaard gaande met onlusten van dusdanige aard dat burgemeesters in tegenstelling tot hun afgevaardigden in 's lands vergaderzaal schreeuwden om de hulp van de militaire macht. Uit de garnizoenen van Leeuwarden, Groningen en Deventer werden detachementen infanterie en cavalerie gezonden met een gezamenlijke sterkte van ongeveer 650 man. Mede om het gebruik van troepen voor ordehandhaving zoveel mogelijk te beperken, gaf de regering in het najaar van 1888 opdracht zes detachementen marechaussee te paard met een totale sterkte van 27 man naar de brandhaarden te zenden. De resultaten van het optreden waren dermate gunstig dat men om bestending verzocht. De eerste gelden werden op

De Brigade Stadskanaal omstreeks 1900

de begroting voor 1889 gebracht. Bij de behandeling van het voorstel in de Staten-Generaal bleken daartegen nu geen bezwaren meer te bestaan.

Uitbreiding en consolidatie, 1889-1919

Overwegende dat het nodig is eene wijziging te brengen in de Organisatie van het Wapen der Koninklijke marechaussee;

Art 1 Het Wapen der Koninklijke marechaussee bestaat uit drie divisïën . . . enz.

Het Loo, den 4 November 1889, w.g. Willem.

In dit KB nr 14 worden wij gewaar dat de divisies zijn genummerd en dat de luitenantschappen in de arrondissementen voortaan districten worden genoemd. Het benodigde personeel werd aangetrokken uit de 1e en 2e Divisie (Noord-Brabant/Zee-land en Limburg) waarbij onberedenen op de rij-scholen van de cavalerie en artillerie tot beredenen werden geschoold, want de 3e Divisie (stand-plaats Zwolle) zou geheel bereden zijn.

Nog in dat zelfde jaar werden in het Noorden 14 brigades uitgezet. Aan de Commissarissen des Konings werden door middel van een circulaire inlichtingen verstrekt over de wijze waarop bijstand van het Wapen moest worden ingeroepen en waarin tevens werd beklemtoond dat de inzet van andere onderdelen van het leger nu zoveel mogelijk moest worden beperkt.

In de winter van 1892/'93 nam echter de verstoring der openbare orde, rust en veiligheid in Oost-Groningen zodanige vormen aan dat de burgemeesters behalve bijstand van marechaussee van buiten de 3e Divisie ook cavalerie uit Deventer en Zutphen requireerden. Kap Oosterman, districtscommandant te Assen, kreeg bevel zich onverwijld uit het verband van 3 Div los te maken en zich onder bevel te stellen van de PG te Leeuwarden en de CdK te Groningen. Te Winschoten kreeg hij het bevel over 100 marechaussees en 300 huzaren. „Men leefde in die dagen daar gewoon op voet van oorlog”, aldus een divisiekroniek. De daaropvolgende winter kreeg hij weer bevel zich per 1 no-

vember 1893 te Winschoten te vestigen, terwijl zijn District Assen reeds 30 brigades telde.

Bij KB van 30 maart 1894 werd de 4e Divisie te Leeuwarden opgericht en in 1895 kwam de totale sterkte van het Wapen op 18 officieren en 767 onderofficieren en marechaussees, waarvan 203 te voet. De sterkte was in 6 jaar ruim verdubbeld.

Op naar zelfstandigheid

In het KB van 1894 werd tevens bepaald dat een marechausseeofficier moest worden toegevoegd aan de Inspecteur der Cavalerie. Op grond van zijn ervaringen werd kap Oosterman voor die functie bestemd, om de IdC bij te staan en te adviseren in zijn toezichthoudende taak, niet alleen ten aanzien van het verdubbelde potentieel maar ook ter zake van de toegenomen bijstandverleningen. Hij werd opgevolgd door kap Van Haeften, die in zijn functie kon bijdragen tot de afronding van de organisatie: een eigen inspecteur en een depot voor de opleiding. Door uitbreiding van het Wapen waren de kosten dusdanig gestegen dat de minister in 1905 liet weten geen verdere verhoging meer te kunnen goedkeuren. In overleg met zijn ambtgenoot van justitie werd echter overeengekomen dat, met ingang van de begroting voor 1909, justitie twee derden van de kosten zou dragen en dat een eigen inspecteur voortaan ingevolge art. 9 van het onvolprezen Reglement op de Politie zou staan onder de bevelen van zijn eigen minister, en ingevolge art. 10 onder die van diens ambtgenoot van justitie (art. 9 betreft de toestand van het Wapen, en art. 10 de uitoefening van de dienst). Na nog het oprichten van een opleidingsschool te hebben bepleit, waarvoor ook gelden in de begroting waren opgenomen, kwam de minister van justitie tot de volgende conclusie:

. . . een korps als de marechaussee kan aan het land onschatbare diensten bewijzen en vindt juist in zijn militaire organisatie zijn grote kracht. Inlijving van dat korps bij de rijksveldwacht zou een stap zijn in een richting die zou leiden tot verslapping en

die daarom ten ernstigste dient te worden ontraden.

De minister van oorlog legde bij de behandeling van zijn begroting de nadruk erop dat de aard van het korps niet zou veranderen en dat het Wapen in oorlogstijd niet kon worden gemist. Nadat de begrotingen waren goedgekeurd, diende de IdC een uitgewerkt voorstel in en werd bij KB van 12 maart 1909 de organisatie van het Wapen opnieuw vastgesteld: een staf, vier divisies en een depot. Tot inspecteur werd benoemd maj G. A. van Haeften, die in deze functie zou dienen tot hij in 1923 als generaal-majoor de dienst verliet. De vestiging van het depot zou te Apeldoorn geschieden.

De Koningin had de wens te kennen gegeven het Paleis Het Loo voortaan door marechaussee te doen bewaken. Op 10 juni 1909 werd de bewaking van het tuinpersoneel („klompenwacht”) overgenomen. Het depot zou derhalve bestaan uit een wachtbrigade, een mobiele brigade en een opleidingsbrigade. De te bouwen typische marechausseekazerne met woningen voor de gehuwden aan de Zwolseweg, thans „Van Haeftenkazerne” geheten, was in 1913 zover gereed dat op 1 juni van dat jaar het depot kon worden opgericht. Ook op andere plaatsen werd onder de eerste inspecteur de bouw van eigen kazernes bevorderd; die van het grote type, bestemd voor de huisvesting van een bereden brigade met divisiestaf, zijn te Maastricht, 's-Hertogenbosch en Arnhem nog steeds in gebruik!

Mobilisatie

Bij het afkondigen van de mobilisatie op 1 aug. 1914 volgde een groot deel van het personeel zijn oorlogsbestemming: bijna de helft van de brigades werd ingedeeld bij de staven van de grote eenheden van het veldleger, bij de territoriale bevelhebbers en in de stellingen. Daardoor kwam de „inwendige dienst van het Rijk” op de tocht te staan. Ook de inspecteur volgde zijn bestemming: naast de vervulling van zijn vredesfunctie was hij hoofd van de Afdeling marechaussee op het Algemeen Hoofdkwartier.

Toen na voltooiing van de mobilisatie de toestand stabiel was geworden, kon op dringend verzoek van de burgemeesters het grootste deel van het personeel in het najaar terugkeren naar de vredesstandplaatsen, uitgezonderd de marechaussee in

de stellingen. De werkzaamheden namen toe door het grote aantal verordeningen enerzijds, en door de stijging van criminaliteit en toeneming van het smokkelen anderzijds. Ook werden detachementen uitgezet ter bewaking van in kampen geïnterneerde vreemde militairen en vluchtelingen.

Bij steeds meer vraag naar marechaussee stelde de inspecteur in 1917 voor, in plaats van een thans niet haalbare uitbreiding, militaire-politieafdelingen op te richten om die ter ontlasting van de marechaussee een aantal specifieke legerdiensten te laten verrichten. De minister stemde daarmee in, en in 1918 kon de eerste groep een korte opleiding bij de marechaussee volgen.

Het interbellum, 1919-1940

Bij de demobilisatie van het leger lag het voor de hand dat de politieafdelingen zouden worden opgeheven. Tijdens de afwikkelingsperiode bleef uiteraard behoefte bestaan aan militair toezicht op en bewaking van gebouwen en materieel. Ook op het Wapen drukte een zware last in de ongeregelde tijden van de na„oorlogse” dagen. Mede onder de indruk van revolutionaire gebeurtenissen in het verscheurde Europa en een poging daartoe in het eigen vaderland werd van vele zijden op uitbreiding van de marechaussee aangedrongen. Al eerder was beslist het Wapen ook in het Westen nabij de grote steden te vestigen en brigades uit te zetten langs de kust van de Zuiderzee. Dat werd geëffectueerd in het begin van de jaren '20, al naar gelang het gereedkomen van de daarvoor te bouwen marechausseekazernes. Onder druk van de omstandigheden besloot de minister de politieafdelingen voorlopig te handhaven en daartoe organisatie, taak en voorschriften vast te stellen. Vanwege het nog tijdelijke karakter werd bij Ministeriële Beschikking (MB) van 26 juni 1919 het Korps Politietroepen (PT) opgericht, onder een eigen commandant, hoofdofficier van het wapen en onder toezicht van de Inspecteur Koninklijke marechaussee (IKM). Reeds in 1920 ging het korps deelnemen aan de toen geïntensiverde grensbewaking. Bij de behandeling van zijn begroting voor het jaar 1922 maakte de minister zijn voornemen kenbaar het korps in de vredesorganisatie van de Landmacht op te nemen. Sommige kamerleden meenden dat de kans op meer eenheid in het politiewezen daardoor zou afnemen. Maar

ook de minister van justitie viel zijn collega bij toen deze onder meer zei: „Hoofdzaak is dat het een korps is in handen der regering om zo nodig te allen tijde te kunnen optreden tot herstel of handhaving van de openbare orde”. De nodige gelden werden goedgekeurd en de organisatie vastgesteld: 4 compagnieën en een depotcompagnie (te Nieuwersluis). Totaal 720 man, waarvan 100 man als bereden afdeling te Amsterdam. Daardoor kon het wisseleskadron huzaren van 3 RH terug naar het regiment in Den Haag. Het Wapen zou zich nu vrijwel uitsluitend wijden aan de rijkspolitiedienst.

Het Wapen

Van grote betekenis voor het Wapen was de uitreiking van de standaard door Koningin Wilhelmina, vergezeld van haar dochter, te paard op 29 oktober 1931 op het weiland nabij Paleis Het Loo. Hare Majesteit besloot haar toespraak met de woorden:

In de verwachting dat deze uitreiking den goeden korpsgeest, die U bezielt, nog zal bevorderen en in het volle vertrouwen dat gij ten allen tijde bereid zult zijn als de dienst van het vaderland U roept, overhandig ik thans aan Uw Inspecteur het U toegedachte zinnebeeld van vaderland en Koningin. Leve het Vaderland!

De plechtigheid werd beëindigd met een defilé voor H.M. en Prinses Juliana, die tegenover het toen nog witte paleis hadden plaats genomen.

In juli 1934 werd op grote schaal bijstand verleend aan de gemeentepolitie Amsterdam bij het betugelen van het Jordaanoproer.

In 1935 slaagde de Brigade Oss erin een misdadigersbende op te rollen en daarbij nagenoeg 300 misdrijven tot opheldering te brengen. Het personeel moest aantreden op het depot te Apeldoorn en werd door H.M. de Koningin in een gloedvolle toespraak gehuldigd, waarna zij persoonlijk de brigadecommandant en zijn vervanger decorerde. Toen in 1938 de brigade bij nasporing nog eens een aantal „hogere” zware jongens aanpakte, ontnam de minister van justitie hen de opsporingsbevoegdheid. De daaruit ontstane politieke rel zou tot in de zomer van 1939 voortduren toen een ruime meerderheid in de Kamer de maatregel van de minister desavoueerde. In 1935 verscheen een nieuw rijkspolitiebesluit, waarin uitdrukkelijk

Bijstand te Amsterdam in 1934, door politietroepen en marcheaussee

werd vastgesteld dat het Wapen tot de rijkspolitie behoorde. Aan de PG fungerend Directeur van Politie werden naast de CdK grote bevoegdheden toegekend op het stuk van de handhaving van de openbare orde in hun ressort. Het politievraagstuk bleef actueel. Er werd weer een commissie ingesteld met een vrijwel gelijkkluidende opdracht als in 1858. Ook nu gingen de gedachten uit naar één korps rijkspolitie, maar de slechter wordende internationale toestand liet een dergelijke oplossing niet toe. Het Wapen kreeg de handen vol aan een verscherping van de grensbewaking en aan strategische beveiligingstaken die het van 1938 af meer dan bezig hielden. Inmiddels bedroeg de sterkte 24 officieren en 1214 overigen, voor ongeveer de helft te paard, verdeeld over het depot en 179 brigades.

Het Korps

Ook het Korps Politietroepen verleende bijstand tijdens het oproer in de Jordaan. Door oproerkraaiers „witgardisten” genoemd, traden zij broederlijk op met de blauwe „liefdezusters” van het Wapen.

In 1935 werd aan het Korps de bewaking opgedragen van strategisch belangrijke bruggen over de grote rivieren en in de Afsluitdijk. De met brugbewaking belaste commandant was in deze conceptie uiteindelijk verplicht de brug te vernielen, als hij de vijand voor de brug onderkende. Het Korps werd daartoe met 500 man uitgebreid, de compagnie werd afdeling met onderafdelingen, waarin de groepen: conform de divisies, districten en brigades bij het moederwapen. IKM beëindigde zijn functie van inspecteur van het Korps dat nu een commandant kreeg met de rang van kolonel, rechtstreeks onder de minister van defensie.

Na de afkondiging van de mobilisatie werden de Afdelingen weer opgeheven en werd het personeel — voor zover niet belast met de strategische beveiliging — ingedeeld bij de oorlogsonderdelen.

Per legerkorps werd een compagnie PT geformeerd. Er kwamen detachementen bij de hoofdkwartieren. Tevens werd een motor-verkeersbrigade opgericht die uit de standplaats 's-Gravenhage uitzwerfde over het gehele land voor toezicht op het toegenomen militaire verkeer. Later in de mobilisatie werden nog drie compagnieën geformeerd, hoofdzakelijk samengesteld uit streng geselecteerd dienstplichtig personeel. Deze compagnieën bleven onder rechtstreeks bevel van de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht. Van het korps kon worden gezegd dat het gereed was „in campagne te treden”. De strategische punten waren dan ook al geruime tijd voor de 10e mei betrokken.

De meidagen 1940, het einde van het Korps

In de vroege ochtend van 10 mei werd menig PT'er, op zijn post bij de rivierovergangen, verrast door de wijze waarop de vijand op hem afkwam: soms uit de lucht, soms ook verkleed als spoorwegarbeider, als marechaussee, of als . . . PT'er. Deze minderwaardige krijgslisten werden onder meer toegepast bij de bruggen van Buggenum, Heumen en Roermond; bij die laatste werd de list snel doorzien, zodat de veiligheidsbezetting de brug op tijd kon vernielen. Uit de rivierkazematten werd hardnekkig weerstand geboden. Bij de spoorbrug bij Katwijk/Mook alleen al sneuvelden zeven PT'ers. Binnen de Vesting Holland waren het twee secties van de 7e Cie PT, die op 13 mei de Koningin begeleidden op haar tocht van Den Haag naar Hoek van Holland. In de meidagen

sneuvelden 16 leden van het Korps: 14 dapperheidsonderscheidingen werden toegekend, waarvan de meeste postuum.

Op 5 juli werd het Korps op last van de bezetter uit het verband van de landmacht genomen en naar de burgerlijke politie overgebracht. Het personeel werd, rekening houdende met voorkeur en geschiktheid, geplaatst bij de marechaussee, de rijksveldwacht of de gemeentepolitie. Van hen zijn er tijdens de bezetting nog 35 voor het vaderland gevallen bij of ten gevolge van verzets- of oorlogshandelingen. „De levenssappen kreeg het Korps van het Wapen” zei een van hun commandanten later. Deze sappen zou het weer teruggeven bij de wederopbouw van dat Wapen na de bevrijding: bij MB van 22 maart 1946 werd het Korps Politietroepen daarin opgenomen.

Het Wapen in de meidagen

Op 10 mei trok het personeel van het Wapen, overeenkomstig de opdracht, terug op meer achterwaarts gelegen concentratiepunten om vandaar militaire politiediensten te verrichten. Zo wist het gros van het personeel van de 4e Divisie reeds de eerste dag via de Afsluitdijk Amsterdam te bereiken, alwaar het werd belast met het arresteren en bewaken van Duitse burgers, NSB'ers en andere verdachte lieden. Op de dag voor de capitulatie werd door hen een groep van ongeveer 900 Duitse krijgsgevangenen getransporteerd van station Waalsdorp in Den Haag naar IJmuiden, waar zij konden worden ingescheept om naar Engeland te worden gebracht.

De marechaussees van de 3e Divisie begaven zich — voor zover zij tijdig de westzijde van de IJssel hadden kunnen bereiken — grotendeels naar Den Haag. Het bewaken van belangrijke gebouwen, zoeken naar Duitse parachutisten, arresteren van Duitse burgers en consorten, en patrouilles richting front voor het opvangen van deserteurs behoorden tot de taken die moesten worden verricht. Een bijzondere opdracht ontving kap Gelderman, districtscommandant Arnhem, van C-II Lk te Doorn om met zijn detachement van 15 man naar het viaduct bij Rhenen te gaan. Daar slaagde hij erin op 12 mei terugvloeiende troepen weer in de richting vijand te leiden en op 13 mei door het uitbrengen van mitrailleurvuur de vijand geruime tijd te vertragen en te beletten de spoorlijn in wes-

Politietroepen tijdens de mobilisatie 1939/40

telijke richting te overschrijden. Voor zijn moedige gedrag werd hij benoemd tot ridder der 4e klasse MWO.

De marechassees van de 1e Divisie en een deel van de 2e zagen geen kans meer de Vesting Holland te bereiken. Zij kregen uiteindelijk opdracht zich via Zeeland en Nantes naar Brest te begeven, vanwaar zij onder bevel van C-1 Div op 10 juni vertrokken naar Engeland. De achtergebleven marechassees vingen op 15 mei de dagelijkse dienst weer aan met een verscherpt toezicht op de gevolgen van de ontredde, waarbij zij al spoedig werden gesteund door collega's, die uit het Westen of uit kortstondige krijgsgevangenschap terugkwamen. In die meidagen sneuvelden vijf leden van het Wapen. Er werden zes dapperheidsonderscheidingen toegekend, waarvan een postuum.

Doordienen met Oranje in het hart

Ook het Wapen werd op 5 juli in zijn geheel overgebracht naar de burgerlijke politie en kwam te ressorteren onder het departement van justitie, waarvan de secretaris-generaal na het vertrek van de minister de leiding op zich had genomen.

In juni had het college van secretarissen-generaal als beleidslijn aangenomen het gezagsapparaat te versterken. Bovendien zou door streng optreden de mogelijkheid blijven bestaan dit apparaat in eigen hand te houden opdat de bezetter slechts zou behoeven te sturen en de SG'n zouden besturen. Uit die gedachtengang kreeg de politie dan ook de aanwijzing een tegemoetkomende houding jegens de bezetter aan te nemen, in de hoop dat deze de Nederlandse politie met rust zou laten. In juli kon de uitbreiding aanvangen van het Wapen, dat in sterkte was teruggelopen tot ongeveer 900 man, ten gevolge van de afwezigheid van een deel dat in Engeland was terechtgekomen en door geleden verliezen in de meidagen. In een aanschrijving van de Rijkscommissaris van 25 juli werd medegedeeld dat het predikaat „Koninklijke” voortaan achterwege moest blijven.

In die sfeer van accommodatie meldden vele gedemobiliseerde militairen — waaronder uiteraard veel PT'ers en beredenen — zich voor de dienst bij het Wapen, waar het dienen zeker aantrekkelijker leek dan in gewone overheidsbanen of bij de Opbouw dienst. Zo werden in de daarop volgende

maanden ongeveer 1000 gewezen militairen van het Korps PT waarlijk Wapenbroeders, en met hen nog een 500 gedemobiliseerde militairen. Overigens was dat amper voldoende om de nieuwe organisatie van 8 divisies, waarin 33 districten, een uitgebreid depot en daarenboven per divisie een mobiel eskadron van 100 man en een verkeersafdeling, te encadreren.

Uiteraard moest de Staf van de inspecteur worden versterkt, waartoe de Chef Afd. Landmacht van het Algemeen Hoofdkwartier medio juli de eerste aanzet gaf door een aantal kapiteins en ritmeesters van zijn staf bij de Staf van het Wapen te plaatsen.

De officieren van het Wapen — na vertrek van vier van hen naar Engeland waren er nog negentien — dienden aanvankelijk allen door onder hun inspecteur, de juist per 1 mei benoemde kol De Koningh. Ook onder de gedemobiliseerde officieren was de animo groot om naar het Wapen over te gaan. Van de 26 officieren van het Korps PT kwamen er 9 het Wapen versterken. Na een strenge selectie en een verkorte opleiding (voor de twee jaren durende Hogere Juridische Vorming aan de Universiteit van Amsterdam, gebruikelijk voor een overkomende troepenofficier, was uiteraard geen tijd!) kwamen ongeveer 80 officieren de geleerden versterken (16 van de cavalerie, 31 van de artillerie, 18 van de infanterie, 7 vliegers van de Militaire Luchtvaart, 3 van het Korps mariniers, de overigen van de andere wapens en dienstvakken).

Inmiddels waren er in ons kleine land toch nog vier soorten politie: gemeentepolitie, gemeenteveldwacht, rijksveldwacht en marechassees. Weinig doorzichtig voor een bezetter die nog verwachtte het Nederlandse volk voor zijn ideeën te kunnen winnen.

In het begin van november bepaalde de Duitse overheid daarom dat het korps Rijksveldwacht — inmiddels eveneens gegroeid met omstreeks 300 PT'ers en 500 oud-militairen tot een sterkte van 2200 man — moest worden opgeheven en per 1 januari 1941 samengesmolten met de marechassees. Voorts stelde de SG onder zichzelf een directeur-generaal en een inspecteur-generaal van Politie aan. In de laatstgenoemde functie werd kol De Koningh benoemd, en de reeds voor 1940 gepensioneerde kol Boellaard werd de nieuwe Inspecteur van het Wapen.

Het Wapen ging het tweede oorlogsjaar in met een beheerste afkeer van de Nieuwe Orde. Naarmate echter het opkomende verzet zich duidelijker ging manifesteren, werd de positie van de marechaussee in de greep van de bezetter steeds benauwder. Hoewel het personeel de verklaring had gegeven — de officieren zelfs op erewoord — niets tegen de Duitse belangen te zullen ondernemen, ging de bezetter nog verder en verlangde, ja vorderde zelfs medewerking voor het ten uitvoer leggen van zijn plannen en maatregelen. Die periode werd ingeluid door de Februaristaking en de daarop volgende executie van de verzetsgroep „De Geuzen” en drie stakers („De Achttien Doden”). De inspecteur-generaal De Koningh, zich bewust van het onaanvaardbare van de weg die men het Wapen wilde doen inslaan, verzocht per 1 mei 1941 uit zijn functie te worden ontheven.

Een half jaar eerder had lkol Versteegh al ontslag uit de dienst genomen; hij werd de eerste chef-staf van de OD, de ondergrondse organisatie die zich wilde voorbereiden op het geven van leiding aan de Nederlandse samenleving na de verwachte ineenstorting van Duitsland. In de loop van 1941 ging de OD een belangrijke plaats innemen in het verzet.

In juli van dat jaar vorderde Rauter deelneming van het Wapen in een op te richten marechaussee-bataljon dat dienst zou moeten doen in het etappegebied van het Oostfront. Werving onder het 5000 man sterke personeel leverde slechts ongeveer vijftig gegadigden op. Al niet veel beter ging het toen in oktober opdracht werd gegeven 300 man te zenden naar het Politieopleidingsbataljon te Schalkhaar: 76 man bleken daartegen geen bedenkingen te hebben.

Inmiddels had nog een tiental officieren ontslag genomen: de accommodatie dreigde te verkeren in gedwongen collaboratie. In het laatst van oktober werd een divisiecommandant, die weigerde bijstand te leveren bij het nemen van gijzelaars, gearresteerd en ontslagen. In april 1942 overkwam een volgende divisiecommandant iets dergelijks, en op 15 mei moesten alle beroepsofficieren zich opnieuw melden. Ook de marechaussee-officieren gingen derwaarts, hetzij met dienstvoertuig, hetzij per trein met een retourbiljet. Zij werden ontwapend, en samen met hun collega's in krijgsgevangenschap gevoerd.

Twaalf dagen eerder was lkol Versteegh, na in het

eerste OD-„proces” te zijn veroordeeld, met 62 anderen in het kamp Sachsenhausen gefusilleerd. Hem werd postuum het Verzetskruis verleend.

Drie moeilijke jaren braken aan voor het personeel, beroofd van zijn vertrouwde officieren en overgeleverd aan het fanatisme van daarvoor in de plaats gekomen ex-officieren die zich als leden van de NSB hadden ontpopt.

Van de marechaussees van het „oude” Wapen en van de marechaussees ex-militairen zouden er honderdnegentien in het verzet hun leven offeren voor Vorstin en vaderland.

De Koninklijke marechaussee in Engeland

De in Engeland aangekomen marechaussees van de 1e Divisie (+) zetten van daaruit de strijd voort onder bepaald gunstiger omstandigheden. Zij wisten dat zij in de vrije wereld leefden en hoopten dat het hun zou zijn gegeven bij te dragen aan de bevrijding van het vaderland, hun familie en geknechte kameraden. Al naar gelang hun leeftijd, gesteldheid en zucht naar avontuur werden zij ingedeeld en op hun taken voorbereid. De ouderen en minder validen — ongeveer 50 man — vormden het detachement ter bewaking van Koningin Wilhelmina; 7 man kozen voor de zware opleiding van nr 2 Dutch Troop van de commando's; 4 man dienden als lijfwacht van de Prins; ongeveer 10 kozen voor de geheime diensten en daarvan zouden er 8 in het kader van het Englandspiel sneuvelen. De overigen zouden deel gaan uitmaken van de Koninklijke Brigade Prinses Irene, waarin zij in hoofdzaak de recce-group (ca. 100 man) en de provoostsectie (10 man) zouden vormen. Ruim vier jaren na hun vertrek trokken zij op 20 september 1944 bij Valkenswaard het hun vertrouwde gebied van de 1e Divisie Kmar weer binnen. Tijdens de opmars waren twee van hun kameraden gesneuveld. In totaal werden aan de „Engelse” marechaussee 17 dapperheidsonderscheidingen toegekend, waarvan 10 postuum.

Het „nieuwe” Wapen in wording

De politie in het bezette vaderland had inmiddels een ingrijpende reorganisatie ondergaan: in de acht grootste gemeenten was er sinds 1 maart 1943 staatspolitie, waartoe op het platteland ook de ma-

Prinses Wilhelmina inspecteert de erewacht bij de onthulling van het gedenkteken voor de gevallen te Apeldoorn op 26 oktober 1949

rechaussee (gendarmerie) werd gerekend. In deze organisatie met 5 gewestcommandanten waren al in december 1942 ter afronding de ruim 2000 gemeenteveldwachters opgenomen: van een wapen, laat staan het „oude”, was geen sprake meer.

Teneinde een te verwachten gezagsvacuüm bij een vertrek van de bezetter te vullen, waren al diverse modellen ontwikkeld om daarin te voorzien. Er was zelfs bij de leiding van de OD in sept. 1941 een ontwerp-politiewet in voorbereiding; Ikol Van den Hoek, toen divisiecommandant, nam aan die besprekingen deel. Een tweede zitting zou niet plaatsvinden omdat Ikol Versteegh op 12 september werd gearresteerd. Later, in krijgsgevangenschap, zou Ikol Van den Hoek het vraagstuk nog eens nader met zijn officieren bestuderen.

Zwaarwegende criteria waren het feit dat destijds door oprichting van de politietroepen de legertaak voor het Wapen was vervallen, en de verwachting dat de uitkomst van de vóór de oorlog ingestelde rijkspolitiecommissie altijd zou luiden dat het eenheidskorps een burgerlijk korps zou zijn: „Wij waren van oordeel dat het voortbestaan van de Kmar als militair wapen vóór alles moest gaan; als de oude taak, waaraan het personeel zozeer gehecht was, daarbij verloren zou gaan, moest dit worden aanvaard”. Hèt model was een samengaan van het Wapen en het Korps, belast met de volledige militaire politiezorg met als taken buiten de krijgsmacht de grensbewaking, de beveiliging van het Koninklijk Huis en het verlenen van bijstand aan de politie.

Door een buitengewoon Londens besluit was de gehele politie onder de bevelen van de minister van justitie gesteld. Door het Militair Gezag werd eveneens in september 1944 een Dienst der grensbewaking ingesteld. Bij verschillende onderdelen waren compagnieën MP in oprichting: bij de stoottroepen, bij de opleidingen van Nederlandse troe-

pen in Engeland, en bij onderdelen bestemd voor uitzending naar Nederlands-Indië.

Toen het gehele land was bevrijd, werd kol De Koningh, uit krijgsgevangenschap teruggekeerd, benoemd tot inspecteur van de Algemene Nederlandse Politie. Hij diende op verzoek van de minister-president een plan in waarbij aan de Kmar als militair korps een uitgebreide taak was toebedacht: politie voor het leger en politie buiten de steden, conform de taakstelling van de gendarmerie in Frankrijk. Een naar Nederlandse begrippen (politiek) ingrijpende operatie, maar hoe dan ook toch wel de efficiëntste oplossing. Ook wij betreuren dat het plan niet kon worden verwezenlijkt. De daartoe ingestelde commissie Mijnlieff was van mening dat onder de huidige omstandigheden niet ingrijpend kon worden gereorganiseerd (bovendien was de zuivering in volle gang): „de burgerlijke politie op het platteland blijve derhalve en de knoop ten aanzien van de Kmar moet thans worden doorgehakt!”. Aldus kwam de „Beschikking nopens het Wapen der Kmar” van 1 aug. 1945 tot stand, waarin de militaire status van het Wapen en de daaraan toebedeelde taken conform het „model Van den Hoek” werden vastgesteld. Voorts bevatte dat besluit de bepaling dat de opsporingsbevoegdheden uitsluitend zouden worden gebruikt binnen het kader van de toegekende taken. Overigens behield het Wapen — voor zover het niet in veldtenuue dienst deed — de oude uniform en distinctieven.

De taken werden uiteindelijk vastgelegd in het KB van 1954, dat nadien enkele malen werd aangevuld; de huidige tekst is in dit nummer afgedrukt (blz. 482). In het politiebepaling van 8 november 1945 werd aangegeven dat de politie bestaat uit het Korps rijkspolitie en uit gemeentepolitie. Het Wapen werd slechts genoemd waar sprake is van bijstand vorderen. Ook die materie werd nader

verfijnd toen — na een eeuw wachten — in 1957 de Politiewet het haalde. Intussen kwam het nieuwe wapen handen te kort om zijn taken uit te voeren. Tot commandant werd benoemd genmaj mr. W. van den Hoek. De vroegere inspecteur kol De Koningh werd de eerste algemeen-inspecteur van het Korps Rijkspolitie. Hem vergezelden drie officieren van het vooroorlogse wapen. Bij de Kmar traden 13 officieren van het oude wapen aan en 12 van het Korps PT, nog 15 jonge officieren werden aangesteld. Voor de onderofficieren en de marechaussees van voor '40 was het moeilijk de keus te maken die hen werd gelaten. In 1946 gingen 355 man, waarvan velen oud-PT'er of van de categorie ex-militairen, van de Rijkspolitie naar het Wapen over. Voorts werden in dat jaar in totaal 1855 enthousiaste jongelieden, de onvolprezen „'46'ers", aangenomen om hun weg te vinden in een organisatie van 6 divisies, onderverdeeld in 19 districten waarin circa 200 brigades. In de opbouwfase was er te Apeldoorn bovendien een Mobiele Afdeling met 240 marechaussees, die al spoedig bij grote evenementen werden ingezet.

Inmiddels werd aan de verscheidenheid van MP-compagnieën een einde gemaakt door deze onder CKmar te stellen. Dienstplichtigen deden hun intrede om elk jaar in twee compagnieën marechaussee per infanteriedivisie naar de Oost te vertrekken. Zo gingen in 1948 ten slotte de 5e en 6e Cie, en nog enkele marpels per brigade in 1949.

Op 21 april 1946 werd op verzoek van H.M. de Koningin de bewaking van paleis Het Loo van de RP overgenomen. In 1947 volgde paleis Soestdijk. Zodra er, eind 1946, voldoende opgeleide marechaussees waren, kon het Korps Grensbewaking worden opgeheven. Het uitzetten van de brigades kostte grote moeite aangezien de meeste marechausseekazernes nog door de rijkspolitie werden gebruikt. De teruggave zou tot in de jaren '60 voortduren.

In het kader van de annexatie van Duits gebied werd aan het Wapen de „bezetting" daarvan opgedragen: de operatie „Adelaar" ving aan op zaterdag 23 april 1949 toen onderdelen van de 2e en 3e Divisie Kmar met veel vertoon binnenuitrukten in respectievelijk de grensgebieden Tüddern en Elten. Die bezetting, die op verbroedering uitliep, zou bijna 15 jaar duren.

Aan en over de grens

Intussen bleef het Wapen, waarbij inmiddels al twintig reserveofficieren functies vervulden, de krijgsmacht op de voet volgen toen deze in 1950 nog maar amper uit de Oost was teruggekeerd: op 26 feb. 1952 vertrok het eerste detachement Kmar naar Korea om daar met het Nederlandse VN-bataljon te dienen; het laatste detachement keerde in december '54 terug. In ongeveer hetzelfde tijdvak diende een detachement bij de krijgsmacht in Nieuw-Guinea. Van 10 april '52 af was er ook een detachement ten dienste van de Nederlandse permanente vertegenwoordiging bij de NAVO te Parijs; later verhuisde dat mee naar Brussel. In september '52 ging de inmiddels hoogst parate 4 Div Marcie (4 DMC, ons latere 41 Maresk) compleet mee op manoeuvre „Hold Fast", en sindsdien zijn tot op heden de Bundesstrassen 213 en 214 zonder het Koninklijk Wapen niet meer denkbaar. Zij gingen in '53 op „Grand Repulse" en voerden in september '54 een „Battle Royal", samen met een al even paraat 101 Marbat. Intussen kon in dat jaar, dank zij zich stabiliserende omstandigheden met onze burens in het oosten, de grensbewaking wat worden afgeslankt: 31 brigades konden worden opgeheven, nadat in '52 al was bepaald dat de sterkte van het Wapen werd teruggebracht tot 2800 man, inbegrepen 800 voor de grensbewaking, waarvan de justitiebegroting er voortaan 400 zou dragen.

Waar bij het Wapen soms met de ene hand wordt genomen, wordt met de andere hand gegeven: in het kader van de politiedienst ten behoeve van de strijdkrachten, zoals dat in het Takenbesluit van 1954 heet, werden in dat jaar ook weer 5 brigades opgericht of van „det" tot „brig" verheven, toen de eerste vijf legerplaatsen Ermelo, Nunspeet, 't Harde, Havelte en Ossendrecht als het ware uit de grond waren gestampt.

Inmiddels zijn wij gevorderd tot 3 juli 1956, voor de ouderen onder ons een onuitwisbare hoogtijdag, toen Prinses Beatrix — bijna 25 jaren na haar Koninklijke grootmoeder — te midden van het te Apeldoorn verzamelde Wapen — in tegenwoordigheid van haar vader, de Inspecteur-Generaal van de Krijgsmacht — erin bewilligde zich voortaan „Schutsvrouw van het Wapen" te noemen.

Op 1 januari 1958 werd het Wapen bij 1 LK uitgebreid door de oprichting van 11 Marcie (later tra-

ditioneel: eskadron), ten dienste van de weer opgerichte 1 Divisie „7 December”.

De jaren '60 waren verheugend voor binnen de Benelux reizende personen, aangezien de daartoe behorende staten per 1 juli 1960 de personencontrole verlegden naar hun buitengrenzen: 7 brigades aan de zuidgrens konden worden opgeheven, en voorlopig werd volstaan met het „gadeslaan” van het grensverkeer. Uit het Europese parlement klonk de roep dat over 10 jaar ook de binnengrenzen van de EG zouden opengaan. Op de doorlaatpost Bergeijk/Lommel bleef het echter druk in het seizoen, met lange colonnes militaire „toeristen”, die van 1959 t/m '64 hun reisdoel naar La Courtine verlegden. De marechaussee hield er in die jaren de detn Mourmelon en Bourges op na. Het was een zonnige afwisseling in vergelijking met de B213, en de banden met de Gendarmerie Nationale werden weer aangeknoopt.

In mei '62 vertrok ten tweeden male een detachement van het Wapen naar Nieuw-Guinea, alleen om binnen een half jaar weer terug te keren. Op 1 april 1964 werd ten behoeve van de Groepen Geleide Wapens van de KLu het District Kmar/KLu opgericht: 6 brigades met de staf te Greven, onder operationeel bevel van CCTL, voor het overige en marechaussee-technisch onder CKmar. Op 26 oktober van dat jaar werd het 150-jarig bestaan van het Wapen gevierd met onder meer een defilé voor de Schutsvrouw op de Maliebaan te Utrecht. Dat kon toen allemaal nog, hoewel het op ons afkomende tolerantieprobleem al begon te knellen. Per 1 december '65 nam ook de Kmar de door de BLS ingevoerde nieuwe territoriale grenzen aan, analoog aan die van de 3 TB's en daarin per provincie opererende TC'n: 6 divisies Kmar werden er drie, met 9 grote districten (de drie noordelijke provinciën vereend tot één District Noord).

Zwaartepunt: bijstand

Tijdig werd de bijstands instructie (de eerste was van 1912) aangepast zodat alles glad verliep toen voor het eerst sinds bijna onheuglijke tijden de gemeente Amsterdam om bijstand vroeg bij het huwelijk van de kroonprinses. Op 10 maart 1966 richtten 1400 man de politiediensten: de rookbom zou een tijdperk inluiden van provo(caties), doorbreking van taboes en aantasting van gezag en ge-

Gendarmes en marechaussees in de omgeving van La Courtine

zicht van de gevestigde orde, waaraan op den duur ook de krijgsmacht niet zou ontkomen . . .

In verband met het voortduren van de onrust in de hoofdstad waar sinds het bouwvakkersoproer van 15 juni 1966 veelvuldig incidentele bijstand aan de politie werd verleend, werd op 15 november 1967 de Brigade Amsterdam Bijstand opgericht („semipermanent”); weldra was de sterkte 150 hoofden. Die forse aderlating van het personeelsbestand deed de regering besluiten, mede uit een oogpunt van doelmatigheid en bezuiniging, nog eens 150 man aan de grensbewaking te onttrekken. Dat had tot gevolg dat het toezicht aan de zuidgrens geheel werd beëindigd en dat de zogenaamde groene grenspatrouilles langs de oostgrens werden verminderd: aan beide grenzen werden met ingang van 31 maart 1968 achttien brigades opgeheven. Inmiddels had de per 1 januari 1967 in werking getreden nieuwe vreemdelingenwet de zogenaamde grensbewakingsgebieden 1e en 2e linie al doen vervallen. In 1970 leidde de toenemende onveiligheid van de te 's-Gravenhage gevestigde ambassades ertoe dat ook in de Residentie een brigade bijstand werd opgericht.

De turbulente jaren '60 konden voor het Wapen gunstig worden afgesloten toen de minister bepaalde dat met ingang van 1 juli 1969 het Wapen als interserviceorgaan rechtstreeks onder hem werd geplaatst. Deze Beschikking Kmar 1969 hield in dat CKmar in vrede tijd rechtstreeks aan de minister verantwoordelijk werd. Tevens zou ingaande 1 januari 1970 voor de marechaussee een afzonderlijke post in de begroting worden opgenomen; te beginnen met het dienstjaar '72 zou telkenmale een begrotingsplafond worden vastgesteld. In financieel opzicht werd het Wapen derhalve op een lijn gesteld met de drie krijgsmacht delen. CKmar kon nu qua materieel en gebouwen een eigen beleid voeren en prioriteiten

stellen, steunend op de praktijk. Inzake de uitoefening van de politietaak ten behoeve van de strijdkrachten geeft de nieuwe vredesinstructie aan dat CKmar onder bevel staat van de drie bevelhebbers, aan wie hij op dat stuk verantwoordelijk is. Bij mobilisatie komt CKmar rechtstreeks onder bevel van de BLS. In materieel opzicht kon CKmar nu de achterstand die was opgelopen in de jaren '60 (mechanisering van het legerkorps) enigszins inhalen, en ook tegemoetkomen aan de gewijzigde behoeften voor de moderne bijstandsverlening.

Inmiddels werd sinds oktober '69 ook bijstand geleverd aan de gemeentepolitie Haarlemmermeer, waarbij op Schiphol met pantserwagens M113 — die een jaar eerder de aloude „Otters” hadden vervangen — werd gesurveilleerd bij vliegtuigen van El Al die een doelwit voor kapers en terroristen dreigden te vormen.

De jaren '70

Werd in 1969 nog een „incidentele” bijstand geleverd rond de bezetting van het Maagdenhuis, in 1970 kwam het nog eenmaal voor in verband met Damslapers; daarna zou het nieuwe fenomeen, de kraakbeweging, de onrust van provo overnemen.

De gunstige gevolgen van eigen budgettering lieten niet lang op zich wachten: was op 28 mei 1971 ter coördinatie van de militaire verkeerscontrole al een Centrale Verkeerspost (CVKmar) geïntegreerd bij de RP in Driebergen, in augustus 1972 konden alle brigades opereren met combi's, voorzien van mobilfoon, terwijl het gehele mobilfoonnet op 15 maart 1974 werd gecompleteerd en in gebruik gesteld. Een doelmatiger inzet door goede verbindingen van de brigades onderling, maar vooral door de permanente bereikbaarheid

De vrouwelijke marechaussee, inmiddels een vertrouwd beeld

van de patrouille, moest het mogelijk maken de organisatie te stroomlijnen. Kleine brigades met een sterkte van minder dan tien hoofden en veelal nog in elkaars bereik gelegen, zouden als minder rendabel ten offer vallen. Veertien werden er opgeheven per 1 juli '73. Daarna zou een stabilisatie optreden.

Inmiddels kwamen wapendiefstallen in kazernes in de mode. De slagkracht daartegen werd in 1976 vergroot door het instellen van districtsrecherchegroepen. Als passend antwoord op de dreiging van toenemend terrorisme en gijzelingen, eventueel ten aanzien van de krijgsmacht maar ook daarbuiten, werd op 22 september 1977 de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten opgericht. Het sportieve personeel van deze BSB werd voor zijn taak getraind bij de ervaren „GSG9” in Duitsland. Deze jongste loot aan de Wapenstam zou het nog druk krijgen met beveiliging van VIPs (VAPs = Violence Attracting Persons, zou wellicht een betere benaming zijn).

Het Wapen rukte grootschalig uit naar de reilen in de Nieuwmarktbuurt te Amsterdam in maart 1975. De eerste treinkaping bij Wijster in december van dat jaar bracht ook twee pantserwagenpelotons daarheen. Dan was er nog de ontruiming van het Molukkerswonoord te Vaassen in oktober 1976, waar ook de BSB (i.o.) haar entree maakte, en in mei '77 werd bijstand verleend ter beëindiging van de treinkaping in De Punt en van de gijzeling in de school te Bovensmilde.

Met de grensbewaking ging het de minister van justitie niet naar wens, en ons evenmin, althans niet aan de beschreven buitengrenzen van de Benelux: vanwege de lekken werd van 1 november 1977 af het Wapen aan onze eigen zuidgrens ingeschakeld bij het vreemdelingtoezicht. Dat leidde onder meer tot interessante ontdekkingen en vangsten op het treintraject Roosendaal-Dordrecht.

In 1978 deed het vrouwelijke personeel zijn intrede. Ook werd in dat jaar de Brigade Libanon uitgezet, die vier jaar lang het VN-bataljon aldaar zou dienen.

De „tachtigers”

In het eerste jaar van de huidige decade werd te veel bijstand verleend om op te noemen en daar-

om beperken wij ons tot een greep. Amsterdam: Vondelstraat, de Inhuldiging, Prins Hendrikkade, en Grote Wetering. Februari 1981 Nijmegen, compleet met dozersteun van het andere wapen (der Genie). In oktober 1982 de ontruiming van de „Lucky Luyk” in gevechten zó fel, dat hier en daar bijna het onderspit werd gedolven. In maart 1982 werd een detachement bij de Multinational Force and Observers in de Sinäi uitgezet.

Ook de automatisering ging aan het Wapen niet voorbij. Voor de grote doorlaatpost Bergh was het zover in september: het persoonsbestand wordt sindsdien met een toets op de terminal geraadpleegd.

Vreugdevol was de komst van een Franse verbindingcompagnie die, na vele jaren niet meespelen in NAVO-verband, toch onze contreien opzocht. „En route” door Nederland voegden wij ons detachement toe aan dat van de Gendarmerie Nationale en zagen wij hen op het Rozendaalse Veld dierbaar samen.

Bewapening en uniform

Er is niet veel veranderd: de marechaussee van 1814 had een karabijn, een pistool (soms twee) en

Marechaussee te paard in groot tenue, 1814-1844

Bijstand in de jaren '80

een sabel; bij zijn collega van nu is dat nóg zo, behalve dat hij twee wapenstokken erbij heeft (een korte en een lange). In 1966 werd het ronde schild ingevoerd; in speciale gevallen wordt de uzi gehanteerd.

De granaat, van oudsher embleem van keurkorpussen (in Frankrijk in het algemeen van overheidsdienaren) wordt nog steeds gevoerd op de donkerblauwe jas met lichtblauwe kraag of opslagen; in 1844 werd de witte pantalon vervangen door de lichtblauwe, die wij nog steeds dragen. Alleen de jas — in het begin de rok — werd in 1869 vervangen door een kortjas van Pruisisch model, met twee rijen van zeven knopen. Met die jas hebben wij het (afgezien van het khakitijdperk 1945-'60) gedaan tot 1973, toen de staande kraag een liggende werd. De hoed — chapeau bicorne — van 1814 werd bij ons al in 1844 vervangen (de Franse Gendarmerie verwisselde hem pas in 1904 voor de kepi). In 1844 dus werd de casque ingevoerd (dragonderhelm à la Garde Républicaine). Ook deze maakte het niet lang, omdat de Koning zijn cavalerie en marechaussee wilde zien met de pelsmuts (kolbak), thans nog gedragen bij de ceremoniële tenue waaraan in 1951 de witte koppel met bandelier en patroentas (giberne) uit 1814 werd toegevoegd.

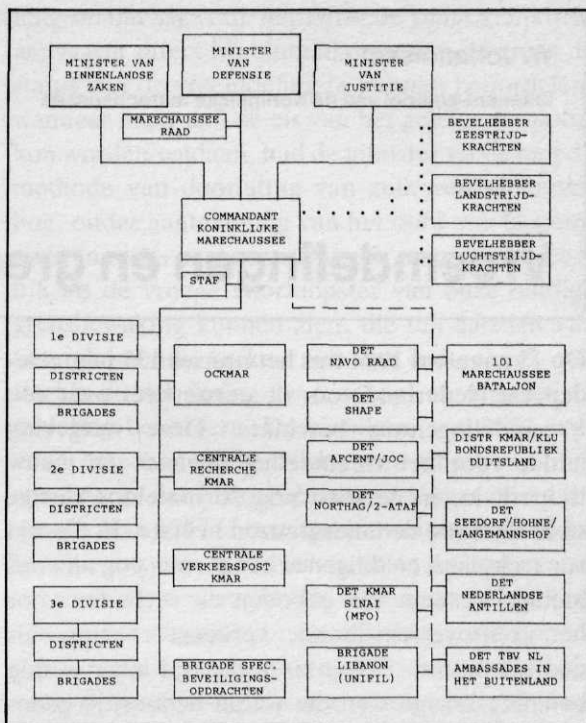
Traditie

Deze is iedere dag weer zichtbaar in de uniform, waarin de marechaussee van nu zijn kazerne betreedt en verlaat onder het „Je maintiendrai” van het zo lang gekoesterde Rijkswapenbord, dat in gevolge order van de Chef van het corps van 1823 af werd opgehangen. Dat is traditie. Verder heeft het Wapen een museum (1936), thans in Buren.

Er is een trompetterkorps, een inspectiemars, en een defileermars met in het trio het Wapenlied. Als men in de tijd toen de standaard werd uitge-reikt (1931), vroeg „wat is de traditie van het Wapen?” dan was het antwoord „het excelleert door plichtsbetrachting, saamhorigheid en esprit de corps”. Wat dat inhoudt is te lezen in het „Gulden Boek”, sinds 1934 op elke brigade ter inzage om te getuigen van de daden van hen die de traditie waar maakten.

Tot slot

Het Wapen ging dit jaar in met ongeveer evenveel brigades (73, en vele detn; zie organigram) als tien jaar tevoren. Er gingen er weer af en er kwamen erbij. De sterkte is thans ruim 4400 hoofden, waarvan ongeveer 500 dienstplichtigen. Het lopende jaar is nog niet voltooid, maar er is al geschiedenis geschreven: in mei kwam de eerste vrouwelijke wachtmeester van de cursus. Meer-

Organigram van het Wapen anno 1984

- commandolijn
- overleglijn
- politietechnisch-toezichtlijn

Afkomst verloochent zich niet: CKmar tijdens zijn bezoek aan de Gendarmerie Nationale in 1984

malen werd „interne” bijstand geleverd ter beveiliging van de vliegbases Volkel en Woensdrecht. CKmar zelf bracht een bezoek aan de Gendarmerie Nationale in Frankrijk, en proefde en zag daar wat ons vertrouwd is. En ten slotte was het Wapen

op zijn beurt in de gelegenheid onlangs aan de leiding van de Gendarmerie te tonen wat er is geworden van de prille loot uit 1814 en hoe het de daaruit gegroeide machtige boom thans, honderdzeventig jaar nadien, vergaet.

Literatuur

- W. van den Hoek — *De geschiedenis van het Wapen der Kmar*. Stichting Ons Wapen, Den Haag (1963).
- W. van den Hoek — *De Kmar in de Nederlandse samenleving*. Stichting Museum der Kmar, Buren (1975).
- L. de Jong — *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dln 4 en 5. Staatsuitgeverij, Den Haag (1972/1974).
- Gendarmerie Nationale. *Rev. historique de l'Armée* (spec. nr) 17(1961)(3).

Vreemdelingen en grensbewaking

Op 13 augustus 1984 was het precies 135 jaar geleden dat Nederland voor de eerste keer over een Vreemdelingenwet beschikte. Deze wetgeving luidde voor het vreemdelingenbeleid een nieuw tijdperk in, in de toen nog zo mateloos rustige sfeer die rond de landsgrenzen heerste. In die tijd van trekschuit en diligence kende men nog niet ons huidige systeem van geboden en verboden voor het grensoverschrijdende verkeer, evenmin als doorlaatposten. Er waren in die tijd maar weinig bonafide reizigers en die waren behoorlijk gedocumenteerd; de rest was malafide en bestond uit landlopers en andere schavuiten. Men was nog niet ver af van de gedachte dat „vreemdeling” min of meer identiek was met verdacht individu of zelfs met vijand, en uiteraard werd het begrip toerist zoals wij dat kennen nimmer genoemd. De ontwikkeling van de status van vreemdeling zou nog geruime tijd duren, alvorens de subtiele sfeer te bereiken waarin wij op het gebied van het vreemdelingenvraagstuk en de grensbewaking nu verkeren. De geniale Hugo de Groot heeft veel bijgedragen tot de rechtszekerheid van de vreemdeling.

Voor de veiligheid van 's lands grenzen werd voor 1849 niet gewaakt aan de grens zelf, maar in de grensgebieden, waar men de brigades marechaussee vond. Dat was dus eigenlijk al een vorm van vreemdelingentoezicht.

In het „Reglement op de politie, discipline en dienst der marechaussee” van 1815 wordt de vreemdeling tweemaal genoemd en wel respectievelijk in punt 31 van de opsomming van de gewone werkzaamheden van de marechaussee (art. 11) en in art. 14 dat aan het land inkomende of uitgaande reizigers een paspoortvertoningsplicht oplegt tegenover leden van de marechaussee. Dat er vreemdelingen waren, blijkt ook uit enkele Besluiten van de Souvereine Vorst der Nederlanden, in de eerste jaren na de Franse tijd, waarin het oer-

oude voorschrift aan logementshouders tot het bijhouden van nachtverblijflijsten naar voren komt.

Al kende men in 1814 het woord grensbewaking nog niet, men was reeds toen ervan overtuigd dat het noodzakelijk was behalve de douane te beschikken over een marechausseeformatie ter bestrijding van het euvel van de ongewenste vreemdelingen.

In de „geboorteakte” van het Wapen der Koninklijke marechaussee, te weten het Besluit van de Souvereine Vorst van 26 oktober 1814 nr 498, lezen wij in art. 1:

Er zal een Korps marechaussee worden opgericht, bestemd om de orde te handhaven, de uitvoering der wetten te verzekeren en te waken voor de veiligheid van de grenzen en de grote wegen.

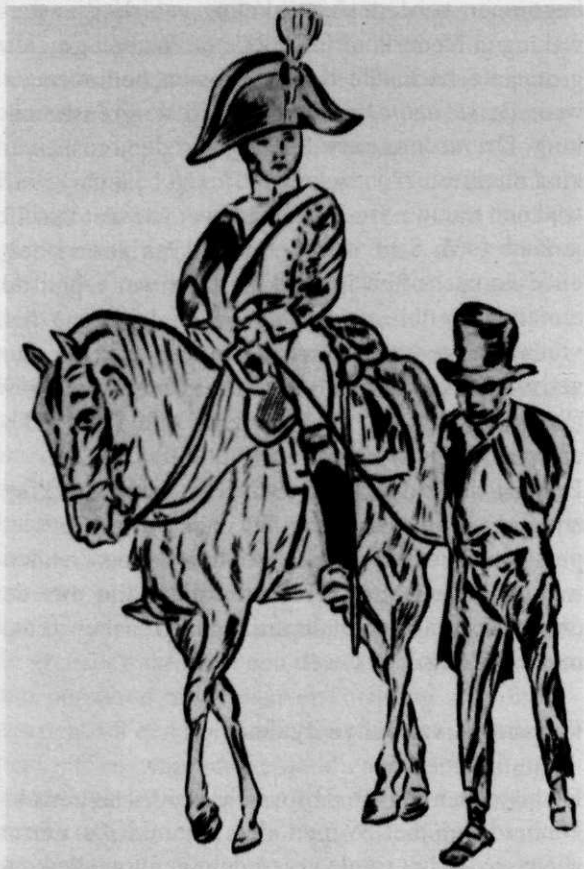
Een van de kwalijke aspecten waarmee het vreemdelingenvraagstuk van de aanvang af gepaard ging, was wel de opjaging van ongewenste gasten van het ene naar het andere land. Deze categorieën van landlopers, bedelaars en vagebonden werden daardoor een probleem op zichzelf. Uit een aantal aanschrijvingen uit de eerste decennia van de vorige eeuw blijkt dat de strijd tegen deze groeperingen onvermoeid werd voortgezet en dat de marechaussee daarmee steeds te maken heeft gehad. Zo werd in de missive van de Gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen van 14 januari 1823, gericht aan de Burgemeesters en Schepenen der staten en gemeenten in die provincie, de kolonel-commandant der marechaussee uitdrukkelijk aangewezen als de autoriteit tot wie eerstgenoemde gemeentelijke functionarissen zich dienden te wenden om de „opruiming” onder de „zwerfversgilden” te doen geschieden; voorts wordt in een andere missive van 26 mei 1824 voorgeschreven dat vreemde bedelaars over de grens dienen te worden gebracht door de zorgen van de Marechaussee (afb. 1).

Vermeld is reeds dat men in 1814 overtuigd was van de noodzakelijkheid naast de Douane een marechauseekorps aan de grenzen te hebben. Dat „naast” impliceert samenwerking, en wanneer thans deze samenwerking is uitgegroeid tot wat wel eens het „grenshuwelijk” tussen de dienst der Invoerrechten en Accijnzen en het Wapen wordt genoemd, vinden wij daarvan reeds de kiem in het eerder geciteerde art. 11 van het Reglement op de Policie, waar onder punt 9 als een van de gewone werkzaamheden van het personeel van de marechaussee wordt vermeld: „Het beschermen van beambten van de Douanen”.

Een aanzet tot grensbewaking

Op 31 mei 1851 wendde de minister van justitie zich tot de Hoofden van politie en marechaussee met een circulaire naar aanleiding van de meerge-noemde Wet van 13 augustus 1849. „Daarin worden de begrippen „recht op toelating” en „reis- en verblijfpas” gehanteerd. Deze circulaire is van be-

Afb. 1 Transport van een illegale grensganger door een bereden marechaussee

lang omdat zij voor het eerst de onmogelijkheid aanvaardt direct bij binnenkomst aan de grens de status van de vreemdeling te kunnen beoordelen; wanneer maar aan de eis van het geldige paspoort kon worden voldaan, had de minister vrede met de methode van doorlating van zulk een vreemdeling, onder aantekening van het oord van bestemming in diens paspoort. Dat zou men dus gevoeglijk als de vroege voorlooperster van onze huidige grensbewaking kunnen zien, die ten aanzien van het inkomende verkeer uit het buitenland ook slechts de doorlating (= toegang) en nimmer de toelating bevordert. De circulaire van 1851 rept voor het eerst rechtstreeks van grensbewaking, een begrip dat historisch uiterst langzaam is gegroeid. Van 1857 af is er sprake van een nadere inhoudgeving van de grensbewaking en tevens van het toezicht vreemdelingen. Ook in de taakstelling van de marechaussee trad verfijning op. In het begin van de 20e eeuw kreeg de reeds eerder genoemde samenwerking met de douane een verdere uitbreiding, toen in een aantal streken in ons land onderofficieren en marechaussees werden aangesteld als buitengewoon kommissies der belastingen, waardoor zij bevoegd werden op te treden tegen frauduleuze in- en uitvoer van goederen.

Een geheel nieuw beeld aan de landsgrenzen ontstond door de mobilisatie van 1914-'18, waardoor in de in Staat van Beleg verkerende gebieden ook de grensbewaking een militaire aangelegenheid werd. De marechaussee werd versterkt met personeel uit het leger, speciaal om mee te werken aan de beteugeling van de toen zeer uitgebreide smokkelhandel. Ons neutrale land werd in deze mobilisatiejaren op grensbewakingsgebied met grote moeilijkheden geconfronteerd. In de eerste plaats was het uiteraard een broeinest van buitenlandse agenten, die van hieruit hun subversieve contacten legden en onderhielden, zodat het nodig was in het grenstoezicht voor het eerst duidelijk het accent op politietoezicht en „security” te leggen. In de tweede plaats was er het vraagstuk van de talloze Belgische vluchtelingen, en verder de kwestie van de deserteurs uit de verschillende strijdende legers. De komst van krijgsgevangenen speelde tevens een rol. Het is begrijpelijk dat er voor het Wapen der Koninklijke marechaussee veel en intensief werk was en diverse malen is er door verschillende ministeries druk uitgeoefend meer marechausseeperoneel naar de grenzen te dirigeren.

In de vigerende regelgeving kreeg de inspecteur van het Wapen de bevoegdheid tot interneren en externeren van vreemdelingen. Later, in 1935, is die bevoegdheid ook in handen geweest van de zogenaamde administrateur van de grensbewaking, zijnde een door de inspecteur van de Koninklijke marechaussee aangewezen hoofdofficier van dat Wapen (KB van 26 maart 1935, nr 49 en KB van 13 oktober 1937, S 249). De wet van 17 juni 1918 (Stbl. 410), houdende nadere voorzieningen voor het toezicht op vreemdelingen, en het KB van 16 augustus 1918 (S 521) ofwel het Vreemdelingenreglement vormden daarvoor de juridische basis.

Op weg naar een nieuw bestel

Na het beëindigen van de Eerste Wereldoorlog in 1918 werden de militaire grensbewakers gedeeltelijk gehandhaafd, zodat begin 1920 de sterkte nog 4500 man bedroeg. De Staat van Beleg langs oost- en zuidgrens werd voorlopig nog in stand gehouden, maar de overheid wenste terecht de militaire vorm van de grensbewaking te vervangen door een weer onder het ministerie van justitie ressorterende, waarbij men echter ervan uitging dat de grensbewaking voorshands zeer streng diende te zijn en men de grote bevoegdheden van de Staat van Beleg zoveel mogelijk moest behouden. Uit deze overwegingen is mede de eerste wettelijke regeling voor de *grensbewaking* geboren, de Wet van 10 januari 1920 (Stbl. 11), met de daarop gegronde uitvoeringsvoorschriften in de vorm van een KB en het Bewakingsvoorschrift 1920.

Het samenspel van grensbewakingsvoorschriften dat nu ontstond, voerde een systeem van toezicht in dat wij in principe nog kennen, in casu de verplichte doorlaatposten. Opgemerkt dient te worden dat de voorschriften van 1920 onderscheid maakten tussen „politiaire” en „militaire” grensbewaking. De eerste omvatte het normale politietoezicht aan of nabij de landsgrenzen, terwijl de tweede eenvoudigheidshalve is te omschrijven als het veiligheidsaspect van het politietoezicht. In beide facetten speelde het Wapen der Koninklijke marechaussee een saillante rol. Het kreeg bij de uitvoering van zijn grensbewakingstaak versterking van het Korps politietroepen (art. 1,3 van de Beschikking van de minister van oorlog van 21 februari 1920). Daarin lezen wij dat de Inspecteur der Koninklijke marechaussee aanwijzingen zal

geven o.a. aan de ambtenaren van de politietroepen die mede met de grensbewaking zijn belast. De rijkspolitieorganen van die dagen — de Koninklijke marechaussee en de Rijksveldwacht — werden te veel aan hun eigenlijke politietaak onttrokken. De politietroepen ontlastten dus de Koninklijke marechaussee van hun typische militaire politieke taken, zoals beveiliging van vitale militaire objecten en betekening van gerechtelijke stukken.

Een geheel apart hoofdstuk in de geschiedenis van de grensbewaking vormt het toezicht op zigeuners. Juist binnen de wetgeving van 1920 werd in 1937 aan de Inspecteur van het Wapen der Koninklijke marechaussee de leiding van de Nederlandse Zigeunercentrale opgedragen. De daarop betrekking hebbende missive van de minister van justitie van 23 december 1937, alsmede de uitvoeringsbepalingen van de Inspecteur van het Wapen, gaven gestalte aan die centrale.

Na de Tweede Wereldoorlog is de herorganisatie van het Wapen op gang gekomen en in 1946 nam de marechaussee de taak van het Korps Grenswacht (ingesteld door het Militair Gezag) over en begon een verdere ontwikkeling van de grensbewaking in Nederland (afb. 2). Het Wapen ging de grote internationale doorlaatposten bedienen en weer de *sleutelpositie* innemen in de grensbewaking. De verdere ontwikkeling van de grensbewaking manifesteerde zich in 1967. Op 1 januari 1967 trad een nieuwe vreemdelingenwet (de wet van 13 januari 1965, Stbl. 40) met de daaruit voortvloeiende voorschriften in werking. Die wet regelt de toelating en uitzetting van vreemdelingen, het vreemdelingentoezicht en de grensbewaking. Ingetrokken werden de wet van 13 augustus 1849 (Stbl. 39), de wet van 10 januari 1920 (Stbl. 11), en de wet van 17 juni 1918 (Stbl. 410).

De nieuwe voorschriften voor de grensbewaking zijn geheel afgestemd op het in- en uitreizen van personen; de bewakingsgebieden zijn vervallen wegens het niet in overeenstemming zijn met de eisen waaraan een doelmatige grensbewaking moet voldoen.

Een analyse van het voorgaande

De historisch gegroeide formele juridische betrokkenheid van het Wapen der Koninklijke marechaussee bij het totale vreemdelingenvraagstuk en

Afb. 2 De grens kort na 1945 . . . grimmige borden

de taakuitvoering bij de grensbewaking hangen ten nauwste samen met zijn taakstelling sedert 1814. Deze taak van het Wapen kan ook mede worden verklaard uit het nog altijd actuele uitgangspunt dat een staat zich bedient van een krijgsmacht ter verzekering van de uitwendige veiligheid (die vroeger bij de landsgrenzen begon).

Intussen heeft echter een geografische accentverschuiving plaatsgevonden ter zake van de uitwendige veiligheid, die voor Nederland nu grotendeels is geïncorporeerd in de NAVO-doelstellingen. De verzekering in engere zin van de uitwendige veiligheid, o.a. door middel van een systeem van grensbewaking door een tot de krijgsmacht behorende organisatie (i.c. de Koninklijke marechaussee), is daarmee niet losgelaten. Deze systematiek in veiligheidsverzekering kent men ook in België, Italië, Spanje en Frankrijk, te weten een militaire status van de ambtenaren belast met de grensbewaking. De grensbewaking is door de Nederlandse overheid altijd beschouwd als een onderwerp van rijkspolitiezorg (niet te verwarren met een taak voor het korps rijkspolitie). Derhalve dient deze grensbewaking te worden uitgevoerd door een rijksdienst. Met nadruk dient te worden gesteld dat grensbewaking geen grensverdediging inhoudt. Dat zou namelijk een onmiskenbare verstarring inhouden van de toepassing van de vreemdelingenwetgeving en de daaraan inherente politietakuitvoering. Binnen het kader van de internationale verplichtingen in relatie tot de grensbewaking dienen de verplichtingen, waaraan personen bij grensoverschrijding zijn onderworpen, tot een noodzakelijk minimum te worden beperkt en waar mogelijk dienen faciliteiten te worden verleend ter bevordering van een soepele en vlotte gang van zaken bij de uitoefening van de controles.

De grensbewaking wordt uitgeoefend met het (politie) oog op het Nederland in- en uitreizen van personen. Vreemdelingenzorg is een teer onderwerp. De grensbewaking, die alle elementen van die zorg in zich draagt — waaronder de sociale vaardigheden in het contact vreemdeling-ambtenaar der Koninklijke marechaussee — kan daarom nimmer statisch, onpersoonlijk, mechanisch worden uitgevoerd maar dient zich te bewegen als een flexibel, intermenselijk orgaan dat in zijn dynamische kracht acht slaat op alle levensverrichtingen in het grensgebied. Grensbewaking draagt in zich de conceptie van de (rechts)ordehandhaving met nationale uitstraling. Het is het instrument van de overheid dat de toegang via de toelating kan koppelen aan het toezicht vreemdelingen. Het instrument staat in dienst van de uitoefening van de totale vreemdelingenwetgeving, maar zeker ook in dienst van de handhaving van de strafwetgeving en nationale veiligheid. De conceptie van de preventie, de misdaadvoorkoming, aan de geografisch bepaalde grenzen vindt haar waarde in de invulling van het door de overheid gehanteerde criminele beleid. Naarmate de liberalisatie van het grensverkeer voortschreed en het internationale reisverkeer toenam, deed zich de behoefte gevoelen aan een intensiever *binnenlands* toezicht op de herwaarts gekomen vreemdelingen. Ook daarin verricht het Wapen der Koninklijke marechaussee sedert 1977 opnieuw een taak. Van 1814 tot 1940 behoorde intermitterend het vreemdelingentoezicht in genuanceerde vorm reeds tot de organieke taakuitoefening van het Wapen.

Opgemerkt dient te worden dat grensbewaking en vreemdelingentoezicht zijn te onderscheiden maar niet te scheiden. Voor een te voeren vreemdelingenbeleid is het noodzakelijk deze twee gebieden elkaar te laten aanvullen en uit één overheidsvisie te benaderen.

De in art. 8 van de vreemdelingenwet van 13 januari 1965 gehanteerde begrippen „geen gevaar opleveren voor de openbare rust, de openbare orde, of de nationale veiligheid” zijn belangwekkende normen voor het toegangsbeleid in Nederland, die een uitstralingseffect hebben op de toelating van het toezicht op vreemdelingen, en een drempel opwerpen tegen (potentieel) criminele vreemdelingen. ▷

Grensbewaking

De huidige rechtstoestand: een nadere specificering

Art. 3,1 van de Vreemdelingenwet (Vw) bepaalt dat bij Algemene Maatregel van Bestuur voorschriften worden vastgesteld omtrent:

- de in het belang van de grensbewaking te treffen voorzieningen;
- de verplichtingen waaraan personen zijn onderworpen met het oog op de controle in het belang van de grensbewaking.

Ter uitvoering van art. 3,2 Vw worden in art. 20 van het Vreemdelingenbesluit (Vb) de ambtenaren aangewezen die met de grensbewaking zijn belast:

- de ambtenaren der Koninklijke marechaussee;
- de ambtenaren der Invoerrechten en Accijnzen (Douane);
- de ambtenaren der Gemeentepolitie Rotterdam (Bureau Rivierpolitie).

De Vreemdelingenwetgeving bevat geen eigenlijke definitie van het instituut van de grensbewaking.

Het Vb (art. 19,1) geeft wel een functionele omschrijving (zoals reeds vermeld):

Grensbewaking wordt overeenkomstig het bepaalde bij en krachtens de Wet uitgeoefend met het oog op het Nederland in- en uitreizen van personen.

Waar vindt grensbewaking plaats

Ingevolge de op 11 april 1960 tussen de Beneluxlanden gesloten overeenkomst inzake de verlegging van de personencontrole naar de buitengrenzen van het Beneluxgebied vindt aan de Beneluxbinnengrenzen geen personen(paspoort)controle plaats. Voor Nederland vinden die controles plaats aan de oostgrens, op de luchthavens, in de zeehavens en in de internationale treinen.

Ten behoeve van de grensbewaking stelt de minister van justitie doorlaatposten in, wijst plaatsen aan waar die zijn gevestigd, voorziet in de aanwijzing van de bedienende ambtenaren en stelt de tijden vast gedurende welke de doorlaatposten voor het in- en uitreizen van personen zijn opengesteld, zulks uiteraard in overleg met de minister van financiën in verband met het aspect van de fiscale goederencontrole (art. 21 Vb).

Vreemdelingen, die Nederland in- of uitreizen, zijn namelijk verplicht zich te begeven langs een doorlaatpost binnen de tijd dat deze is opengesteld en zich aldaar te vervoegen bij een ambtenaar belast met de grensbewaking (art. 22,1 Vb). Nederland kent thans 125 van deze lokaties die voor wat betreft de personencontrole worden bediend als volgt: Koninklijke marechaussee 38, ambtenaren der Invoerrechten en Accijnzen (Douane) 86, en Rivierpolitie Rotterdam, behorende tot de Gemo Rotterdam 1, totaal 125.

Uitgangspunt in deze is dat de uit oogpunt van internationaal reizigersverkeer belangrijke doorlaatposten voor wat betreft de personencontrole worden bediend door ambtenaren van het Wapen der Koninklijke marechaussee. Daarbij zij aangekend dat de fiscale goederencontrole alleen wordt uitgeoefend door de ambtenaren der Invoerrechten en Accijnzen, organiek behorende tot het ministerie van financiën (Directie Douane).

De ambtenaren der Koninklijke marechaussee ressorteren onder het ministerie van defensie doch zijn — evenals de aan bovenvermelde 86 doorlaatposten dienstdoende ambtenaren der Invoerrechten en Accijnzen en de Rivierpolitie Rotterdam — voor de uitoefening van de grensbewakingstaak verantwoording schuldig aan de minister/staatssecretaris van justitie.

Taken van de ambtenaren grensbewaking der Koninklijke marechaussee

— *Controleren* of Nederland *inreizende* vreemdelingen voldoen aan de vereisten voor het hebben van toegang bij en krachtens de wet gesteld (art. 6,1 Vw).

— *Opsporen en uitzetten* van nog in het grensgebied aanwezige, illegaal binnengekomen vreemdelingen (art. 22,1 Vb).

— *Repressieve controle* op Nederland uitreizende vreemdelingen, op hun naleving van de voorschriften (reisdocument), (duur van het) toestaan verblijf, voldaan hebben aan de (opgelegde) meldingsplicht, enz.

— *Uitöefenen politietaken* volgens Vreemdelingenwet (art. 8,1,c Vw), Takenbesluit (art. 6) en Aanwijzingsbeschikking (art. 3).

Speciale taken en bevoegdheden der Koninklijke marechaussee

1. Het verlenen van tussenkomst bij het overgeven en overnemen van personen aan de grens.
2. Ingevolge art. 141 W.v.Sv. zijn de officieren en onderofficieren van de marechaussee opsporingsambtenaar, evenals een aantal door de minister van justitie aan te wijzen marechaussees beneden de rang van onderofficier.

In dit verband wordt verwezen naar het volgende.

a. De aanwijzingsbeschikking Opsporingsambtenaren Politie en Koninklijke marechaussee (Beschikking van de ministers van justitie en defensie d.d. 28-12-1981, nr 9241581 Dir. Politie (Stct 251) art. 3,1,c:

De ambtenaren der Koninklijke marechaussee zijn met de opsporing van strafbare feiten belast in alle gevallen waarin zij op of nabij een doorlaatpost aan land- of zeegrens, dan wel op een doorlaatpost, gevestigd in een luchthaven, werkzaam zijn, (. . .) Zij hebben algemene bijzondere opsporingsbevoegdheid . . .

en art. 3,2,a:

Zij zijn voorts met de opsporing belast in gevallen, waarin zij tijdens de uitoefening van de hun opgedragen taken op het gebied van de grensbewaking of het toezicht op vreemdelingen toevalligerwijze op strafbare feiten stuiten.

b. Het besluit van 1-2-1954, S 45, houdende vaststelling van de taken van de Koninklijke marechaussee (*Takenbesluit*), zoals dat besluit is gewijzigd bij de besluiten van 9-6-1967 (S. 320) en 12-9-1968 (S. 470). Artikel 6 van dit „*Takenbesluit*” luidt:

Het tijdens de uitoefening van de grensbewaking op verzoek van de daartoe bevoegde organen verlenen van medewerking bij de aanhouding of voorgeleiding van een verdachte en de tenuitvoerlegging van strafvonnissen.

Voorts zijn op grond van art. 154 W.v.Sv. officieren en onderofficieren der Koninklijke marechaussee *hulpofficier van justitie*.

Wijze van uitoefening van de grensbewakingstaak

Ingevolge de op 11 april 1960 tussen de Benelux-

landen gesloten overeenkomst wordt de personencontrole uitgeoefend aan de buitengrenzen van het Beneluxgebied. Art. 3 van de uit die overeenkomst voortvloeiende beschikking van de Ministeriële Werkgroep voor het personenverkeer van 14 april 1978 (M/P (78)1) inzake de uitoefening van de personencontrole aan de buitengrenzen van het Beneluxgebied schrijft voor dat de met de uitoefening van de grenscontrole belaste ambtenaren alle personen, die de grens overschrijden, dienen te verzoeken hun reisdocument bij inreis te tonen. Art. 7 van deze beschikking bepaalt echter dat onverminderd het gestelde in art. 3 de grenscontrole aan de omstandigheden dient te worden aangepast, teneinde bij grote drukte verkeersopstoppingen of vertragingen te voorkomen (steekproefsgewijs).

Enkele actuele onderwerpen in relatie tot de vreemdelingenwetgeving

Toezicht Koninklijke marechaussee in de drie zuidelijke provincies

Bij Koninklijk Besluit van 26-11-1976 (Stbl. 642) zijn ambtenaren van het Wapen der Koninklijke marechaussee aangewezen als ambtenaren belast met het toezicht op vreemdelingen. In het tweede lid van het enige artikel van dat besluit wordt voorgeschreven dat deze taak slechts wordt uitgeoefend in de gevallen bepaald door de minister van justitie, na overleg met de minister van binnenlandse zaken.

Als geval waarin deze taak wordt uitgeoefend, is aangewezen het toezicht op vreemdelingen in de drie zuidelijke provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland. Daar bleek namelijk verscherpt toezicht noodzakelijk ter voorkoming van een verdere onbelemmerde illegale binnenkomst van vreemdelingen als gevolg van het gebrekkig functioneren van de Belgische grensbewaking aan de Belgisch-Franse grens. Aanvankelijk betrof dat voornamelijk zigeuners (een zorg van vroegere datum) doch reeds spoedig na de datum van inwerkingtreding — 4 oktober 1977 — richtte de maatregel zich ook op andere vreemdelingen.

De resultaten van dat verscherpte binnenlandse vreemdelingentoezicht waren van dien aard dat het gewenst bleek de periode gedurende welke het werd uitgeoefend telkenmale met een jaar te ver-

lengen, laatstelijk tot 1-1-1984 (in overleg met de ministers van binnenlandse zaken en defensie). Sedert 1 januari 1984 is door de ministers van justitie en binnenlandse zaken besloten de toezichtperiode met een termijn van drie jaren te verlengen en wel tot 1-1-1987. Over het eventueel opschuiven van die datum zal jaarlijks een beslissing worden genomen. Dit toezicht vindt voornamelijk plaats op de autowegen E-3 en E-10 en in de op het station te Roosendaal gedurende enkele minuten stilstaande internationale treinen. Tevens vinden controles plaats in de rijdende treinen op de trajecten Roosendaal-Dordrecht (trein Brussel-Amsterdam) en Roosendaal-Rotterdam (trein Parijs-Amsterdam).

Automatisering doorlaatposten

Controle aan de hand van het geautomatiseerde opsporingsregister vindt thans plaats aan drie door de Koninklijke marechaussee bediende doorlaatposten: Schiphol, Bergh-autoweg en Heerlen-autoweg.

Het plan is deze wijze van controleren in de toekomst uit te breiden tot andere doorlaatposten, indien de budgettaire situatie zulks toelaat.

De voordelen van dit systeem zijn, samenvattend, een efficiëntere wijze van controleren, betere resultaten en minder oponthoud voor de grenspassant.

Op deze wijze van controleren is uiteraard van toepassing de „Regeling bescherming persoonlijke levenssfeer gesignaleerdenregistratie”.

Een actueel probleem: grenscorrecties voor nieuw in te stellen doorlaatposten

In art. 4,1 van de tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Bondsrepubliek Duitsland gesloten overeenkomst van 30 mei 1958, Trb. 1958, 81, nopens de samenvoeging van de grenscontrole en de instelling van gemeenschappelijke spoorwegstations of van grensaflosstations aan de Nederlands-Duitse grens, wordt het volgende bepaald. De wettelijke en administratieve bepalingen van het nabuurland, die bij de grenscontrole kunnen worden toegepast, gelden in de zone zoals zij gelden in de gemeente onder welke de dienstonderdelen, die in het nabuurland met de grenscontrole zijn belast, ambtelijk ressorteren. Die gemeente wordt door de Regering van dat land aangewezen.

In art. 2, sub 1 van de genoemde overeenkomst worden onder de bedoelde bepalingen verstaan de wettelijke en administratieve bepalingen met betrekking tot de grensoverschrijding van personen en de in- en uitvoer van goederen.

In zijn arrest d.d. 14 april 1970 nr 450 (overtreding van de Wet op de kansspelen) achtte de Hoge Raad een ruimere interpretatie van deze bepalingen niet verenigbaar met de Duitse tekst van de overeenkomst waarin wordt gesproken van „die Rechts- und Verwaltungsvorschriften des Nachbarstaates, die sich auf die Grenzabfertigung beziehen”.

Op grond van deze uitspraak van de Hoge Raad zijn de grensbewakingsambtenaren in de huidige situatie niet bevoegd aan een op Duits gebied gelegen samengevoegde doorlaatpost c.q. op Duits gebied in de zone controles uit te oefenen aan de hand van het Opsporingsregister indien dat signaleringen betreft die geen relatie hebben met de Vreemdelingenwetgeving.

Voorts wordt in die situatie een effectief uitoefenen onmogelijk gemaakt van de politietaak die aan de Koninklijke marechaussee is opgedragen.

Over de in de toekomst in te stellen doorlaatposten aan de rijkswegen 77 en 342 (Gennep-Goch en De Lutte-Poppe) zij het volgende vermeld.

De minister van justitie heeft de uitoefening van de personencontrole aan beide doorlaatposten opgedragen aan de ambtenaren der Koninklijke marechaussee. Ten aanzien van de doorlaatpost Gennep-Goch zij vermeld dat zowel de inreis- als de uitreiscontrole Nederland op Duits grondgebied zullen plaatsvinden. Bij de doorlaatpost De Lutte-Poppe is dat alleen het geval met de inreiscontrole Nederland. Het vorenstaande betekent dat de ambtenaren der Koninklijke marechaussee in die situatie geen gebruik kunnen maken van de hun toegekende politieke bevoegdheden, hetgeen tot gevolg heeft dat de uitvoering van de opgedragen politietaken in gevaar wordt gebracht.

In verband daarmee is aan de voorzitter van de Nederlandse delegatie in de Nederlands-Duitse grenscommissie verzocht ten aanzien van de twee nieuwe doorlaatposten Gennep-Goch en De Lutte-Poppe grenscorrectie te doen plaatsvinden. De kwestie wordt thans in de Nederlands-Duitse grenscommissie besproken en de resultaten daarvan dienen te worden afgewacht.

Afb. 3 Politieorgaan met militaire status . . .

Met de ministeries van verkeer en waterstaat en financiën wordt door het ministerie van justitie overleg gevoerd over de vraag op welke wijze het in deze op de eerste plaats verantwoordelijke ministerie i.c. het ministerie van justitie — de minister van justitie stelt doorlaatposten in (art. 21 Vb) — in een eerder stadium kan worden betrokken bij de fixatie van doorlaatposten aan nieuw aan te leggen internationale autowegen.

Versnelling van de personencontrole op onderdanen van de EG-lidstaten

Op verzoek van de Duitse autoriteiten heeft recent overleg plaatsgevonden omtrent de vraag in hoeverre kan worden tegemoetgekomen aan de in Europees verband — Europees Parlement en EG-Commissie — bestaande wensen te komen tot een versnelling van de personencontrole op EG-onderdanen. In beginsel bestaat van Nederlandse zijde begrip voor de beoogde versnelling in de controle. De vraag die thans aan de orde komt en waarover momenteel overleg plaatsvindt, met het Wapen der Koninklijke marechaussee en het ministerie van financiën (Directie douane), is: „op welke wijze is een eventuele versnelling in deze in de praktijk te realiseren?”.

Tri-partite overleg

In 1979 is op instigatie van de Directie vreemdelingenzaken het zogenaamde tri-partite overleg met de Staf Koninklijke marechaussee (Hoofd Afdeling operationele zaken) en het ministerie van financiën (Directie douane) in het leven geroepen. Het betreft hier een periodiek — eenmaal per kwartaal — tussen de drie diensten te houden bespreking over aan de orde zijnde beleidspunten de grensbewaking betreffende. Door dit overleg kan een eenvormigheid in de uitvoering van de grens-

bewakingstaak worden verkregen, en eventuele misverstanden c.q. problemen kunnen in de aller-eerste fase worden doorgesproken en opgelost. In de afgelopen jaren is het nut van deze besprekingen duidelijk gebleken.

Herschrijving Vreemdelingencirculaire deel Grensbewaking

Na het tot stand komen van de Vreemdelingen-circulaire 1982, die geen aanwijzingen bevat op het gebied van de grensbewaking, is op 1 juni 1984 de Grensbewakingscirculaire 1984 in werking getreden. Deze nieuwe circulaire bevat alleen instructies inzake de grensbewaking, d.w.z. de controle op Nederland in- en uitreizende personen en de direct daarmee samenhangende taken en bevoegdheden.

Slotbeschouwing

De grensbewaking is in feite altijd een kind van militairen huize geweest. Dat, gevoegd bij het gegeven dat de uitvoering van de grensbewaking in Nederland altijd een combinatie heeft te zien gegeven van *fiscale, militaire, vreemdelingenbeleid-* en ten zeerste *politiële belangen*, maakt de Kmar als politieorgaan met militaire status geschikt voor deze taak (afb. 3). De opsporing van strafbare feiten in het grensgebied bij de uitoefening van de grensbewaking (wapens, verdovende middelen, bestrijding terroristische misdrijven, enz.) vereist met de overige *bevoegde* opsporingsdiensten — politie en douane — een regelmatig en hecht overleg. Van belang is daarbij dat de wederzijdse formele bevoegdheden elkaar doelmatig aanvullen.

Het personeel van het Wapen beschikt bij zijn taakuitvoering van de vreemdelingenwetgeving en van de handhaving van de strafwetten over alle benodigde *politiële bevoegdheden*. Dat deze grensbewaking een ideale en eigenlijke leerschool is voor het personeel der Kmar in de omgang met publiek van velerlei slag is buiten kijf.

Tevens levert het grensbewakingspotentieel een aanzienlijke bijdrage voor eventueel noodzakelijke bijstandsverlening aan de civiele politie. Zeker, er komt uit het EG-parlement politieke druk, de personencontrole (grensbewaking) niet meer aan de nationale grens te doen plaatsvinden maar te verleggen naar de buitengrenzen van het EG-

gebied. Een zodanige verlegging zal echter een wel zeer ingrijpende maatregel zijn, waarvan de consequenties voor het vreemdelingenbeleid en voor het toezicht op vreemdelingen nauwelijks zijn te overzien. Het moge duidelijk zijn dat het wegvallen van de binnengrenzencontrole zeker ook een — uiterst nadelige — invloed zal hebben op het gebied van de (internationale) criminaliteitsbestrijding en op het treffen van maatregelen tot het tegengaan van terroristische activiteiten en het handhaven en beheersen van een rustniveau van de nationale veiligheid. Het *niet keren van het „kwaad” reeds aan de grenzen zal financiële offers vragen* bij de verdere toepassing van de Nederlandse strafrechtspleging. Zolang er echter nog

geen wezenlijke politieke en economische eenwording van de EG-landen is bereikt, is verlegging van de personencontrole naar de buitengrenzen prematuur en zal meer moeilijkheden scheppen dan tot de eenwording bijdragen.

Het Wapen der Koninklijke marechaussee heeft een ervaring van 170 jaren in de grensbewaking en in ruimere zin in de vreemdelingenzorg. Het is een politieorgaan met militaire status, met overleg en werkstructuren binnen justitie en politie. Het zal onverminderd voortgaan met de uitvoering van de door de overheid gegeven opdracht, te weten doelmatige invulling van zijn taakstelling in relatie tot vreemdelingen en grensbewaking.

Bijstand ter handhaving van de openbare orde

En tegenwoordig zijn het trouwens ook geen ME'ers meer maar marechaussees. Die zijn wel twee keer zo groot en stukken beter getraind. Zij kunnen met hun pak even hard lopen als ik zonder . . .

Aldus een geïnterviewde kraker in het boek *De Stadsoorlog* van H. J. A. Hofland (uitg. A. W. Sijthoff; blz. 81).

De werkelijkheid ligt echter wel wat anders: géén super-elite, géén paraat gehouden organisatie van oproerbestrijders, maar wel op hun taak voorbereide marechaussees die — evenals dat bij gemeente- en rijkspolitie gebruikelijk is — voor het verlenen van bijstand aan hun dagelijkse dienst worden onttrokken.

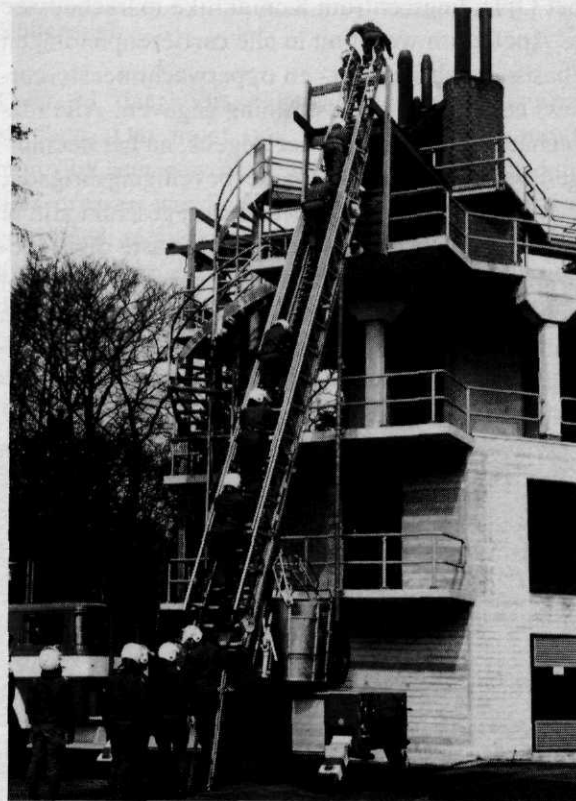
De eisen, die aan die bijstandsverlening worden gesteld, zijn na 1980 overigens sterk gewijzigd. Als gevolg van de beschikbaarheid van technische hulpmiddelen (27 MC; radio „de Grote Keizer”) en de veranderde opvattingen over de acceptatie van overheidsgezag werd de confrontatie met relschoppend publiek sinds begin 1980 (Vondelstraat, enz.) een geheel andersoortige dan in de voorgaande jaren. Demonstraties en rellen werden doelgericht voorbereid, mensen prepareerden zich lijfelijk op een treffen met de Mobiele Eenheid. De mate van het door de politie te incasseren geweld werd bepaald door inventiviteit en voorbereiding en — letterlijk — door wat de straat maar bood. De aangerichte schade was dan ook uitzonderlijk hoog. De heftigheid van de situatie dwong tot aangepaste technieken en tactieken en vereiste een goed toegeruste organisatie. Bovendien drong zich aan de ME de noodzaak op, gelet op de gewijzigde opvattingen inzake overheidsoptreden, ook in maatschappelijk opzicht de vereiste kwaliteit te demonstreren: een aantal problemen met een „breed maatschappelijk draagvlak” (kernafval, munitietransport, kernbewapening) leidde tot

vreedzame — of vreedzaam beginnende — demonstraties en vroeg om een andere taakinvolving. Bijgevolg was het niet langer alleen de ME als klappenuitdeler, maar ook de ME als zeer genuanceerd en meervoudig te gebruiken geweldsinstrument in handen van de overheid.

Eenheid van opvatting

Ook de Koninklijke marechaussee, die op grond van art. 47 van de Politiewet bijstand kan verlenen aan een daarom vragend politiekorps, heeft onder druk van de gewijzigde werkelijkheid op straat de bakens na 1980 fors verzet. Er werden

Als ME'er kun je voor de vreemdste problemen komen te staan

veranderingen ingevoerd in het materieelbestand (nieuwe voertuigen, beschermende uitrusting, betere verbindingsmiddelen) en in de bijstandsorganisatie. Zo werd een potentieel van vaste ME-pelotons met eigen ondersteunende eenheden gecreëerd en de sterkte van de pelotons werd afgestemd op die van de politie.

Thans beschikt de Koninklijke marechaussee over 13 ME-pelotons, 4 brand- en traangasgroepen (bratra), 3 aanhoudingsgroepen, 4 pantserwagenpelotons (M113) en 4 eskadronscommandogroepen. Een bratra-groep bestaat uit 5 man wier taak het is, beginnende brand bij personen of voertuigen te bestrijden en traangas te verspreiden. De aanhoudingsgroep opereert in burgerkleding tussen de demonstranten en tracht in samenwerking met een ME-peloton tot aanhouding van verdachten te komen. Het fenomeen aanhoudingsgroep kan worden beschouwd als de invulling van een stuk taakverdeling binnen de ME: pelotons bleken niet tot effectieve aanhoudingen in staat, zodat een nieuwe werkvorm ging ontstaan tussen geüniformeerde en niet-geüniformeerde ME'ers.

Buitendien is een nieuw opleidingssysteem ontwikkeld waarmee van eind 1981 af alle marechausseepersoneel, man en vrouw, te maken krijgt. Op het Opleidingscentrum Koninklijke marechaussee te Apeldoorn wordt nu in alle carrièreopleidingen (basis-, wachtmeester- en opperwachtmeestercurcus) een deel bijstandstraining gegeven. Alle marechaussees doorlopen vervolgens, na het beëindigen van hun periode op de beveiligingsbrigade, een basis-ME-opleiding waarna zij geschikt zijn te worden opgenomen in een van de vaste divisiepelotons. Die pelotons ondergaan eens per kwartaal een dagtraining. De specialisten van de bratra- en aanhoudingsgroepen alsmede de pelotonscommandanten worden separaat opgeleid en op herhalingsdagen verder getraind.

Al die afzonderlijke opleidingsmomenten vloeien samen in wat de „bijstandserie" heet, een eenweekse training waarin drie ME-pelotons met ondersteunende eenheden worden samengevoegd tot een eskadron. Binnen dat verband worden dan complexere oefeningen afgewerkt maar leert men bovenal samen te werken. Sinds enige tijd wordt op collegiale basis aan de slotfase van de serie ook meegewerkt door diverse eenheden van rijksen/of gemeentepolitie, zoals waterwerper, honden en beredenen. Aldus is de serie uiterst leerzaam

Alle Kmar-personeel krijgt met de bijstandsopleiding te maken

geworden, niet in de laatste plaats ook door het tegenspel van ruim honderd „demonstranten" die ervoor zorgen dat de vier uur durende oefening op de Koning Willem III kazerne te Apeldoorn een zeer realistisch karakter krijgt.

Alle Kmar-bijstandsopleidingen, zowel op het OCKmar als in den lande, worden gehouden door het Bijstandinstructieteam, de ME-opleidingsgroep van het OCKmar. Daardoor wordt mede bewerkstelligd dat er een goede eenheid van opvatting gaat ontstaan in het ME-werk van de Koninklijke marechaussee.

Individuele verantwoordelijkheid

Een goede en gedegen opleiding is voor een kwalitatief goede taakuitvoering een absoluut vereiste. Juist omdat het ME-werk relatief ver van de dagelijkse praktijk afstaat (politiewerk is in principe individualistisch gerichte arbeid) en een veelal delicaat karakter heeft (sterk de aandacht trekkend, en met bestuurlijke gevolgen) mag met de vereisten van een goede voorbereiding niet worden gemarchandeerd. Uitgaande van die overweging is een bijstandsopleidingssysteem ontwikkeld waarvan de samenstellende delen volgens een identiek patroon zijn opgebouwd, vanzelfsprekend met verlegging van accenten.

Zo kunnen wij in iedere Kmar-ME-opleiding een *technische stroming* onderscheiden waarin activiteiten als het werken met stok en schild, het beoefenen van formaties, het omgaan met vuur, e.d., worden samengevat.

De tweede stroming is die van de *fysiek-mentale training* waarbinnen enerzijds de cursist met zijn eigen lichamelijke (on)vermogen wordt geconfronteerd en anderzijds de groepsvorming wordt gestimuleerd.

De derde stroming is die van de *vorming*: een geheel van geplande activiteiten, erop gericht de cursist te laten nadenken over datgene waarmee hij bezig is. Denken en praten dus over geweldstoepassing, kraken, kernenergie en het demonstreren daarvoor; maar ook over angst en agressie zoals je die bij jezelf kunt ontdekken.

Die drie stromingen vinden hun startpunt in een visie over hoe je omgaat met mensen. Hoewel juist een ME-opleiding lijkt uit te nodigen tot een autoritaire benadering is toch doelbewust gekozen voor een personalistische opvatting, waarbij wordt uitgegaan van de mens als persoon, i.e. een zelfstandig, verantwoordelijk en onderzoekend wezen dat zelf zijn doelen stelt en op verantwoorde wijze gebruik maakt van opgedane ervaringen om aldus tot verdere ontplooiing te komen. Dat betekent dat de individuele mens op zijn volwassenheid en eigen verantwoordelijkheid kan worden aangesproken. Het betekent óók dat de motivatie van de cursist positief wordt beïnvloed, juist omdat hij voor „vol” wordt aangezien. Tot slot leidt het in ME-tactische zin ertoe dat bevoegdheden op zo laag mogelijk niveau reeds vorm en inhoud kunnen krijgen.

Kwaliteit door geweldsbeheersing

De drie stromingen, gebaseerd op het (summier)

geschetste mensbeeld, zijn in deze vorm nog onvoldoende om tot een goede Mobiele Eenheid te komen. De kwaliteit van iedere ME wordt immers bepaald door de mate waarin zowel individu als eenheid het toegepaste geweld weet te beheersen.

Onbeheerstheid in de geweldstoepassing leidt tot kwaliteitsverlies, gaandeweg dus tot onbruikbaarheid. Aangezien het in feite gaat om de absolute bruikbaarheid van het ME-instrument in handen van de overheid, dient omwille van de vereiste kwaliteit de geweldsbeheersing de grootst mogelijke aandacht te krijgen. Van deze gedachte uit is de geweldsbeheersing in alle opleidingen een centrale plaats toebedacht. Met de cursisten wordt gesproken, gediscussieerd over de formele geweldsinstructie maar ook over de concrete vraag in hoeverre individu en eenheid door hun feitelijke geweldsbeheersing rechtstreeks invloed kunnen uitoefenen op de relsituatie.

Daarnaast is er nog een min of meer ethisch aspect. In discussiebijeenkomsten wordt gesproken over de motieven die mensen ertoe bewegen te hoop te lopen tegen de overheid, over menselijk gedrag in situaties met spanning, over beheerst gedrag van mens tot mens over de schilden heen.

Rollenspel

Over al dat soort zaken kan men langdurig spréken. Dat moet ook, maar anderzijds moet men ook aan geweldsbeheersing dóén. Aan den lijve ervaren wat het is te incasseren, te worden getreiterd, te merken hoe het eigen gedrag plotseling verandert en men zichzelf ineens dingen ziet doen waartoe men zeker niet had gedacht in staat te zullen zijn. In een aantal rollenspelen, die qua soort variëren van uiterst vreedzame confrontaties met „geëngageerd” publiek (waaronder rolstoe-

Collegiale samenwerking met andere diensten (hier met de GP Rotterdam) is noodzaak!

lers en moeders met kinderwagen) tot en met de harde vorm, worden realistische ME-situaties nagespeeld. Daar worden de deelnemers geconfronteerd met hun eigen gedrag, met hun eigen mate van geweldsbeheersing, en wordt onloochenbaar duidelijk hoe zij door eigen gedrag de tactische situatie rechtstreeks beïnvloeden. Dat gedrag wordt ter plekke, maar ook later aan de hand van gemaakte video-opnamen, besproken. Daaruit resulteren uiterst leerzame ervaringen, waarbij telkens ook blijkt dat marechaussees beslist geen engeltjes zijn die, onder druk van de hierboven aangegeven theorie, plotseling met fluwelen handschoentjes lijken te zijn uitgerust. Hoewel het blijft gaan om mensen in een spanningsvolle situatie, soms zelfs in een levensbedreigende situatie, wordt het toch steeds duidelijker dat de gerichte training in geweldsbeheersing haar vruchten gaat afwerpen: een zekere terughoudendheid in de geweldstoepassing, een uit eigen initiatief genuanceerd inspelen op de concrete situatie, wordt meer en meer zichtbaar.

Basis voor de jaren '80

Door het in het leven roepen van een hechte en goed toegeruste ME-organisatie, door het creëren van een opleidingsstelsel waarmee alle personeel bij herhaling te maken krijgt en door het denken en werken uit specifieke opleidingsgedachten (mensvisie, geweldsbeheersing) wordt getracht de Koninklijke marechaussee een goede basis te verschaffen voor het op goede wijze uitvoeren van de bijstandstaak in de jaren '80. Op die manier kan worden ingespeeld op de hedendaagse eis zo terughoudend mogelijk te reageren overeenkomstig de feitelijke situatie. Zo moet de vereiste kwaliteit worden verkregen. Want hoewel enerzijds de kwaliteit van het middel „de ME” wordt bepaald door het moment waarop de overheid het tactisch vereiste potentieel inzet en door de beslissingsruimte die zij aan het uitvoeringscommando overlaat, wordt anderzijds voor het grootste gedeelte de waarde van het middel bepaald door de wijze waarop het zichzelf in de hand weet te houden.

De Koninklijke marechaussee bij internationale vredesoperaties

De jongste activiteit in het werkveld van de Koninklijke-marechausseeoperaties is die bij de internationale vredes machten. Tenminste, als wij even afzien van de vredesoperatie in Korea (1950-1953) waaraan ook door Kmar-personeel is deelgenomen. In deze bijdrage wordt nader ingegaan op een aantal typen vredesoperaties, de politietaken bij vredesoperaties en worden de organisatietyperende kwaliteiten van het Wapen geprojecteerd op deze politietaken in internationaal verband. Ten slotte wordt in kort bestek een beschrijving gegeven van de feitelijke dienstverrichting van Kmar-personeel bij de United Nation Interim Force in Libanon (Unifil) en de Multinational Force and Observers (MFO) in de Sinaï in Egypte.

Zoals uit de inleiding al moge blijken, bezitten de Verenigde Naties (VN) niet het alleenvertoningsrecht van vredesoperaties. Regionale organisaties, zoals de Organisatie van Amerikaanse Staten, de evenknie van de Afrikaanse Staten, en de Arabische Liga hebben in het jongste verleden eveneens activiteiten in die richting ontplooid. Het Handvest van de VN laat daarvoor in art. 52 alle ruimte. Ook kan een vredesoperatie ad hoc worden geïnitieerd door enkele staten, zoals in het geval van de MFO. Het lijkt echter geen twijfel dat vredesoperaties onder auspiciën van de VN het bekendst zijn en op de meeste steun van de staten kunnen rekenen. Een enkele staat (Finland) gaat zelfs zover alleen te willen bijdragen aan vredesoperaties in VN-verband; andere staten (Australië, Noorwegen en Nederland) hebben een duidelijke voorkeur voor vredesoperaties in het kader van de VN. De reden is, generaliserend, dat deze staten daardoor het gezag en de autoriteit van deze supranationale organisatie willen versterken. Daarenboven is de positie van de vredesmacht als „derde” partij, qua neutraliteit en objectiviteit, het best verankerd in VN-verband.

Soorten vredesoperaties

Vredesoperaties hangen nauw samen met het type conflict waarvoor zij zijn bedoeld. De door de VN „verordonneerde” vredesoperatie in Korea — de Veiligheidsraad was door afwezigheid van de Sovjet-Unie in zijn besluitvorming niet verlamd — werd naar de letter van Hoofdstuk VII van het Handvest uitgevoerd („Peace enforcement”), namelijk een vredesoperatie met gebruikmaking van agressief geweld. Het is een ervaringsgegeven dat gebruik van geweld nooit tot echte verzoening leidt, omdat geweld nu eenmaal niet anders dan subjectief kan zijn, uiteindelijk toch ten nutte komt aan een der partijen en daarom niet constructief, ja zelfs contraproductief is. Sedertdien is de conceptie dan ook gewijzigd en is de stijl, of anders gezegd de tactiek, alleen nog die van vreedzame, geweldloze interventie („peacekeeping”). Een van de voorwaarden is dat de interventie geschiedt op verzoek of met toestemming van de betrokken partijen. Algemeen wordt onder „peacekeeping” verstaan de door de VN (of een andere geobjectiveerde organisatie) gesanctioneerde vorm van internationale controle op geweld, d.w.z. beëindiging, bemiddeling, beheersing en preventie van de vijandelijkheden tussen staten of tussen partijen binnen een staat. Dat geschiedt met een vreedzame interventie als derde partij door een internationaal georganiseerde en geleide macht, waarvan militairen, politie en burgers deel kunnen uitmaken om de toestand van vrede te herstellen en te handhaven. „Peacekeeping” is slechts een deel van het vreedstichtende proces. Daarnaast dient eveneens het proces van „peacemaking” en „peacebuilding” op gang te worden gebracht. Onder „peacemaking” wordt verstaan het geheel van activiteiten om de oorzaak van het conflict weg te nemen door bemiddeling, onderhandeling, enz. Over „peacebuilding” wordt ge-

sproken als men sociale activiteiten aanduidt, die zodanige maatschappelijke veranderingen meebrengen dat zelfs de waarschijnlijkheid van het opnieuw gebruiken van geweld wordt weggenomen. Uiteraard staan die activiteiten niet los van elkaar en zal de ene activiteit in de andere overlopen of er zal een mengvorm optreden.

Elk conflict kent een typerende verschijningsvorm. In algemene zin onderscheidt men wel:

— interstatelijke conflicten; dat zijn conflicten tussen twee of meer staten (Egypte-Israël-Syrië; India-Pakistan);

— intrastatelijke conflicten, dat wil zeggen conflicten in één staat tussen min of meer georganiseerde partijen (Cyprus);

— burgeroorlog („community conflict”: Libanon).

De oorzaken van conflicten zijn ook velerlei: etnisch, religieus, sociaal, economisch of humanitair, of een combinatie ervan. Hoewel de VN als tweede voorwaarde vooraf stellen, dat nimmer van geweld gebruik zal worden gemaakt om de vijandelijkheden te beëindigen en de rechtsorde te herstellen, worden vredesoperaties meestal geïnitieerd op een moment dat broze situaties, zoals een wapenstilstand of een „staakt het vuren”, zijn overeengekomen. Juist de aanwezigheid van een neutrale derde partij, die vredesmacht, moet dan zorgen voor de verdere stabilisering van de labiele situatie.

Een vredesoperatie kan ook worden uitgevoerd nadat een formeel vredesakkoord tot stand is gekomen. Een dergelijk akkoord beëindigt wel het conflict, maar neemt het wantrouwen tussen de voormalige strijdende partijen nog niet weg. Daarom wordt dan de hulp ingeroepen van een derde, neutrale, partij die de naleving van het vredesakkoord controleert.

Afhankelijk van de behoefte, zoals die voortvloeit uit de aard van het conflict en de omstandigheden, wordt de vredesmacht gedomineerd door een militair dan wel door een civiel element. Zonder al te zeer in details te treden, kan worden gesteld dat de vredesmacht een militaire zal zijn indien de nadruk ligt op „peacekeeping” door een stabiliserende macht die snel en ad hoc moet worden opgebouwd. Wanneer die vredesmacht onder primitieve omstandigheden moet opereren in moeilijk ter-

rein, zal zij zeker militair moeten zijn. Bij „peacemaking”- en „peacebuilding”-operaties daarentegen zal in de regel het civiele element overheersen, omdat in het algemeen de mening opgeld doet dat de psyche en het referentiekader van de civiele „vredemaker” hem daarvoor geschikter doen zijn dan de militaire. Dat is overigens afhankelijk van de wijze waarop de personeelsvoorziening van de krijgsmacht is geregeld: voor een kadernilitie-ger geldt dat argument níét, voor beroepslegers die wonen en werken in min of meer geïsoleerde kampementen wellicht wél.

Ondanks alle verscheidenheid hebben vrijwel alle vredesoperaties één aspect gemeen: de lange duur. Slechts de vredesmissies in de Kongo (ONUC 1960-'64) en in het huidige West-Irian (UNSF 1962-'64) waren al bij de opzet naar tijd beperkt. De andere duren nog voort of zijn door nieuwe conflicten overbodig geworden. Overigens ligt die langdurigheid voor de hand: enerzijds is een mandaat tot het uitvoeren van de vredesoperatie het resultaat van een dermate moeizaam politiek proces dat men niet het risico mag nemen van het vervallen van het mandaat en een voortijdig beëindigen van de vredesoperatie, anderzijds is het tot stand brengen en consolideren van de vrede nu eenmaal een tijdrovende aangelegenheid.

Civiele- en militaire-politietaken

Hoewel men bij de term „politietaken bij vredesoperaties” geneigd is voornamelijk te denken aan de militaire-politietaken, zal uit het vorenstaande duidelijk zijn geworden dat die slechts een deel van de politieke bezigheden omvat. Natuurlijk zal met het karakter van de vredesmacht — overheersend militair of civiel — ook het accent van de politietaken voor de vredesmacht zijn gegeven. Daarbij mag echter niet worden vergeten dat een politietaken juist ook een *deel* van de vredesoperatie kan zijn. Zo zal in een burgeroorlog met twee of meer elkaar bestrijdende groepen, de politietaken in het door een bepaalde groep gecontroleerde gebied worden verricht door een eveneens door die groep gecontroleerde politie. Van een objectieve en neutrale uitvoering van de taak jegens personen zal in die situatie geen sprake zijn. De politieke component van de vredesmacht dient in zo'n geval naast de handhaving van de openbare orde tevens

ook de fundamentele rechten en vrijheden van de burgers te beschermen en hetzij die politietask zelf te verrichten, hetzij te verzekeren dat, door toezicht en beïnvloeding, het optreden van de lokale politie zodanig verandert dat de professionele ethiek qua neutraliteit en objectiviteit voldoet aan redelijke normen. Overigens is ook een overgangssituatie met een geleidelijke overdracht van de taak aan de lokale Hermandad, met daarna een toezichthoudende taak, voorstelbaar. Het „Peacekeepers Handbook” van de International Peace Academy te New York noemt behalve de normale politietaken nog de volgende bijzondere taken.

— Bemiddelen en onderhandelen ter bevrijding van gegijzelden.

— Toezicht op het onderzoek naar kleding en lichaam van burgers bij controleposten en doorlaatposten bij versperringen, in het bijzonder erop toezien dat het op eerlijke wijze geschiedt.

— Begeleiding van convooien met voedsel, kleding en materiaal daar waar zij enclaves of gebieden van een der partijen moeten passeren; toezicht op de distributie.

— In het algemeen een conflictregulerend en -beheersend beleid dat nieuwe gewelddadigheden voorkomt en bijdraagt aan het peacemaking/peacebuildingproces; i.c. het gezagsvacuüm opheffen, het vertrouwen van de bevolking in een objectieve, onpartijdige politie herstellen, en alles doen wat het normale sociale verkeer kan bevorderen. De politieman is hier een duizendpoot, die vandaag wijkagent is, morgen rechercheur of verkeersagent, en overmorgen ME'er moet kunnen zijn.

Van de militaire-politietask zal de lezer van dit periodiek een voorstelling hebben: steun voor de commandant bij het handhaven van de discipline, vooral surveillance bij verlofcentra, verkeersregeling en onderzoek bij verkeersongevallen, controle op juist, geautoriseerd en economisch gebruik van de transport- en vervoermiddelen. Controle op gebruik van alcohol en drugs, controle op zwarte-markthandel, onderzoek naar strafbare feiten gepleegd door leden van de vredesmacht (hetgeen ook civiele medewerkers kunnen zijn), persoonsbeveiliging en VIP-escorte. Ieder militair contingent, deel uitmakende van een vredesmacht, voorzag tot nu toe zelf in zijn behoefte aan militair politiepersoneel. De politiebevoegdheid

blijft in dat geval ook beperkt tot het gebied van en het personeel behorende bij dat onderdeel. De overlappende problemen worden dan opgelost door op het niveau van de bij de vredesmacht behorende beleidsstaf een detachement speciale recherche („Special investigators”) te formeren. De problemen in het coördinerende vlak zijn daarmee doorgaans niet opgelost. De MFO is de eerste vredesmacht waarbij aan de MFO-politie (Kmar) bevoegdheden zijn verleend die zich uitstrekken over *alle* leden van de vredesmacht.

Zoals reeds gesteld, zal — afhankelijk van het type vredesoperatie — de civiele of militaire politietask de meeste nadruk krijgen. Bij Unificyp (1964-heden) op Cyprus is de civiele taak dominant. Bij Unifil de militaire, met raakvlakken naar de civiele politietask. De MFO kent een combinatie, allereerst doordat de vredesmacht voor een substantieel deel uit burgers bestaat en voorts brengt de autonomie op de terreinen van de MFO eveneens politieke bevoegdheid jegens staatsburgers van Egypte mee. Onder „normale” omstandigheden hebben de civiele en militaire politietask reeds raakvlakken en overlappingsen en is een goede samenwerking en verstandhouding noodzakelijk voor een juiste taakvervulling. Bij het verrichten van die taak ten dienste van een vredesmacht, ten behoeve van een vredestichtende opdracht, is dat een *conditio sine qua non*. Hoe is dat beter te garanderen dan door beide taken, zowel de militaire als de civiele politietask, te doen vervullen door een en dezelfde organisatie die beide specialismen in huis heeft en het voordeel heeft van eenhoofdige leiding, één functionele taal en één functionele doctrine? Het Wapen der Koninklijke marechaussee is bij uitstek geschikt voor die taak. De personeelsvoorziening door Nederlanders garandeert een internationaal blikveld, Nederlanders eigen, en in het algemeen het kunnen spreken van de Engelse taal, fundamentele voorwaarden voor het functioneren in een internationale vredesmacht. Dat de Kmar als politieorganisatie in staat is de militaire politietask in een vredesoperatie te vervullen, zal geen toelichting behoeven.

Eigenlijk geldt hetzelfde voor de civiele-politietask maar, het zij weer gezegd: de moderne opleiding van de marechaussee — bestaande uit een combinatie van militaire en civiele politieke vakken — staat borg voor zijn veelzijdigheid in de

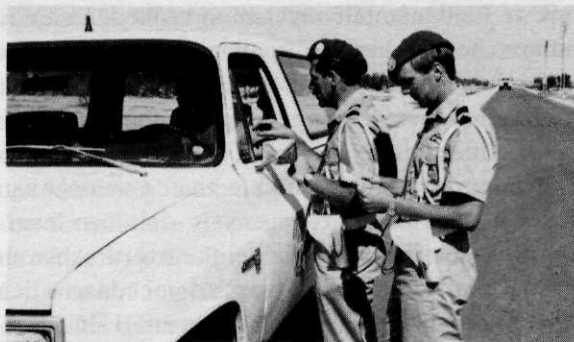
praktijk. In dat kader zij genoemd: oorlogsrecht, rechten en vrijheden van de mens, notie van internationaal recht (nodig voor de grensbewakings-taak), verstaan van het militaire jargon en beheersen van de fundamentele militaire vaardigheden, begrip voor militaire vormen en gebruiken, verkeersdienst te velde (o.a. begeleiden/escorteren van militaire colonnes en convooien), bijstand — ME zo u wilt — en schietopleiding (waarbij juist wordt getraind op het beheersen en voorkomen van geweldgebruik), surveillance, recherche en verkeersopleiding, VIP en persoonsbeveiliging, BSB en bijzondere-bijstandspecialisme. Kortom, òf het is reeds in de basisopleiding aanwezig òf het Wapen heeft het als specialisme „in huis”. Een verdere vorming bij 101 Marechausseebataljon, bij het district, bij politie- of grensbrigade, bij bijstand of bij internationale militaire staven polijst deze vaardigheden verder. Daarbij weet de Kmar-politieman of -vrouw door zijn/haar eed als opsporingssambtenaar en door de 170-jarige traditie van het Wapen als politieorgaan zich in ethisch opzicht strikt gebonden aan de normen van het Nederlandse strafrecht. „De Kmar bij internationale vredesoperaties” heet deze bijdrage. Vredesoperaties behoeven hierbij niet nader te worden aangeduid, het Wapen is toegerust voor elk type!

Libanon

Hierna wordt de situatie beschreven zoals die was ten tijde van Dutchbatt, voordat de Nederlandse bijdrage aan Unifil werd gereduceerd tot Dutchcoy en verschillende aanpassingen werden ingevoerd.

Het Kmar-detachement in Libanon bestaat uit twee componenten, namelijk een detachement — lees brigade — ten behoeve van Dutchbatt te Harris, en een detachement ten behoeve van MPcoy (Special investigation section en traffic section) te Naqoura.

De taak van de brigade (totaal negen hoofden; thans, evenals het Naqouradetachement, vier) komt overeen met die van de Britse „regimental police”. De bevoegdheden zijn beperkt tot het gebied en de populatie van Dutchbatt. De commandant van de brigade was adjudant-onderofficier Kmar; als vervanger en tevens met in zijn portefeuille de taken politieadministratie, planning en inwendige dienst was één opperwachtmeester in

... sinds 1814: „veiller à la sûreté des frontières et des grandes routes ...

de organisatie opgenomen. Een van de onderofficieren was drugsspecialist. Het aantal personeelsleden was niet toereikend om op 24-uursbasis aan preventiebeleid te doen. Het Kmar-optreden had hier dan ook het karakter van repressief optreden; dat wil zeggen, optreden naar aanleiding van incidenten. De patrouillegang, verricht in het gehele gebied van Dutchbatt, geschiedde afhankelijk van de vigerende werkbelasting. Op basis van het Nederlandse (militaire) straf- en tuchtrecht werden onderzoeken uitgevoerd jegens Nederlandse militairen. Diefstal, verduistering, mishandeling, drugs- en wachtdelicten, het niet opvolgen van dienstbevelen en verboden wapenbezit vormden, buiten verkeersdelicten/verkeersongevallen, de belangrijkste af te handelen zaken. In het krijgstuchtelijke vlak vormde de rapportage naar aanleiding van wapenveiligheidsincidenten een niet onbelangrijk bestanddeel. Met behulp van een bij het Ierse bataljon geleende „speedgun” (een voor snelheidsmeting van motorvoertuigen geschikt radarpistool) werden snelheidscontroles verricht in het gehele gebied. De drugsspeurhond van het Noorse bataljon, die ten behoeve van heel Unifil beschikbaar was gesteld, werd ingezet bij drugscontroles.

Het detachement ten behoeve van de MPcoy te Naqoura, destijds eveneens negen hoofden sterk, werd ingezet in het gehele Unifilgebied. Generaliserend kan worden gezegd dat dit personeel werd ingezet in geval van:

- strafbare feiten waarbij personen zijn betrokken die behoren tot twee of meer contingenten;
- strafbare feiten die naar hun aard of gevolgen moeten worden gerekend tot de categorie „ernstige delicten”;
- strafbare feiten waarbij staatsburgers van de

ontvangende staat en/of hun eigendommen zijn betrokken;

— verkeersongevallen waarbij Unifilvoertuigen zijn betrokken.

Deze afbakening van taken en bevoegdheden kan niet voorkómen dat er zich toch competentiegeschillen voordoen. Het is nu eenmaal niet mogelijk een volledig sluitende afbakening te geven, en bovendien spelen ook nationale gevoeligheden mee.

Ten slotte dient nog vermeld dat dit detachement bij toerbeurt twee man detacheerde in de verlocentra Beiroet en Nahariya, waar zij de liaison met de lokale politie verzorgden en optraden als contactpersoon (meldpost) voor Unifilverlofgangers. De samenwerking met de plaatselijke politie was aanvankelijk niet meer dan een vriendschappelijk contact; ethiek en opsporingstechniek liepen te veel uiteen. Het respect voor de rechten van de mens was geen basis voor het handelen van de Libanese politie; wèl, of men al dan niet relaties met de PLO onderhield. Na de Israëlische bezetting van het gebied bleek een nauwere samenwerking mogelijk.

Sinaï

De sterkte van het detachement Kmar Sinaï draagt 19 mannen en 4 vrouwen. De Provost-Marshall, tevens stafofficier politiezaken en liaison naar Israëlische en Egyptische politie, is commandant van het detachement. Als stafofficier politiezaken — dat wil zeggen bij openbare-ordeaspecten, strafbare feiten, discipline en veiligheid — adviseert hij de Force Commander en de Contingentscommandanten en doet hij toezicht houden op de handhaving van de discipline. Daartoe is op

... Egyptian connection ...

de strafrechtelijke, disciplinaire en logistieke afhandeling van politierapporten en processen-verbaal een voortgangscontrole ontworpen die eenmaal per week in een vergadering met de Force Commander, stafjurist en claims-officier wordt gehanteerd. De liaisonfunctie naar de Egyptische en Israëlische politie, die de weg moet bereiden voor een vruchtbare samenwerking op het uitvoerende niveau, completeert de taakstelling.

Zoals hierboven al is gezegd, fungeert de Kmar als MFO-politie voor alle MFO-leden. De grote contingenten hebben bovendien nog MP-personeel voor inzet ten behoeve van disciplinaire zaken binnen de eigen eenheid. De Kmar-bevoegdheid is enerzijds gerelateerd aan MFO-terreinen (kampen) waaraan een ieder (ook Egyptische staatsburgers) is onderworpen, anderzijds aan de zones waar de MFO functioneert. Vooral in het laatste geval is er ook een zekere politiezorg ten aanzien van de lokale Bedoeïenenbevolking. Het optreden geschiedt op basis van de Nederlandse normen. Het opsporingsonderzoek mag echter een eventuele vervolging in het land van herkomst niet frustreren; zo dienen zo nodig de strikte regels die voor het opsporingsonderzoek van het land van herkomst gelden, ook door onze Kmar-opsporingsambtenaren te worden gevolgd. De praktijk is dat juist voor dat aspect (indien aanwezig) een militaire-politieman van het land van herkomst wordt uitgenodigd deel te nemen aan het onderzoek. Is een dergelijke functionaris niet beschikbaar dan worden die regels door de Kmar-opsporingsambtenaren zelf toegepast. Indien geen strikte regels van het land van herkomst tot een afwijkende procedure nopen, worden de regels van het Nederlandse strafrecht gevolgd. Hoewel het detachement is opgezet met een organisatorische scheiding in PM-element (staf), Investigation-element (recherche) en MP-element (verkeer en disciplinaire zaken), is deze scheiding in de praktijk losgelaten. Het geheel werkt als een Nederlandse brigade, dat wil zeggen planton (desk-sergeant) op 24-uursbasis aanwezig, idem een piket van ten minste twee personen. Een patrouillesysteem, bekend als projectsurveillance, waarin twaalf patrouilles via een maandelijks schema voor een objectieve controle op navoring van MFO-regelgeving moet zorgen, is zowel ten dienste van de repressieve als preventieve politiezorg. Een dagelijkse berichtgeving (daily summary) voor de For-

... Money is the root of all evil ...

ce Commander verzekert een tijdige informatie naar boven. Het „journal” (politierapport) verspreidt de berichtgeving intern. De bijzonderheden van het journal, gerapporteerd door de patrouilles dan wel via de planton van derden verkregen, worden door de brigadecommandant voor nader onderzoek toebedeeld aan de beschikbare opsporingsambtenaren. Dat nadere onderzoek resulteert in een proces-verbaal (police report) of rapport. Via een beperkt standaard-distributiesysteem waarbij de eis tot privacy alle aandacht ver-

krijgt, wordt dit ter kennis gebracht van de diverse belanghebbenden.

Verkeersovertredingen, mishandelingen, diefstal, verduistering, zwarte handel in belastingvrije goederen, druggebruik en handel in drugs vormen de hoofdmoot van het repressieve optreden. De preventie krijgt alle aandacht via in eigen beheer vervaardigde postercampagnes; belangrijke onderwerpen zijn de waarschuwingen tegen diefstal uit kamers, burelen en voertuigen. Pamfletten van Veilig Verkeer Nederland vormen de basis voor de beïnvloeding van de chauffeurs.

Ten slotte zij nog vermeld, dat de autoriteit van het politieoptreden jegens andere nationaliteiten uitsluitend erkenning vindt wanneer het professionele deskundigheid uitstraalt. Communicatieve eigenschappen, sociale vaardigheden en flexibiliteit zijn, behalve fermheid, de elementen op basis waarvan de individuele Kmar-man of -vrouw moet opereren, zeker in een internationale omgeving. Beide Kmar-eenheden in het Midden-Oosten hebben het bewijs inmiddels al geleverd, dat dit aspect van het praktische politieoptreden ook bij Kmar-functionarissen in goede handen is.

Het Museum der Koninklijke marechaussee

Het in 1936 opgerichte Museum der Koninklijke marechaussee kunt u vinden in het schilderachtige monumentenstadje Buren in de Betuwe. Sinds 1972 is de collectie ondergebracht in het gebouw van het voormalig Koninklijk Weeshuis, dat uit het begin van de 17e eeuw dateert. Het fraaie bouwwerk, één van de mooiste en belangrijkste monumenten in het stadje, verrees naar de plannen van de bouwmeester Adriaen van Oudendijck in de stijl van de Hollandse Renaissance. Kenmerkend voor het gebouw is de rijke toepassing van natuurstenen versieringen, waardoor de muren een grote levendigheid hebben gekregen. Boven de ingang herinnert een gevelsteen eraan, dat het Weeshuis in 1613 werd gesticht door Maria van Nassau, dochter van Willem van Oranje en Anna van Buren. Het is daarom begrijpelijk, dat de bezoeker van het Museum mede wordt geconfronteerd met de historische band tussen het Huis van Oranje, het stadje Buren en het Weeshuis. Een aantal diorama's, in een vertrek naast de hal, geeft hiervan een beeld. In de hal ziet men behalve de oorspronkelijke weeshuisbrandweer, koperen ketels uit de keuken, reis- en administratiekisten en de uitgaanskas der wezen opgesteld. In de Regen-

ria van Nassau, van haar man de Graaf van Hohenlohe en o.a. van Prins Maurits, die na de dood van Maria in 1616 de bouw van het huis heeft voltooid. Het overgrote deel van het museum geeft een totaalbeeld van de bewogen geschiedenis van het Wapen en van het voormalige Korps Politietroepen. De geschiedenis van deze korpsen kan echter niet los worden gezien van de politiegeschiedenis in Nederland, zodat het Museum ook aandacht besteedt aan de voormalige Rijks- en Gemeenteveldwacht, de vooroorlogse Gemeentepolitie en de huidige Rijks- en Gemeentepolitie. De opstellingen gaan uit van de actualiteit en worden bij verrassing doorbroken door op ware grootte opgestelde scènes, zoals een gelagkamer rond 1900, het brigadebureau anno 1923 en de stal en zadelkamer. Ook wordt aandacht besteed aan de perioden, waarin leden van het Wapen buiten Nederland actief zijn geweest, zoals o.a. in Suriname, de Nederlandse Antillen, in Engeland tijdens de Tweede Wereldoorlog, Nederlands Oost-Indië, Korea, de Libanon enz. De collectie is te bezichtigen van 1 mei tot 1 oktober. Op maandagen is het museum gesloten.

A. J. WEEKENSTROO
directeur/conservator

De gedragswetenschapper in de Koninklijke marechaussee

Bij beschikking van de minister van defensie werd per 1 maart 1978 de eerste gedragswetenschapper bij de Koninklijke marechaussee (Kmar) geplaatst, voorshands voor de periode van een jaar. Zijn opdracht luidde een onderzoek in te stellen bij de Kmar naar de behoefte aan, het gewenste takenpakket en de positie van, een sociale wetenschapper in de organisatie, alsmede het agogisch begeleiden van Kmar-personeel bestemd voor het uitvoeren van speciale opdrachten, in het bijzonder bij calamiteiten en noodsituaties.

Er kan worden gesproken van een nieuw verschijnsel bij het Wapen, een kenmerkende verandering in zijn rijke historische ontwikkeling. Kennelijk had ook deze organisatie behoefte oplossingen te zoeken voor de problemen op intermenselijk gebied. Waar mensen met elkaar samenwerken in organisatorisch verband groeien problemen op velerlei terrein; aspecten van leiderschap, communicatie, motivatie, samenwerking, opleiding en oefening zijn enkele voorbeelden daarvan. Zij zullen in meer of mindere mate in elke organisatie voorkomen, dus ook bij de Kmar. Wie dat mist, sluit zijn ogen voor de realiteit en is niet doeltreffend en zinvol bezig met zijn medewerkers, ter bereiking van de gestelde doeleinden.

Onderzoeksresultaten

Het voert te ver in dit artikel uitgebreid in te gaan op de analyse van de opdracht, de uitgangspunten en beperkingen, alsmede de werkwijze bij het hiervoor genoemde onderzoek [1]. Van meer belang is, in het kort te wijzen op de belangrijkste resultaten en bevindingen.

In zijn algemeenheid luidde de conclusie, dat de Kmar een organisatie is die op velerlei wijzen afwijkt van de KL- en Klu-organisatie. Men kan met recht spreken van een specifieke Kmar-leefwereld. Het Kmar-personeel werkt voor meer mi-

nisteries (Defensie, Justitie en Binnenlandse zaken), treedt in de functie-uitoefening zeer zelfstandig op, heeft bijzonder veel externe contacten, alsmede een zekere geslotenheid ten opzichte van allen die niet tot de eigen organisatie behoren. Het heeft een eigen referentiekader ten gevolge van de specifieke taakstelling.

In dit verband moet worden beklemtoond dat het personeel in feite een dubbele identiteit heeft: militairen, met een overwegend politieke taak. Door dat alles heeft het Kmar-personeel een sterk eigen mentaliteit en vooral specifieke identiteit.

De Kmar-eenheden (op het laagste niveau: brigades) werken vaak aan de periferie en in aparte enclaves. Werken (op de brigade) en wonen (in dienstwoningen) zijn frequent en op vele plaatsen in elkaar verstrengeld door de aard van de werkzaamheden en het bestaan van aparte Kmarwoongemeenschappen. Binnen de vele kleine zelfstandige brigades bestaat een uitermate grote afhankelijkheid van commandant en medewerkers (en hun gezinnen). Ten gevolge van die specifieke omstandigheden treden regelmatig strubbelingen en spanningen op.

De Kmar-organisatie kent een aantal eigensoortige aandachtskernen waarvan de „kazernering”, de „doordieners” (marechaussee 1e klasse die niet tot de wachtmeesterkursus worden toegelaten en bij het Wapen blijven doordienen) en de „meest geschikten” (het complexe probleem van marechaussee 1e klasse, die al of niet geschikt zijn te worden toegelaten tot de wachtmeesterkursus) de belangrijkste zijn. Maar ook de bijstand (taken als Mobiele Eenheid bijvoorbeeld), de relatie met de politie (bevoegdheden, eigen identiteit) en het ontbreken van veelvuldig direct contact tussen de diverse hiërarchieke niveaus kunnen als zodanig worden aangemerkt.

Alleen al uit het vorenstaande blijkt volgens de

rapporteur het eigen karakter van de Kmar-organisatie en haar problemen. Het behoeft geen betoog dat — gezien de vele sociale aspecten aan de vermelde problemen — een expert op sociaal-wetenschappelijk gebied bij het oplossen van die problemen van dienst zal kunnen zijn, sterker nog, eigenlijk niet of ternauwernood kan worden gemist. De eerste gedragswetenschapper bij de Kmar signaleerde tevens nog een aantal specifieke problemen binnen de Kmar-organisatie. Volstaan wordt met een opsomming van de door hem geconstateerde probleemgebieden: selectie en opleidingen; bijstand; algemeen functioneren van het territoriale Kmar-personeel; communicatie en voorlichting; stijl van leiding geven; personeelsbeleid; meest geschikten; kazernering; werkbelasting; identiteit van de Kmar; planning van werkzaamheden.

Op grond van de onderzoeksresultaten concludeerde de rapporteur dat er inderdaad behoefte bestaat aan een gedragswetenschapper bij de Kmar en hij gaf daarbij de plaats aan in de organisatie: als persoonlijke staffunctionaris van de Chef Staf en CKmar. De functie-inhoud zou moeten bestaan uit vier taken:

- sociaal-wetenschappelijk onderzoek;
- onderhouden van contacten (met de KL in het bijzonder; met civiele en militaire artsen; met de gehele Kmar-organisatie; en met andere specifieke functionarissen);
- advisering;
- begeleiding in preventieve en curatieve zin, gericht op het Kmar-personeel in het algemeen en het bijstandpersoneel in het bijzonder.

Behoeft vaststelling

Stafbehandeling van het rapport

Het vorenvermelde rapport werd binnen de Kmar-organisatie in stafbehandeling genomen en besproken met de Centrale Organisatie. Bovendien werden de onderzoeksresultaten uitgebreid binnen de Kmar aan de orde gesteld en besproken, zowel op het niveau van de divisies als op districtsniveau. Helaas werd echter om beleidsredenen nog niet definitief vastgesteld dat de Kmar behoefte heeft aan een eigen gedragswetenschapper.

De nieuwe gedragswetenschapper

De eerste gedragswetenschapper heeft op basis van de door hem aangegeven taakstelling met voldoening bij het Wapen gefunctioneerd. Van vele kanten werd hem — overigens in de beginfase met enige scepsis ontvangen — bij zijn vertrek lof en dank toegezwaaid. Concrete resultaten van zijn optreden kunnen niet worden aangegeven; welke gedragswetenschapper zou dat overigens wel kunnen met zo'n taakstelling? De bereikte resultaten liggen veeleer hierin dat het instituut van „de” gedragswetenschapper bij de Kmar een volkomen geaccepteerde verschijning is geworden. De bedenkingen tegen zo'n vreemde eend in de bijt bestaan nagenoeg niet meer. De houding van het Kmar-personeel is omgeslagen in een positieve attitude, vooral gezien de vragen om steun bij sociale en gedragswetenschappelijke problemen, alsmede de resultaten met individuele hulpverlening. Zijn vertrek per 1 mei 1981 veroorzaakte een vacuüm. Enerzijds werd de behoefte aan een gedragswetenschapper bij de Kmar wel onderkend, maar nog niet erkend. Anderzijds bestond nog geen duidelijkheid over een eventuele opvolging en continuering van de werkzaamheden. Om dat vacuüm op te heffen, vond in juli 1981 een bespreking plaats tussen CKmar en DPKL, met als resultaat dat de behoefte aan een gedragswetenschapper in beginsel werd onderkend en erkend. Een nieuwe gedragswetenschapper werd vervolgens aangewezen om de werkzaamheden te continueren, doch wel voorshands op parttimebasis en uit de Afdeling Gedragswetenschappen van DPKL (Afd GW-DPKL). De ingangsdatum was 1 augustus 1981, en de nieuwe gedragswetenschapper kreeg voorshands twee hoofdtaken opgedragen, nl. gedragswetenschappelijk onderzoek, en een „brandweer”-taak (daarmee wordt bedoeld de begeleidingstaak in bijstandsituaties ten behoeve van de Bijzondere Bijstand Eenheid Krijgsmacht (BBEK), de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) en overige Kmar-bijstandeenheden).

Tevens werd overeengekomen dat CKmar de nieuwe gedragswetenschapper vanwege zijn specialistische kennis en kunde ook kon benutten als adviseur.

De nieuwe gedragswetenschapper kreeg opdracht aan CKmar en DPKL te rapporteren over zijn vi-

sie op de „brandweer”-taak, en na circa 12 maanden verslag uit te brengen over het totale functioneren van de gedragswetenschapper bij het Wapen. Daarna zou worden bezien in hoeverre de taak van de gedragswetenschapper bij de Kmar een full-timejob inhoudt dan wel speling geeft om ook een neventaak ten behoeve van DPKL te verrichten.

Weer een onderzoek

De nieuwe gedragswetenschapper (schrijver dezes) begon vol goede moed aan zijn opdracht. Alras bleek dat een uitgebreide oriëntatie (algemene terreinverkenning) noodzakelijk was om de specifieke leefwereld van de Kmar te leren kennen, zich vertrouwd te maken met het takenpakket, alsmede — zeker niet in de laatste plaats — het vertrouwen en de acceptatie te verkrijgen van de Kmar-commandanten en het personeel. Prioriteit legde hij bij het tweede deel van zijn opdracht, te weten het totale functioneren van de gedragswetenschapper bij de Kmar. Als uitgangspunt maakte hij daarbij dankbaar gebruik van de bevindingen van zijn voorganger.

In het najaar 1982 was het zover: het evaluatierapport kon worden aangeboden en in stafbehandeling worden gegeven [2]. Vrij vlot daarna werd het rapport zowel door CKmar als door DPKL goedgekeurd en in finale behandeling genomen in de Marechausseeraad. Tijdens de vergadering in december 1982 nam de Secretaris-Generaal de beslissing; de behoefte aan een gedragswetenschapper werd toen ook formeel een feit.

Van dat moment af werd erkend dat de nieuwe gedragswetenschapper full-time moest functioneren ten behoeve van de Kmar. De functie werd ondergebracht bij de Afd. GW-DPKL; schrijver dezes werd op die functie geplaatst en tegelijkertijd tewerkgesteld bij de Kmar.

De brandweertaak

De schrijver heeft vervolgens aandacht besteed aan de tweede hoofdtaak en onderzoek gedaan naar inhoud en strekking van zijn brandweertaak. Ook ditmaal voert het te ver diep in te gaan op de analyse van de opdracht, feiten—uitgangspunten—veronderstellingen en de verdere beschouwingen.

Een uitgebreid rapport poneerde een visie op het begrip brandweertaak, aspecten van leiding geven aan eenheden, wat onder begeleiding moet worden verstaan, welk mensbeeld de gedragswetenschapper daarbij hanteert, op welke Kmar-eenheden de taakstelling zich richt, alsmede aan welke voorwaarden moet worden voldaan voor een effectieve begeleiding [3].

Uit de reacties van de beide opdrachtgevers bleek voldoening over en instemming met de opzet en inhoud van het rapport. In onderling overleg werd besloten de gedragswetenschapper de voorgestelde deeltaken van de brandweertaak voor de duur van een jaar als zodanig te doen uitvoeren en evalueren, en vervolgens te bezien of die deeltaken (enige) bijstelling behoeften.

Terugblik

Het is thans van belang even achterom te kijken, om te bezien waartoe de hiervoor beschreven ontwikkelingen hebben geleid. Met andere woorden: wat is er nu bereikt?

Een belangrijke constatering is, dat de functie van de gedragswetenschapper bij de Kmar thans is gelegitimeerd. Zijn taakgebied is nader vastgesteld en zijn werkzaamheden hebben een min of meer vast kader gekregen.

Bovendien is het van belang vast te stellen, dat het dienstvak van de Militair psychologische en sociologische dienst (MPSD) zich nu ook kan verheugen op een functie die kan worden omschreven als die voor een zogenaamde „veldpsycholoog” of „veldsocioloog”. Een dergelijke functie komt ongeveer overeen met functies bij de Israëliische psychologische dienst, die voor een belangrijk deel „in het veld” bij de troep worden uitgeoefend en daar zowel in vredes- als in oorlogstijd worden vervuld bij eenheden van brigadeniveau en hoger. Schrijver dezes is een groot voorstander van dat systeem. Daarmee wordt namelijk voorkomen dat gedragswetenschappelijke functies worden „gevalueerd” (voor zover daarvan tenminste sprake is) tot bureau-, dan wel studiefuncties. Het is juist van groot belang dat gedragswetenschappen dienstbaar worden gemaakt in de organisatie en dat militaire gedragswetenschappers hun kennis en vaardigheden toepasbaar maken op die plaatsen waar commandanten en hun personeel juist behoefte eraan hebben. De functie van Kmar-ge-

dragswetenschapper voldoet in belangrijke mate aan deze voorwaarden.

Een derde constatering is te vinden in de termijn van tewerkstelling van de gedragswetenschapper bij de Kmar. Het is thans circa zes jaren geleden dat de eerste functionaris in een dergelijke functie werd geplaatst. Wat is tot dusver bereikt en wat is er veranderd?

Concrete aspecten zijn in dit verband moeilijk aan te wijzen; dat is reeds eerder in dit artikel betoogd. Wel kan worden gesproken van acceptatie van en vertrouwen in de functionaris; hij is zo langzamerhand een vertrouwde verschijning geworden in het Wapen. Weliswaar nog niet op alle niveaus, maar dan toch zeker op het niveau van Staf Kmar, divisie- en districts- alsmede een belangrijk aantal brigadecommandanten. Dat geldt eveneens voor die specifieke eenheden waar de Kmar-gedragswetenschapper zijn brandweertaak dient uit te oefenen. Zijn adviezen worden frequent ingeroepen. Voorbeelden daarvan liggen onder meer op het gebied van het personeelsbeleid in het algemeen (meest geschikt, vulling van beveiligingsbrigades, selectie van BSB- en BBK-personeel, dienstverlating van oudere marechaussees). Bovendien wordt hij betrokken bij vele specifieke (intermenselijke) problemen, zoals samenwerkingsvraagstukken, conflicten, gezinsmoeilijkheden en verschillende soorten individuele kwesties (verplaatsingen, sociale problemen, (dis)functioneren, e.d.). Onderzoek heeft aangetoond dat elke organisatie wordt geconfronteerd met dergelijke individuele problemen; kwantitatief gezien betreft dat circa 5 tot 10% van het totale personeelsbestand. Derhalve dient ook de Kmar-organisatie rekening te houden met circa 200 tot 400 individuele probleemgevallen.

Het zal duidelijk zijn dat de Kmar-gedragswetenschapper lang niet in alle probleemgevallen wordt betrokken dan wel om raad gevraagd. Sinds 1981 is namelijk ook voor de Kmar de Individuele Hulpverleningsorganisatie van kracht geworden. Individuele probleemgevallen worden in eerste aanleg — met toestemming van de cliënt — gecoördineerd behandeld in de Sociale Coördinatiecommissie (op districts-niveau), en in voorkomend geval bij het Bureau Individuele Hulpverlening te Utrecht. Dat bureau maakt deel uit van de Sectie Individuele Hulpverlening die (tot voor kort) een verlengstuk was van de Afd. GW-DPKL. Deson-

danks wordt toch de Kmar-gedragswetenschapper vaak te hulp geroepen, zowel door commandanten als door het Kmar-personeel. Hij vervult dan een „luisterfunctie” en fungeert als een soort „praatpaal” aan wie men zijn gevoelens en ervaringen kwijt kan.

In het kader van zijn brandweertaak fungeert de Kmar-gedragswetenschapper tevens als begeleider voor de volgende (crisis)eenheden: de BSB, de BBK, Kmar-bijstandeenheden, alsmede de bijstandbrigades Amsterdam (tot datum uittreding per 1 januari 1986) en Den Haag. Het personeel van deze eenheden krijgt bij de taakuitvoering in meer of mindere mate te maken met specifieke situaties, waarbij emoties en spanningen optreden en sprake kan zijn van toepassing van geweld en de beheersing daarvan. In het uiterste geval kan zelfs sprake zijn van gevaar voor het eigen leven. In welke mate en op welke wijze de Kmar-gedragswetenschapper daarbij behulpzaam kan zijn, is beschreven in zijn rapport. In dat verband dient vermeld dat de Kmar-organisatie sinds 4 september 1981 beschikt over een Bijstandinstructieteam, dat op het Opleidingscentrum van het Wapen (OCKmar) is belast met de ontwikkeling en uitvoering van alle bijstandopleidingen. Dat team heeft voortreffelijk werk verricht. In relatief korte tijd zijn alle noodzakelijke bijstandopleidingen thans ontwikkeld en door CKmar goedgekeurd; bovendien is nagenoeg al het daartoe aangewezen personeel opgeleid. Van dat team maakt tevens de sociaal-pedagoog van het OCKmar deel uit, die een fundamenteel aandeel heeft gehad en nog heeft bij de ontwikkeling en uitvoering van genoemde opleidingen. Schrijver dezes heeft met deze functionaris een goede samenwerking opgebouwd, hetgeen ook kan worden gezegd van de relatie met het bijstandinstructieteam in het algemeen.

Over de BBK zij opgemerkt dat het personeel beschikt over een psychiater-begeleider, daartoe aangewezen door de minister van justitie. Aangezien CKmar echter verantwoordelijk is gesteld voor de opleiding van deze eenheid, achtte hij het noodzakelijk dat ook zijn eigen gedragswetenschapper daarbij een taak kreeg. Kennismaken, coördineren, taken verdelen, en uitwisselen van kennis en ervaringen met de psychiater-begeleider waren derhalve geboden; er is nu een uitstekende relatie en een goed samenwerkingsverband. ▷

Tot slot kan worden vermeld dat de Kmar-gedragswetenschapper ook is betrokken bij twee belangrijke onderzoeksprojecten.

In de eerste plaats is dat het gedragswetenschappelijk onderzoek inzake de proefneming met het nieuwe beoordelingsvoorschrift. Ook de Kmar-organisatie is daarbij betrokken, en wel met vier brigades van het District Limburg, delen van het OCKmar, en alle districtscommandanten. De Kmar-gedragswetenschapper begeleidt de proefneming bij die eenheden/commandanten en verzamelt gegevens voor de projectofficier van de Afd GW-DPKL.

In de tweede plaats heeft de Kmar-gedragswetenschapper de leiding over het gedragswetenschappelijk onderzoek naar de integratie van vrouwelijke marechaussees bij het Wapen. Daartoe is samen met twee gedragswetenschappers van de Afd GW-DPKL een onderzoeksteam samengesteld dat met dat onderzoek is gestart; een onderzoeksvoorstel is gereed en door CKmar goedgekeurd. Het proefonderzoek is achter de rug. Vragenlijsten zijn aan de respondenten toegezonden, en het rapport zal naar verwachting nog in 1984 gereedkomen.

Slotbeschouwing

Samenvattend zij gesteld dat de functie van de Kmar-gedragswetenschapper thans volledig is ge-

legitimeerd en dat die functionaris gedurende de afgelopen zes jaren zo langzamerhand — mede door de inspanningen van zijn voorganger — een vaste plaats heeft verworven binnen het Wapen. Zijn taken zijn vastgelegd en zijn werkzaamheden hebben een min of meer vast kader gekregen. Aan de belangrijkste voorwaarden voor zijn effectief functioneren is voldaan; de Kmar-gedragswetenschapper is — hoewel hij officier is van de KL — toch geheel geaccepteerd en geniet alom vertrouwen. Zijn werkzaamheden vergen een volledige dagtaak; zelfs meer dan dat, als gevolg van de relatief grote reisafstanden, de vele (ook nachtelijke) oefeningen en de activiteiten in de weekeinden en tijdens feestdagen.

Een blik in de toekomst geeft aan dat er nog veel is te doen. Onderzoeksprojecten zijn nog niet afgerond, de evaluatie van het rapport inzake de brandweertaak moet nog worden verricht, andere fundamentele (personeels)problemen wachten nog op bestudering. Dat alles èn de omstandigheid dat de Kmar-organisatie een aparte leefwereld vormt, maken het duidelijk dat continuïteit in de functievervulling van de Kmar-gedragswetenschapper een absolute noodzaak is. De gebruikelijke plaatsingstermijn van drie jaar moet derhalve als te kort worden bestempeld: er zal moeten worden gestreefd naar een rúmere termijn, waarbij, wil er sprake zijn van de nodige effectiviteit, de gedachten uitgaan naar minimaal vijf jaar.

Literatuur

1. T. J. Heijdra — *Verslag van een onderzoek, gehouden in de periode maart 1978 — maart 1979* (confidentieel).

2. B. T. Karsseboom — *Evaluatierapport met betrekking tot het functioneren van de Kmar-Stoffmψsd* (1982).

3. B. T. Karsseboom — *De brandweertaak van de Kmar-gedragswetenschapper* (1983) (confidentieel).

A. W. Velthuis

majoor der Koninklijke marechaussee

Koninklijke marechaussee en beveiliging

Door de toenemende criminaliteit en antimilitaristische tendensen en acties klinkt allereerg een roep om meer en professioneler beveiliging in het kader van de overheidszorg. Langs twee wegen komt die vraag ook op de Koninklijke marechaussee af. Enerzijds in het kader van de politietaken van de Kmar binnen het defensieapparaat, anderzijds door de beveiligingstaken die het Wapen verricht onder de verantwoordelijkheid van de minister van justitie. Alvorens in het kader van dit artikel nader op de rol van het Wapen in te gaan, zal eerst worden getracht een beeld te schetsen van de ontwikkelingen op dit gebied.

Kort overzicht

De geschiedenis heeft aangetoond dat naarmate er meer mensen kwamen de behoefte aan regelgeving groter werd. In de samenleving ontstond steeds meer een organisatievorm waarbij een bepaalde persoon of bepaalde groep het gezag aan zich trok. Zodra een gezaghebber optrad over bijvoorbeeld verschillende stammen zorgde hij, in ruil voor bepaalde voorrechten, voor bescherming en beveiliging; ingevolge de verdeling van arbeid was dat de taak die hij op zich nam. Dit hield tevens in het beslechten van onderlinge geschillen, het spreken van recht en het berechten van degenen die onder zijn hoede vielen, aangezien hij werd geacht boven de partijen te staan. Dat noemt men „the King's peace”, de binnenlandse vrede. Gaandeweg zijn berechting en beveiliging een overheidstaak geworden. Beide zijn dan ook onverbreekbaar met elkaar verbonden. Heden ten dage kan worden gezegd, dat degene die pretendeert het recht tot berechting te bezitten, ook de plicht tot beveiliging op zich heeft genomen. In tegenstelling tot de berechtingstaak is de beveiligingstaak veel moeilijker door de overheid te verwezenlijken. Het betreft niet alleen het afwe-

ren van gevaren van buitenaf die de gemeenschap bedreigen, maar ook beveiliging tegen gevaren van binnenuit. Deze laatste — beveiliging tegen criminele gevaren — is gemonopoliseerd in de politiefunctie. Steeds meer treedt de ontoereikendheid daarvan evenwel aan het licht.

Er zijn echter altijd situaties geweest waarin de burger bij een plotselinge aanval op lijf en goed werd gedwongen tot actief verweer. Feitelijk pleegt men dan een strafbaar feit, doch in dergelijke gevallen kan de strafbaarheid worden opgeheven door het hanteren van in het recht opgenomen strafuitsluitingsgronden. De overheid heeft kennelijk altijd erkend dat de burger recht op zelfbescherming bezit, aangezien de politie — hoe goed zij haar taak ook vervult — niet overal tegelijk kan zijn.

Toch zijn er perioden geweest waarin de beveiligingstaak van de overheid — in haar algemeenheid vervuld door de politie — betrekkelijk goed werd uitgevoerd. De voorwaarde daarvoor is een redelijke mate van acceptatie van het overheidsgezag en een bereidheid bij de leden van de gemeenschap tot het respecteren van elkaars belangen. De uitoefening van de beveiligingstaak wordt vanzelfsprekend moeilijker naarmate:

- de gezagsacceptatie in brede kringen in onbruik raakt;
- het besef van de noodzaak tot het nastreven van gemeenschappelijke belangen verzwakt;
- het ontzag voor de persoon van de ander en diens eigendom vermindert.

Geconcludeerd mag worden dat het bewaren van vrede onder de leden van een samenleving in de tegenwoordige maatschappij aanzienlijk moeilijker is dan voorheen.

Sommige sociologen stellen dat de overheidsfunctie in de moderne maatschappij verandert van „de staat als nachtwaker” in die van „de staat als kin-

dermeid". Dat wil zeggen dat de overheid niet alleen meer regelend moet optreden en slechts ingrijpen als het verkeerd gaat, doch dient te zorgen voor een behoorlijk bestaan van een ieder en voorwaarden te scheppen voor de verzorging van de wieg tot het graf. Indien dat waar zou zijn, wat betekent dat dan voor de uitoefening van de beveiligende functie van de overheid?

Vastgesteld kan worden dat de taak van de politie sterk in discussie is gekomen. Art. 28 Politiewet zegt in het tweede gedeelte: „verlenen van hulp aan hen die deze behoeven". Het is juist dat gedeelte dat voorstanders van de „nursery state" sterk aanspreekt: de politie werkzaam als „zachte kracht", meer wijkagent dan sterke arm, „Hermandad op het welzijnspad".

Met het mondiger worden van de burger is ook de neiging tot protesteren toegenomen; alle dagen zien wij daarvan voorbeelden. Er is een duidelijke toeneming van de burgerlijke ongehoorzaamheid, hetgeen betekent dat de politie (in ruime zin) wordt gemobiliseerd voor de handhaving van de openbare orde. Dientengevolge komt de politie minder toe aan haar andere taken, waaronder die van nachtwaker van de staat (beveiligingstaak).

Een andere vraag is hoever de beveiligingstaak van de overheid zich uitstrekt en wat de burger mag verwachten van de overheid als beschermer en beveiligder. Doorgaans wordt een onderscheid gemaakt tussen algemene en bijzondere beveiliging. Onder *algemene beveiliging* wordt verstaan de bescherming waarop iedere burger aanspraak mag maken. Onder *bijzondere beveiliging* verstaan wij de beveiliging die iemand met specifieke belangen verlangt. Iets of iemand met specifieke belangen heeft recht op de algemene beveiliging, maar of extra beveiliging wordt verleend, hangt mede af van de vraag of dat specifieke belang een boven het particuliere belang uitgaand karakter heeft.

De ontoereikendheid van de beschermingsfunctie van de overheid heeft haar ertoe gebracht de zelfbescherming van de burgerij te activeren, o.a. door suggestieve deskundige voorlichting, en in andere gevallen werd zelfs een verplichting opgelegd. Dat de overheid zich het ontoereikend zijn van haar beschermingsfunctie bewust is, blijkt ook uit de overheidserkenning van de particuliere beveiligingsorganisaties.

De Wet op de Weerkorpsen

Op 30 november 1935 werd bij Koninklijke Boodschap door de ministers van justitie, binnenlandse zaken en defensie gezamenlijk bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend een „Ontwerp van wet, houdende voorzieningen omtrent weerkorpsen". De doelstelling van dit ontwerp was het tegengaan van politiek georiënteerde groeperingen die metterdaad, met geweld of intimidatie, anderen hun politieke overtuiging probeerden op te dringen of hun partijgenoten trachtten te verdedigen tegen politieke tegenstanders. Het was in de jaren waarin Hitler in Duitsland de macht had veroverd en de naziterreur om zich heen greep en ook in ons land gelijkgezinden dat voorbeeld wensten te volgen. Immers, in 1932 richtte ir. A. Mussert de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) en de WA (weerafdelingen) op, alles naar Duits model. De WA en soortgelijke knokploegen gedroegen zich steeds brutaler; provocaties, mishandelingen en vechtpartijen waren aan de orde van de dag en een verbod van zulke formaties was dringend geboden. Vandaar de indiening van het wetsontwerp dat beoogde te verbieden weerkorpsen op te richten, daarvan deel uit te maken of deze te steunen. De wet bepaalde, dat als weerkorps moest worden beschouwd „elke organisatie van particulieren, gericht op het in onderling verband verrichten van hetgeen tot de taak behoort van politie of weermacht". De wet kwam spoedig door de Kamers en had inderdaad het beoogde effect, namelijk het in belangrijke mate inperken van de activiteiten van de NSB. Het vaststellen van de uitvoeringsbepalingen had echter nog veel voeten in de aarde. De reden daarvan was de problematiek van de niet-politiek georiënteerde groeperingen die — mogelijk onbedoeld — ook onder de wet vielen: de bewakingsbedrijven. Door initiatieven van vooraanstaande personen uit de kring van het particuliere beveiligingswezen werd de aandacht van de autoriteiten gevraagd voor de taak en functie van de nachtveiligheidsdiensten. Al in 1930 was een brochure verschenen die de functie van bewakings- en nachtveiligheidsdiensten belichtte en vooral pleitte voor een goede samenwerking tussen de politie en de particuliere beveiligingsbedrijven; zij erkende daarmee de eigen plaats van de particuliere bewakingsdiensten en wees op het belang van overheidstoezicht daar-

op. Ook de brochure die enkele jaren later verscheen, „De nationale taak van het particuliere nachtveiligheidswezen”, verwoordde dezelfde doelstellingen en wees in het bijzonder op het onderscheid tussen de politietaak, die de verzekering van de algemene veiligheid beoogt, en de taak van de beveiligingsbedrijven die de zorg voor de bijzondere veiligheid overnemen en daarmee dan een eigen taak te vervullen hebben. De uitgangspunten ten slotte die in het in 1937 verschenen rapport „Overheid en Nachtveiligheidswezen” waren vermeld, namelijk

— overheidstoezicht op het particuliere bewakingswezen, en

— eisen waaraan een nachtveiligheidsdienst zou moeten voldoen om door de overheid te worden erkend,

vinden wij terug in het Koninklijk Besluit ter uitvoering van de Wet op de Weerkorpsen van 2 juli 1938, en in de daaruit voortvloeiende ministeriële circulaire.

Op zich een wat vreemde gang van zaken. Immers, bij de behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer in 1936 had de minister nog uitdrukkelijk verklaard dat dit wetsontwerp niet beoogde de activiteit van de particuliere bewakingsdiensten te beperken. Mochten zij toch daarvoor vallen, dan zouden uitzonderingen worden gemaakt.

Na de Tweede Wereldoorlog heeft de Wet op de Weerkorpsen jarenlang voornamelijk gediend om het particuliere bewakingswezen te regelen. De maatschappij veranderde echter, zij werd steeds meer een consumptiemaatschappij, in brede kring groeide de welvaart, bezit werd uitgebreider, en het gevolg was dat ook de criminaliteit sterk toenam. De politietaak werd steeds omvangrijker (bijvoorbeeld door de enorme toeneming van het verkeer). Tekortkomingen van het politieapparaat traden steeds meer aan het licht, met als gevolg dat particulier initiatief het gat ging opvullen dat de overheid liet ontstaan. Dat leidde derhalve tot een groei van het particuliere beveiligingswezen, maar ook tot een verandering in de aard en de wijze van het beveiligingswezen. Die ontwikkeling maakte duidelijk dat de uitvoeringsbesluiten van de Wet op de Weerkorpsen aan herziening toe waren.

In 1974 werd door de minister van justitie de werk-

groep „Bewaking en beveiliging door particuliere organisaties” ingesteld, met als opdracht voorstellen te doen over de problemen van justitiële en politieke aard op het gehele gebied van deze activiteit. Die werkgroep, bekend onder de naam van haar voorzitter mr. J. Kroeskamp, bracht in 1975 een interimrapport uit. Een van de opmerkelijkste conclusies was, dat beveiligingsorganisaties in de samenleving een nuttige functie vervullen. Het eindrapport van de commissie verscheen in 1977. De daarin vermelde voorstellen zijn voor het grootste gedeelte overgenomen en kregen in 1979 rechtskracht. Die inzichten liggen ten grondslag aan de gewijzigde voorschriften van het KB en de nadere uitvoeringsbepalingen. De benaming werd nu „Particuliere beveiligingsorganisaties”, en dat is meer in overeenstemming met de werkelijkheid: beveiligen is actief, in tegenstelling tot het passieve bewaken. Maar de ontwikkelingen in de maatschappij staan niet stil. De groei van de „beveiligings”bedrijfstaking hangt ten nauwste samen met de ontwikkeling van de criminaliteit en met de daaruit voortvloeiende vraag naar bescherming, veiligheid en rust. Daarin zag de regering aanleiding een college in het leven te roepen, het „Adviescollege Bewaking en Beveiliging”; een van zijn belangrijkste taken is het doen van aanbevelingen voor het ontwerpen van een wet ter vervanging van de Wet op de Weerkorpsen.

Een nieuwe wet is noodzakelijk omdat de Wet op de Weerkorpsen een „kapstok”wet is geworden. Immers, het direct beoogde doel was bereikt en vervolgens werd zij gebruikt voor zaken waarvoor zij destijds niet was bestemd. Een vraag, die dan ook dient te worden beantwoord, is met welk recht en in hoeverre de Staat de activiteiten van particulieren kan en mag beperken. Want de burger bezit in dit kader bevoegdheden, kan zelfs dwangmiddelen hanteren: hij kan iemand aanhouden en overgeven aan een politieman, en in een noodweersituatie is ook de toepassing van geweld toelaatbaar. Daarin schuilt overigens het gevaar dat particulieren te snel het recht in eigen hand gaan nemen, met alle gevolgen van dien. Men denke bijvoorbeeld aan disproportionaliteit en ongewilde escalaties van geweld. Hoe minder de burger het recht in eigen hand behoeft te nemen, hoe beter! Mede daarom is het van belang dat de beveiligingstaak wordt verricht door professionelen, hetzij bij de overheid, hetzij bij particuliere organisa-

ties in dienst. Daartoe moet een nieuwe wettelijke regeling tot stand komen.

De rol van de Koninklijke marechaussee

Binnen het kader van de beveiligingstaak van de overheid — zoals in het voorgaande betoogd — vindt ook de Kmar haar plaats op grond van het besluit van 6 februari 1954, Stbl. 45 (Takenbesluit).

In de eerste plaats is de Koninklijke marechaussee in het totale beveiligingssysteem verantwoordelijk voor de *externe beveiliging van het Koninklijk Huis*. Die externe beveiliging bestaat uit het beveiligen van de objecten waar H.M. de Koningin en/of een of meer leden van Haar Huis zich bevinden. Deze objectbeveiliging wordt op basis van permanente aanwezigheid uitgevoerd met personele middelen, aangevuld met elektronische en verbindingsmiddelen, bij de koninklijke paleizen waar H.M. de Koningin en de leden van Haar Huis hun domicilie hebben. De uitvoering van deze beveiligingstaak door personeel van de Kmar geschiedt onder verantwoordelijkheid van de minister van justitie. CKmar is daarover verantwoording verschuldigd aan de Procureur-Generaal bij het gerechtshof in welks ressort het te beveiligen object is gelegen. Over de uitvoering van de objectbeveiliging vindt regelmatig overleg plaats met de andere bij de beveiliging betrokken instanties, zoals de Veiligheidsdienst van het Koninklijk Huis en de plaatselijke politie.

Een tweede taak in dit kader is het beveiligen door het Wapen van de *waardetransporten van de Nederlandsche Bank*. De regering heeft destijds bij haar afwegingen om de beveiliging van de waardetransporten een wettelijke grondslag te geven, gekozen voor de Kmar als beveiligingsinstantie. Voor een gemeentelijk politiekorps zou die taak problematisch zijn geweest door het ontbreken van landelijke bevoegdheden. Het Korps Rijkspolitie daarmee te belasten werd niet opportuun geacht in verband met de personele situatie; de inschakeling van een particuliere beveiligingsdienst werd evenmin overwogen. Het is naar mijn mening niet verwonderlijk dat een overheid de beveiliging van „haar” bank — waarin onder meer de landsvoorraad goud ligt opgeslagen — en de door deze bank uit te voeren waardetransporten ziet als een *te groot landsbelang* om dat, gezien de „on-

... toegangscntrole bij Paleis Huis ten Bosch ...

dernemingsvorm” te laten uitvoeren door een particuliere beveiligingsinstantie. Door het Wapen te belasten met de beveiligingswerkzaamheden voor de Nederlandsche Bank, heeft de overheid een duidelijke grens getrokken waar het haar verantwoordelijkheid betreft.

In de organisatie van de Kmar is sinds 1975 de *Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB)* opgenomen. De daaraan opgedragen taak luidt „De BSB zal daar optreden, waar de uitvoering van het Takenbesluit Koninklijke marechaussee een spoedig en gespecialiseerd optreden vereist”. Dat optreden kan plaatsvinden zowel in samenwerking met andere eenheden van de Kmar als met eenheden van de strijdkrachten en/of civiele politie. Voorts zal de BSB optreden in geval van een vordering op grond van de Politiewet bij spoedeisende en/of gespecialiseerde harde bijstand aan de civiele politie. In het kader van dit onderwerp mag niet onvermeld blijven dat deze brigade mede is belast met het verzorgen van persoonsbeveiligingen.

Binnen de uitoefening van de politietaak ten behoeve van de strijdkrachten is als onderdeel van de Centrale Recherche Koninklijke marechaussee een bureau *Voorkoming Misdrijven* opgericht. Dat bureau is belast met het signaleren, bestrijden en voorkomen van misdaadbevorderende situaties in de krijgsmacht. Bovendien omvat zijn taak het bevorderen van een goed begrip van misdaadpreventie bij eigen en ander personeel in de krijgsmacht. Het bureau is met medewerkers in parttimeverband over het hele land werkzaam, en fungeert als regiobureau in het kader van de Samenwerkingsregeling politie. De oprichting van het

bureau is mede uitvloeisel van een schrijven van de minister van justitie van 21 februari 1978, waarin staat dat

... misdaadvoorkoming tot het takenpakket van de politie behoort, in het bijzonder waar het gaat om het bevorderen van praktische en organisatorische maatregelen die erop zijn gericht het publiek de mogelijkheden te wijzen zichzelf in de ruimste zin van het woord te beschermen tegen de directe gevolgen van strafbare feiten alsmede het plegen daarvan te voorkomen of te bemoeilijken.

Summa summarum

In het voorgaande is betoogd dat de overheid een duidelijke verantwoordelijkheid heeft voor de beveiliging in en van de samenleving, waarbij de uitvoering van beveiligingstaken in hoofdzaak wordt gerekend tot de taken van de politie. Op grond van het Takenbesluit is de Kmar onder meer belast met de politiezorg ten behoeve van de strijdkrachten, en derhalve mede verantwoordelijk voor de beveiliging van die strijdkrachten. Voorts verricht de Kmar een aantal beveiligingstaken die níét vallen onder de verantwoordelijkheid van de minister van defensie.

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) noemt in een brief van 6 mei 1982, aan de burgemeester van Appingedam, de Kmar „de particuliere bewakingsdienst van het ministerie van defensie”. Die kwalificatie is naar mijn mening volstrekt onjuist. Zomin de reguliere politie uit hoofde van haar taak fungeert als bewakingsdienst voor enige overheidsinstantie, zomin fungeert de Kmar als bewakingsdienst voor het minis-

... beveiliging van Saceur ...

terie van defensie: de zorg voor de beveiliging van o.a. wapen- en munitieopslagplaatsen is een directe verantwoordelijkheid van de bevelhebbers van de krijgsmachtdelen. De secties Veiligheid in de staven van de betrokken krijgsmachtdelen voeren een beleid dat is gericht op het beveiligen van de krijgsmacht als zodanig; ook de Nationaal Territoriaal Commandant heeft binnen de defensieobjectbeveiliging specifieke verantwoordelijkheid. Welke taken zou de Kmar als interservice-politie-eenheid nu op dat gebied moeten uitvoeren? In 1980 werd ingesteld de „Stuurgroep beveiliging Defensieobjecten” waarin vertegenwoordigers zitting hebben van het ministerie, de krijgsmachtdelen en de Kmar. Bij besprekingen in die stuurgroep werd eerst goed duidelijk hoe complex de beveiligingsproblemen eigenlijk zijn bij een organisatie van de grootte van Defensie. Geconstateerd werd, dat zeer veel instanties bemoeienis hebben met het complex van beveiligingsproblemen, en dat van enige gelijkvormigheid in uitvoering niet of nauwelijks sprake is.

De taak van de Koninklijke marechaussee in dezen ligt, behalve het metterdaad beveiligen van een aantal objecten, onder andere in het coördineren met de desbetreffende civiele (politie)instanties, gezien haar spilfunctie op het gebied van misdaadvoorkoming binnen het defensieapparaat, haar vertegenwoordiging in de Centrale Commissie Misdaadvoorkoming en haar werkcontacten met de justitie- en politieorganisatie(s).

In het Voorlopig Verslag van 28 augustus 1982 van de Vaste Commissie voor de Politie, onder meer belast met het voorbereidende onderzoek van het in mei 1981 bij de Tweede Kamer ingediende *Ontwerp van Wet tot vaststelling van een nieuwe Politiewet* vragen de leden van de PvdA-fractie zich af:

... of het niet zeer wenselijk is de taak van de marechaussee uit te breiden met het verrichten van bewakingswerkzaamheden ten behoeve van bepaalde personen en bepaalde gebouwen. Die bewakings-taak, die toch al voorkomt in het takenpakket van de marechaussee, zou ook verricht kunnen worden ter ontlasting van de politiekorpsen die deze taak thans verrichten. Aldus zou ook een bijdrage geleverd kunnen worden aan het zo noodzakelijk teruggedringen van de activiteiten van particuliere bewakingsdiensten. (Tweede Kamer, zitting 1981-1982, 16812, nr 6). ▷

Hoewel dit geluid slechts van één fractie kwam, is het toch een signaal: ontevredenheid over de huidige situatie, en zoekend naar andere mogelijkheden.

De roep om meer en betere beveiliging klinkt alom. De ontvoeringen van mevrouw Van der Valk en de heer Heineken, de regelmatige (grote) wapendiefstallen, en de acties van verschillende basisgroepen tegen militaire kazernes/bases zijn slechts enkele voorbeelden die dat illustreren. Gezien het vorenstaande zal het duidelijk zijn dat beveiliging een *te* belangrijke zaak is dan dat men die in haar geheel of in overwegende mate aan particuliere organisaties zou mogen overlaten. Aan de andere kant zijn die organisaties in de hui-

dige maatschappij ook niet meer weg te denken. Wil de overheid echter toezicht blijven uitoefenen op de beveiligingswereld, dan zal zij moeten komen met een goede wetgeving terzake. Daarbij zullen zowel de overheid en de beveiligingsbedrijven als de klanten van die bedrijfstak ten zeerste gebaat zijn.

Dat de Koninklijke marechaussee onder de verantwoordelijkheid van de overheid zowel binnen als buiten de defensieorganisatie een rol van betekenis speelt in de beveiligingswereld zal de lezer zijn duidelijk geworden. De toekomst zal aantonen of het Wapen zich nog nadrukkelijker op dat terrein zal manifesteren.

1814

**TE VOET
EN
BEREDEN**

1984